

د تاريخ په رڼا کي

د ډاکټر مبارک علي د پتخه خالو پښتو تحقيقي او تاريخي
مقالو مجموعه

Ketabton.com

دا کتاب وه
رفخار کتبتون

ته اوچت شوي دي

رفخار کتابتون

تاسو زموږ په اپليکېشن کې د پښتو ژبې
ناولونه

ادبي کتابونه

شاعري کتابونه

سياسي کتابونه

تاريخي کتابونه

د علم طب کتابونه

د انجنيري په اړه کتابونه

د ښونځي کتابونه

مونوگرافونه

د ماشومانو لپاره کتابونه

د فلسفې کتابونه

او داسي نور ډير کتابونه تر لاسه کولای شئ.

افغان کتابتون

زموږ اپليکېشن د گوگل پلي سټور

(Google Play Store)

سڅه وه خپل موبایل ته را ډانلود کړي

په گوگل پلي سټور کې
افغان کتابتون

یا

Afghan kitabtoon

10:50

VoLTE 4G 29%

Afghan Kitabtoon

افغان کتابتون

Sakhidad Haroon

Contains ads

Uninstall

Open

What's new

Last updated 21 Jun 2022

Fixe some bugs.

تاسو کولای شئ چي په اسانی سره کتاب ولولئ او خپل
موبایل ته راشکته کړی

Your private feedback

Khazana Kitab

★★★★★ 20/06/2022

Best application . it have much info

Edit your feedback

Developer contact

About this app

د تاریخ په رڼا کې

د ډاکټر مبارک علي د پنځه څالو پښتو تحقيقي او تاريخي
مقالو مجموعه

ژباړونکی: نوید آرين

د تاريخ په رڼا کي

د ډاکټر مبارک علي د پنځه څلورېشتو تحقيقي او تاريخي
مقالو مجموعه

ژباړونکی:

نوید آرین

PUBLISHED BY:
Sahaf Book Publishing Institution
Quetta
2009

د دې کتاب د چاپ ټول حقوق
د صحاف نشراتي مؤسسې سره خوندي دي!

د کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم	::	د تاريخ په رڼا کي
ليکوال	::	ډاکتر مبارک علي
ژباړونکی	::	نوید آرین
کمپوز	::	مترجم
خپروونکی، اهتمام	{	صحاف نشراتي مؤسسه - کوټه
او د ټایټل طرحه		

hamdullahsahaf@yahoo.com

فون: - ۰۸۱-۲۶۶۴۲۳۶

د چاپ شمېر	::	(۱۰۰۰) زر ټوکه
د چاپ کال	::	۱۳۸۸ لومړی چاپ

سرليکونه

شعبه	سرليک	مخ
۱.	د ناشر خبري	۷
۲.	د ژباړونکي سرريزه	۹
۳.	د مسلمانانو تاريخ	۲۵
۴.	اسلام او پاچاهي	۴۳
۵.	مسلمانان او نوښت	۵۱
۶.	اوسنی کړ کېچ او مسلمان هيوادونه	۶۷
۷.	په اسلام کي دننه مبارزه	۷۲
۸.	د مسلمانو ټولنو څپر نه	۷۸
۹.	دهند مسلمانان	۸۲
۱۰.	لوېديزوال او اسلام	۱۰۴
۱۱.	صليبي جنگونه که د شرق او غرب تصادم	۱۱۰
۱۲.	شرق او غرب	۱۱۵
۱۳.	دنصرانيت د اوج زمانه	۱۲۶
۱۴.	د کاتوليکانو مذهبي سخت دريزي	۱۳۸
۱۵.	ياغيان او تاريخ	۱۴۴
۱۶.	بيا رغښت	۱۴۹
۱۷.	د اصلاح غورځنگ	۱۶۲
۱۸.	روښان فکري	۱۸۲
۱۹.	د فرانسې انقلاب	۱۹۴
۲۰.	د انگلستان صنعتي انقلاب	۲۰۷
۲۱.	کولمبوس قاتل، مجرم او که اتل؟	۲۲۷
۲۲.	امريکا تاريخ نه درلود	۲۳۶

۲۴۱	د ديکتاتورانو لارښود ناپليون	۲۳
۲۴۸	نازي هټلر	۲۴
۲۵۴	تاريخ د ځان په گټه	۲۵
۲۵۹	مؤرخ بايد څه وکړي	۲۶
۲۶۱	رشتونى تاريخ	۲۷
۲۶۴	تاريخ او تېر مهال	۲۸
۲۷۴	د خلکو غميزه	۲۹
۲۷۷	د سپېڅلو خلکو لمانځنه	۳۰
۲۸۹	جنگ او ټولنه	۳۱
۲۹۸	تمدني جر مونه	۳۲
۳۰۲	متمدن او وحشي	۳۳
۳۰۷	توکميز توپيرونه	۳۴
۳۱۷	د ملتپالني نظريات	۳۵
۳۲۲	د سياسي پوهي تکامل	۳۶
۳۲۷	بنځي په هندي ټولنه کي	۳۷
۳۳۶	بنځي په لرغوني مصر کي	۳۸
۳۴۳	بنځي په لرغوني يونان کي	۳۹
۳۵۳	راپرزېدنه او بيرته ژوند	۴۰
۳۵۸	د مزدورانو او ياغيانو وسلې	۴۱
۳۶۳	په هند کي بغاوتونه	۴۲
۳۶۸	ښوونيزي ادارې او دهغوی رول	۴۳
۳۷۱	تاريخ او کوچنيان	۴۴
۳۷۷	د مالکي تاريخ	۴۵
۳۸۳	د اوښکو تاريخ	۴۶
۳۸۹	د مرگ سزا	۴۷

د ناشر خبري

داد نامتو مؤرخ ډاکټر مبارک علي د مقالو دويمه ټولگه ده چې په پښتو ژبه ترجمه کېږي او صحاف تشراتي مؤسسه يې خپروي. ډاکټر مبارک علي پر تاريخي موضوعاتو څېړنې کوي. گڼ ليکوال او مؤلفان له دې سره دلچسپي لري چې د تېرو زمانو د پېښو په باب ليکني او څېړنې وکړي مگر د دوی ډېر لږ کسان په تاريخ کې تخصص لري او په دغه علم کې يې د نړۍ په لوبو پوهنتونو کې زده کړې کړي دي. ډاکټر مبارک علي د دغو لږو کسانو د سر د قطار سړی دی.

تاريخ که سم وليکل شي، موږ د تېرو خلکو د زرگونو کلونو په تجربو کې شريکوي او داسې څراغ په لاس کې راکوي چې د نن او سبا لاره وږباتي روښانه ليدلای شو.

د تاريخ سم ليکل په لازم مهارت او ژورې پوهې سربېره، له مؤرخ څخه بې طرفي غواړي. هغه مؤرخ چې له خاصو نظريو، فرقو، قامونو يا هيوادونو سره دلچسپي لري او د خپلو دغو ذاتي دلچسپيو او يا نفرتونو په رڼا کې تاريخ ليکي، هغه داسې څه نه شي ليکلای چې د لارې څراغ مو شي ډاکټر مبارک علي له هغو ماهرينو څخه دی چې خپلې څېړنې تر وده وده له خپل شخصي حب او بغضه ليرې ساتي. دی د واقعي عالم په توگه پېښو ته د خپلو احساساتو، عواطفو او جذباتو له مداخلې پرته گوري.

۸ دناشر خبري

د تاريخ يو ماهر که پر خپلو ذاتي تمايلاتو پښه کښېږدي او يوازي حقيقت ته وفادار پاته شي، بيا به هم تر هغو پوري د لوی مؤرخ مقام حاصل نه کړي چي د تېرو زمانو په پېښو کي پټي معناوي او د دغو معناوو تر منځ تسلسل ونه مومي. ډاکتر مبارک علي يو ستر گور مؤرخ دی. دی مو يوازي له پېښو نه خبروي بلکي د پېښو تر منځ تړون ته يې هم پام دی او د پېښو له حجابونو ورهاخوا د معنا ناوې هم راښکاروي، ځکه نو په ډاډ سره ويلای شو چي دی لوی مؤرخ دی او د ده ليکني لوستونکي ته هغه څه ور زده کولای شي چي له تاريخه يې توقع لرو.

علاوه پر دغه امتيازونو د ډاکتر مبارک علي يو بل امتياز دادی چي په لږو لفظونو کي ډېري خبري راته کوي. د ده هره مقاله په حقيقت کي د يو کتاب خبرو خلاصه ده. که و وايو چي د دې کتاب په لوستلو سره به مو د لسگونو کتابونو د لوستلو په اندازه خبري زده کړي وي، نو مبالغه به مونه وي کړې. صحاف نشراتي اداره وياړي چي په پښتو ژبه د تاريخ د دغه لوی عالم د مقالو دويم کتاب خپروي. دلته بايد د کتاب د لايق او زيار کښ ژباړن ښاغلي نوید آرین يادونه او قدرونه هم وکړو چي که د ده زيار او لياقت نه وای نو د دغه خورا گټور کتاب دومره سمه او فصیحه ژباړه به مو مخي ته نه وه ايښې. والسلام

د صحاف نشراتي مؤسسي اداره

۱۳۸۸ل منی، کوټه.

د ژباړونکي سريزه

د تاريخ سره د انسان لېوالتيا له لرغوني زمانې څخه ده کله چي انسان لا د تهذيب او تمدن سره آشنائي نه وه پيدا کړې، په نيمه وحشي دور کي يې ژوند کاوه او په قبيلوي وېشونو کي گير و، هغه وخت د مشرانو د برياوو د خوندي کولو احساس ورته وشو مشران او لويان هغه خلک وو چي د خپلي هوبنيارتيا او پياوړتيا له کبله يې ځانگړی نوم گټلی و، دا هغه زړه ور او غښتلي خلک وو چي خپلي قبيلې ته يې پر نورو قبایلو لوړتيا وربخښلې وه او د سياسي، ټولنيزو او اقتصادي گټو څخه برخمن وو عامو وگړو ته مهمه وه چي د داسي خاصو خلکو وړتياوي په ياد ولري په دې وخت کي د اسطورو او اتلانو د کيسو پيل وشو د وخت په تېرېدو سره په اتلانو د سپېڅلتيا جامه واغوستل شوه آخر د معبودانو درجې ته ورسېدل منظومو جنگنامو، اسطورو او سندرو راتلونکي نسلونو ته د اتلانو د برم او وياړ ستري کارنامې بيانولې او د هغوی حيرانوونکي وړتياوي يې په گوته کولې د منظومو جنگنامو په يادول آسانه کار و، خلکو په شوق او لېوالتيا سره په يادولې او سينه په سينه يې راتلونکي نسلونو ته نقلولې نن هم د پخوا په شان د نظم دغه صنف شتون لري.

د تاريخ پيل د نثر پر ځای د شعر په ژبه وشو لومړنيو داستان ويونکو مؤرخينو شاعرانه وړتياوي هم درلودې که څه هم هغوی د دې خبري سره کومه مينه نه درلوده چي د هغوی داستان گويي د تاريخ پر معيارونو پوره څيړي که نه، هغوی دې ته اهميت ورکاوه چي په خپله داستان گويي سره اورېدونکي اغېزمن کړي د هغې زمانې داستان گويي د اوسني تاريخ لومړنۍ بڼه ده او دا هغه صنف و، چي د هيچا ملکيت نه و، او د ټولو مشترک و، په جوړښت کي يې د ډېرو خلکو برخه وه ځکه هر چا کولای شوای چي پېښي په

منظومه بڼه راغونډې کړې په یاد یې کړې په خلکو یې واوري او پخپله هم خوند ورڅخه واخلي د هغه زمانې د لومړني منظوم ادب نظریه روښانه او معلومه وه او هغه دا وه کوم خلک چې زبردستي وړتیاوې لري هغوی د ستایلو او عبودیت وړ دي همدا لامل دی چې د هغه زمانې وګړو نومیالیان او اتلان د معبودیت پور ته ورسول د هغوی سره اړه لرونکي نورو توکو ته یې هم د معبودیت حق ور وباڅښه.

وروسته چې په بابل او مصر کې لیکدود ایجاد شو زراعت د پرمختګ پر اوونه پي کړل ډله ییز وېش را منځته شو په ټولنیز کالېوت کې بنسټیز بدلونونه راغلل د قبایلي او اساطیري اتلانو او نومیالیانو په مقابله کې د حکومت او مذهب ادارې په وجود راغلې نوې راتلونکي ادارې زاړه نظام ته ګوته ونيوله په دې اداره کې د قوت سرچینه پاچا او د هغه امیران وو په زاړه قبایلي نظام کې قبیلوي مشرانو ارزښت درلود مګر پاچا او امیرانو د خپلو صلاحیتونو او بهادري په زور د قبیلوي مشرانو ارزښت ور کم کړ هغوی د مذهب د ادارې له لارې قوانین پلي کړل لرغوني اسطوري جنګنامې او د پخوانیو اتلانو منظومي بریاوې او د هغوی سره اړونده عقیدې یې د مذهب برخه وګرځولې د مذهب ادارې د لوستو خلکو ډله پیدا کړه لوستو خلکو ولسي ادب ولیکه په دې وخت کې لومړی ځل په نالوستې ډله کې د وروسته پاته والي احساس وده وکړه له دې څخه ناهیلې وزېږېدله دلته د حاکم او د محکوم تصور پیدا شو او په کلاسیکي تاریخ کې ټکرونه راوټوکېدل.

یوې خوا ته ولسونو زاړه سندریز ارزښتونه زمزمه کول بلې خوا ته د پاچاهانو په ستاینه کې نظمونه ولیکل شول او دا د تشریحي تاریخ لومړنۍ نمونې وې په دې وخت کې په شمالي افریقا کې فونیقیانو د لیکدود په خپرولو سره بیاني تاریخ پیل کړ چې په خپرېدلو سره په شاوخوا هیوادونو بابل، سوريه او یونان کې دودیز شو.

د یهودو کتاب "الایام" د تاریخ لیکنې لومړی مثال بلل کېدلای شي مګر سنه و کال نه لري په یونان کې زېږېدلي هیروډوټس ته د تاریخ بابا ویل کېږي.

د تاريخ په رڼا کي ۱۱

د هغه په تاريخ کي ربط ليدل کېږي تر دې دمخه دغه شي وجود نه درلود يو ازي پاشلي ټوټې وې چې هغه ته پر له پوري تاريخ نه شو ويلای هيرودوتس د خپلو پېشروانو په شان بېلي بېلي کيسې په خپل کتاب کي ليکلې د هغه په کتاب کي واقعاتي تسلسل وجود لري ځکه په مجموع کي د هغه کتاب د تاريخ کتاب بلل کېدلای شي که څه هم هغه د تاريخ اصطلاح نه کاروي مگر د تاريخ د لومړي نقش خطاب ورکول کېږي د هغه کتاب ته ډېر هيله مند کېدل په کار نه دي ځکه چې هيرودوتس د تاريخ د پروسې د قوانينو او اسبابو څخه مطلق ناخبره دی هيرودوتس دا خبره هم مني چې امکان لري چې خارجي او خارق العاده قوتونه د انسانانو پر کړنو باندي اغېزمن شي د هغه تاريخ ليکني علمي نيمگړتياوي درلودې تر دې وروسته تهيو سي دايدس نومي مؤرخ جنګي تاريخ وليکه دا د اماتور تاريخ ليکني پيل و، هغه د هيرودوتس په پر تله روايتي داستان گويي وغندله او دعوه يې وکړه چې کتاب يې له مبالغې څخه پاک دی هغه تشويش وښود چې څنگه چې د ده کتاب له دروغو او افسانو څخه پاک دی او پر حقايقو بنا دی ځکه امکان لري چې د خلکو لپاره د لېوالتيا سوب ونه گرځي د تهيو سي دايدس په وينا د هغه کتاب د هغه خلکو لپاره گټور ثابتېدلای شي چې غواړي له تېرمهاله په خبرېدو سره په راتلونکي مهال ځان پوه کړي تهيو سي دايدس فکر کاوه چې د انسان کړنې په راتلونکي وخت د پوهېدلو لپاره وڅېړي او هغه د عمل او تفکر په خپلمنځي اړيکو هم پوهېده تهيو سي دايدس د تاريخ لپاره قوانين ونه ټاکل د هغه زمانې د اصولو پر خلاف يې د اتن او د سپارټا په جنګ کي د جگړه مارانو او معبودانو ستاينه د خلکو د خوښي پر بنسټ ونه کړه بلکي د تاريخي حقيقتونو پر بنسټ يې تاريخ وليکه.

پولي بيس د هغه دور د تاريخي فکر لارښود بلل کېږي د هغه نظريات تر تهيو سي دايدس لا زيات روښان او جوت وو هغه د بياني تاريخ پر ځای نظري، اصولي او تجربوي (Pragmatic) تاريخ پيل کړ چې له تاريخي حقايقو او د هغوی له فطري اسبابو څخه عبارت دی پولي بيس مهمه وبلله چې تاريخي

۱۲ د ژباړونکي سریزه
حقایق دي د اسبابو په راوړلو سره بیان شي پولي بیس د دې پخواني اصول مخالف و، چي په تاریخ لیکنه کي معبودان او د هغوی اولادونه د ارزښت وړ دي د هغه په قول مؤرخ دي یوازي حقیقتونه روښانه کړي اسباب، اغیزې او پایلې دي وڅېړي په اسنادو کي دي انتقاد وکړي کیسې او پېښې دي د عقل په تله کي وتلي.

تر دې وروسته چي د عربو تاریخ لیکنه پیل شوه په واقعاتو کي یې د اسنادو روغتیا ته پاملرنه وکړه سني او کال ته په ارزښت وړ کولو سره یې په تاریخ کي واقعاتي ترتیب رامنځته کړ دې کار تاریخ لیکنې ته نوی روح ورننه ایست او تاریخ ته یې د علم درجه ورکړه د علومو په لاس ته راوړلو کي عرب د یونانیانو احسان منونکي دي چیري چي هغوی یوناني علوم فلسفه، منطق، طب، طبیعیات او ریاضي عربي ژبي ته نقل کړل هلته یې د ډرامې او هنر تر څنګ یوناني او رومي تاریخونه له یوه مخه له پامه وغورځول تر دې اندازې چي د اړونده هیوادونو د تاریخي حوالو لپاره یې شامي ماخذاتو ته رجوع کوله له ابن خلدون پرته نور ټول تاریخ بیاني تاریخ دی او د بیاني تاریخ په لړ کي یې د لرغوني عربي ټولني له ارزښتونو څخه کار اخیستی دی.

عرب مؤرخ عبدالرحمن ابن خلدون د سنجیده تاریخ لیکنې څښتنه کښېښوده هغه د تاریخ د علم بنسټ ایښودونکی دی هغه په تاریخ د پوهېدلو لپاره ځیني قوانین پلي کړل او هغه د تکاملي پړاوونو کیفیتونه بیان کړل په دې کي شک نشته چي ابن خلدون یو لوی مؤرخ و، مګر د هغه فکر پر عربي تاریخ لیکنې کومي ځانګړي اغیزې ونه شیندلې.

تر دې وروسته چي په اروپا کي د روښانفکري غورځنګ راوټوکېد هلته په تاریخ لیکنه نوی روح ننوت د تاریخ پوهنې په باب نوري څېړنې وشوې او تاریخ پوهنه یې په یو لړ ښاخونو و وېشله دې کار تاریخ نور اغېزناک کړ وروسته یې اصول ورته وټاکل په دغه دور کي یې تاریخ یوه پیاوړې وسیله وګرځوله واکمنو د تاریخ قوه حس کړه او د یوې وسلې په توګه یې په خپل حق کي وکاروله تر څو په خپلو مرامونو کي سر ته ورسېږي د تاریخ پورتني

د تاريخ په رڼا کي ۱۳

کاروني ظالم او جابر واکمن خوندي کړل په وروسته پاته مسلمانو هيوادونو کي واکمني ډلي د ولسونو د ستونزو په هوارولو کي پاته راغلي وې هغوی د دغي ناکامۍ د پټولو لپاره له تاريخه کار واخيست او ثابته يې کړه چي د خلکو د ستونزو په نه هوارېدو کي د تقدير لاس دی هغوی قسمت او تقدير د خلکو د ستونزو مسوول وگرځول او پخپله بري الذمه شول خلک د ناهيلۍ ښکار شول د ټولنيز او ذهني وروسته پاته والي احساس نور ژور شو د وسلې په توگه د تاريخ کاروني په ثبوت ورسوله چي ډېري وېروونکي پايلي يې راوتلای شي او ټولني د تباھۍ کندي ته ور ټپل وهلاي شي.

هر کله چي د تېرمهال له مخه څخه تقاب ايسته کېږي او د تاريخ رڼا پر لويېږي جوتېږي چي د پخوانيو ظالمانو او ديکتاتورانو تورو کارنامو پر ولسونو کوم کړاوونه تېر کړي دي تاريخ د عبرت پاڼه ده دې عبرتناک سبق ته په کتلو سره موږ کولای شو چي په راتلونکي مهال کي د ښو لاسته راوړنو لپاره کتوري ازمويني وکړو ترڅو راتلونکي مهال وځلوو د راتلونکي مهال لپاره ښه فکر او ښه کړنه هغه خوځوونکي توکي دي چي په ولسونو کي تمدني پرمختگ راولي چيري چي د تېرمهال سره بې کچي مينه نه وي او د سپېڅلتيا جامه ور وانه غوښتل شي ټولنه کولای شي چي راتلونکي مهال ته د وياړمنو ارزښتونو په لرلو سره ور ننوزي په بله بڼه که ولسونه دې ته اړ کړل شي چي يوازي تېرمهال دي د خپلو سوچونو محور وگرځوي او له هغه څخه دي مطلق بغاوت او سرغړونه نه کوي هلته ټولنيز افکار سلب شي وروسته پاته والی يقيني شي او سپېڅلی تېرمهال د غاړي طوق وگرځي په داسي وخت کي دې بار پورته کولو ته تقدير او ازل ويل کېږي په کومو قومونو کي چي ازلي نوشتي ته ارزښت ورکول کېږي هلته اوسمهال ته په تشوېش سره او راتلونکي مهال ته په ترهېدلو سره کتل کېږي په داسي ټولنو کي ابا پرستی (اجداد پرستی) او مُرده پرستی د تېرمهال د ارزښتونو او افسانو په بڼه د وگړو پر عقلمونو غېږ راگرځولې وي په داسي اوضاع کي مؤرخ ډېره لويه وجيبه پر غاړه لري ولي چي هغه د ټولني يو روښانفکره او باسواده غړی وي د هغه وينښ دماغ د ټولنيزو

۱۴ د ژباړونکي سرېزه

حالاتو جاج اخیستلای شي او هغه د پاڅه شعور په زور په ټولنه کې راتلونکي بدلونونه محسوسولای شي هغه نه یوازې پېښې ثبتوي بلکې د پېښو جاج اخلي او پر نتیجه یې غور و فکر کوي د ټولنیز زوال او وروسته پاته والي په وخت کې د مؤرخ لویه وجیبه وي چې هغه خپل مثبت رول ولوبوي د خلکو د ذهنونو په بدلولو کې مرسته ورسره وکړي هغه خلکو ته صحیح او راست سمت وړ ښودلای شي راست سمت هغه ټولنیز یووالی راولي چې د ټولنیز پرمختګ لومړۍ زینه ده کله چې د ډلو ټپلو او هجومونو فکري سفر په یوه سمت کې پیل شي او د حقایقو پر بنسټ د مثبتو بدلونونو منلو ته غاړه کېښېږدي هغوی د یوې منظمې ټولنې پر لور ګامونه اوچت کړي او د تکاملي دورو څخه په تدریجي توګه په تېرېدو سره د یوه ملت کېدو په قالب کې ولوبېږي د قومونو د ټولنیزو لارو چارو په ټاکلو کې د عمل اشتراک تل د ارزښت وړ پاته شوی دی تل خلک د ګډو عادتونو پر بنسټ یو ځای کېږي او د افکارو راکړه ورکړه کوي له دې څخه فکري یووالی راځي چې د یو موټي ملت په جوړولو کې ډېر ارزښتمن رول لوبولای شي.

په تاریخ لیکنه کې پوښتني ډېر ارزښت لري کله چې یو مؤرخ پوښتنه کوي نو د ځواب ویلو یا لاس ته راوړلو لپاره اړ وي چې ژوره څېړنه وکړي څېړنه او پلټنه د ځواب ویلو لامل ګرځي د تاریخ لیکني په ډګر کې پوښتني او د هغوی ځوابونه د غور او فکر نوي لارې پرانیزي لاندینۍ پوښتني د تاریخ د ځانګړي ډېرې ارزښتناکې پوښتني دي په دې کتاب کې د داسې پوښتنو د ځواب ویلو هڅه شوې ده.

پوښتني دا دي:

- کله چې اروپایانو د مسلمانانو د تاریخ جاج واخیست د کومو تعصباتو ښکار شول او تر شایې کوم لاملونه وو...؟
- په اسلام کې د پاچاهۍ اداره ولې او څنګه پر پښو ودرېدله...؟
- ولې مسلمانان تر اوږدې مودې پورې د پخوانیو افکارو سره نښتي وو او د زمانې د نوښتګرو افکارو سره یې ملګري ونه کړای شوای...؟

د تاریخ په رڼا کې ۱۵

- د اوس دور د دهشتناکو بحرانونو د مقابلي لپاره په مسلمانو هیوادونو کې

د کومو کومو تدابیرو د خپلولو وړ تیاوې لیدل کېږي...؟

- آیا په اسلام کې د روښانفکرۍ گنجایش شته...؟

- آیا په مسلمانانو کې د ساینسي او فکري پرمختګ لپاره کوم منظم

غورځنګ پیلېدلای شي...؟

- آیا د نامسلمانو هیوادونو لږکي مسلمانان کولای شي چې په هغه

هیوادونو کې له ویاړه ډک ژوند وکړي...؟

- په لوېدیځ کې چې د مسلمانانو په هکله کوم رایه لیدل کېږي آیا هغه پر

ځای او د ډاډگیرني وړ ده...؟

- آیا صلیبي جګړې رښتیا هم د مذهبي لېونتوب زېږنده وې...؟

- ولې د شرق او غرب په افکارو او نظریاتو کې ټکرونه شته ولې له دواړو

خواوو د تهذيبي ټکر او نښتي خبرې کېږي...؟

- آیا رښتیا هم تاریخ ثابتوي چې غرب پر شرق برتري لري...؟

- آیا دا رښتیا دي چې د ذهني او اقتصادي وروسته پاته والي سره سره

خپلسري او دیکتاتوري حکومتونه د تل لپاره د شرق په برخه دي...؟

- آیا عیسویت اوج ته تر رسېدو وروسته د اروپا په ټولنیز پرمختګ کې

مرسته وکړه...؟

- آیا د اروپا په ریناسانس کې د عیسویت لاس و...؟

- د کاتولیکو چارواکو مذهبي تنګ نظری د اروپا په تاریخ کې کومې

اغېزي وشیندلې...؟

- یاغیانو د تاریخ له لارې تر موره پورې کوم پیغامونه رارسولي دي...؟

- آیا دا فکر پر ځای دی چې ریناسانس له یونان او روم څخه راوړېږېد...؟

- آیا د اصلاح غورځنګ په اروپا کې اصلاحي کارونه ترسره کړل...؟

- آیا د روښانفکرۍ غورځنګ له مذهبه د بېزارۍ په پایله کې بریالی شو...؟

- آیا د فرانسې د انقلاب تر شاد ولس شعور پر کار لوېدلی و...؟

- د انګلستان صنعتي انقلاب په کومو شرایطو کې راغی...؟

- آیا کولمبوس اتل او ستر انسان و...؟
- آیا د امریکا تاریخ د سپین پوستو تر ورتلو وروسته پیلېږي...؟
- آیا ناپلیون نن هم د ښه شهرت او د تقلید وړ واکمن دی...؟
- هټلر کوم مقاصد درلودل آیا هغه د المانیانو خواخوږی و...؟
- آیا په تېرمهال کې له تاریخه په خپله ګټه کار اخستل شوی دی...؟
- مؤرخ باید تاریخ د کومو قوانینو او اصولو په رڼا کې ولیکي...؟
- رښتونی تاریخ څه ته وایي...؟
- د ولسونو او وګړو تر اړیدي څه ده...؟
- له ځیني انسانانو څخه د کومو مرامونو د ترلاسه کولو لپاره ستر انسانان جوړ شول...؟
- آیا رښتیا هم جنگونه بریالۍ ټولني ژوندۍ ساتي او په تاریخ کې د سونګ د موادو لپاره د اور کار کوي...؟
- ځانونو ته د مذهب خطاب کوونکو د تاریخ په اوږدو کې کوم جناتونه کړي دي...؟
- ولي زورور و خپل کمزوري دښمنان وحشیان او ترورستان اعلان کړل...؟
- توکمیزو توپیرونو کومې پایلې راوړې...؟
- ملتپالني قومونو ته کومې ګټې ورسولې...؟
- سیاسي فکر څنګه رشد وکړ...؟
- ښځو په تېرمهال کې کوم رنځونه او ویرونه وګالل او څنګه د خونې توپانو څخه په راتېرېدو سره تر نن مهاله راوړسېدلې...؟
- په راپرزېدو او بیرته ژوند کې کوم تړون شته...؟
- د تاریخ په درجه بندۍ کې د څیزونو د تاریخ څه ارزښت دی...؟
- آیا زیر قوانین د جرمونو په بېخ کېلو کې مرسته کولای شي...؟
- آیا د پورتنیو پوښتنو او د هغوی له ځوابونو څخه کوم عبرت اخیست کېدلای شي؟
- د تاریخ په رڼا کې موږ ولیدل چي د متقابلو نظریاتو او مذاهبو شتون

د تاريخ په رڼا کي ۱۷

څنگه په خپلو مرامونو کي د برياليتوب لپاره له مکر او فرېبه کار واخيست او څنگه يې ولسونه په خپل ناوړه رول سره وغولول او کله چي يوه ډله پر بلي ډلي بريالۍ شوه څنگه يې د اېل شوي ډلي سره ناوړه چلند وکړ سپين بيري او ضعيفان يې و وژل، ځوانان يې مريان کړل، د بنځو پټ يې واخيست او د کوچنيانو سره يې جنسي تېري وکړ، د هغوی مالکيتونه او جايدادونه يې وسوځول، کورونه يې ور ونړول، وني يې ور و رېبلې، کتابونه يې ور لمبه لمبه کړل، له قبرو څخه يې مړي راوکښل، اور يې ور واچاوه لکه څنگه چي عباسيانو د چوکۍ تر نيولو وروسته د اموي واکمنو هډوکي له قبرو څخه راوکښل وې سوځل تاتاريانو پر عباسي خلافت تر بريا موندلو وروسته د بغداد ښار لوټي لوټي کړ په لکو ارزښتمن کتابونه يې وسوځول چي پاته شول هغه يې په رود کي وبېږول تر دې اندازې چي د رود اوبه توري شوې دغه راز کله چي انگرېزان په هند کي بريالي شول هغوی د پارسي ژبي حکومتي حيثيت ته بېخي د پای ټکۍ کښېښود انگرېزي يې د هند حکومتي ژبه اعلان کړه وروسته انگرېزانو په هند کي د مسلمانانو سياسي پاته والي ته په خپله نظريه سره وکتل "اسلام" يې د مسلمانانو د زوال مسوول وباله او دعوه يې وکړه چي د مسلمانانو د پرمختگ په لاره کي تر ټولو لوی خنډ د مسلمانانو مذهب او د هغوی د ژوند کولو تر وخت تېره او پخوانۍ طريقه ده.

د تاريخ له مطالعې څخه په گوته کېږي چي بريالي قومونه تل د اېل شويو او کمزورو دښمنانو په هکله د سپکاوي روحيات لري کله چي انگرېزانو پر افغانستان پوځي تېري وکړ افغانانو د خپل فطرت له مخي سخت مزاحمت وکړ انگرېزانو د افغانانو جرأت نه خوښېده هغوی يې د تهذيب او تمدن سره د نااشنا غربيو وحشيانو په نامه ونومول له دې څخه جو تېږي چي دښمن هيڅکله په ښه نامه سره نه يادېږي تل هڅه شوې ده چي اېل شوی دښمن وروسته پاته ثابت کړي تر څو تېري جواز ومومي کله چي د منځنۍ آسيا مسلمانانو د هند پر نيمه وچه تېري وکړ د خپل تېري او تجاوز د جواز لپاره يې دليل وړاندي کړ چي دهند خاوره کفري سلطنتونو لاندې کړې وه هغوی دعوه وکړه چي دهند خاوره

نيسي تر شو هلته اسلام خپور کړي او د کفر تيارې وځي.
 اوسنيو تاريخي څېړنو ثابته کړې ده چې د هغوی دغه دوه ناسته او بې
 ځايه وه د هغوی اصل مرام نور و، هغوی غوښتل چې د هند د خاورې له
 بنسټيزې او ثروتمندې څخه اقتصادي ګټې پورته کړي داسې هم شوي دي
 چې يو قوم پر بل قوم بريالۍ شي هغه د سيمې د وګړو د جنگولو لپاره ډول ډول
 مکرونه او فريبونه پر کار اچوي تر څو خلک سره اخته شي او قبضه کړي واکمن
 په ډاډ سره خپله طرحه پر مخ بوزي انګرېزانو چې د هند نيکه وچه ونيوله ويې
 وليدل چې په هند کې دوه لوی قومونه لکه هندو او مسلمان ژوند کوي
 انګرېزانو له مسلمانانو څخه حکومت نيولی و، او مسلمانانو په لرغوني تېرمهال
 کې له هندوانو څخه، د انګرېزانو لپاره د مسلمانانو څخه د غچ اخيستنې دا يو
 طلايي نوبت و، هغوی هندوان د مسلمانانو پر ضد وپارول چې لږکيو مسلمانانو
 زر کاله حکومت ورباندې کړی دی په لکو هندوان په زوره د مذهب اليشولو
 ته اړ کړي دي او ډول ډول فشارونه يې راوړي دي...

بل پلو ته انګرېزانو مسلمانان و وېرول چې هندوان ډېر دي زېږونه يې درته
 ډک دي په هند کې د هندوانو واکمن کېدل ستاسي تباهي ده انګرېزانو د جنگولو
 پاليسي هند د فساد او بې امنيتۍ ښکار کړ په لکو انسانان و وژل شول د پلېنې
 په سېلاب کې په هندوانو او مسلمانانو کې پر يو بل د اعتماد او باور مهيني
 اړيکي لاهو شوې خلک له يوه او بله بد ګمانه شول انګرېزانو له دې نوبت څخه
 ګټه واخيسته او د هند خاوره يې پر درو برخو و وېشله دغه راز د يوموتي
 هندوستان قوه کمزورې شوه ګټه يې نړيوال استعمار ته ورسېدله تر ټولو
 زيات مسلمانان زيانمن شول انګرېزانو هغوی پر درو برخو او په بېلو بېلو
 جغرافيو کې و وېشل او د هغوی قوت يې ور ټوټې ټوټې کړ.

په دې نژدې تېرمهال کې کله چې په افغانستان کې د ډاکټر نجيب الله
 د حکومت تر نسکورېدو وروسته کورنۍ جګړه پيل شوه هم دښمنانو د افغانانو
 په منځ کې د کرکې او بد ګمانۍ تخمونه وکرل يو پلو ته يې د افغانانو په منځو
 کې د ژبي پر بنسټ د بې باورۍ ولولې راوپارولې بل پلو ته يې د مذهبي

د تاريخ په رڼا کي ۱۹

عقيدي پر بنسټ سره وجنگول چي په پايله کي يې افغانستان د تاريخ د بدترين کړ کېچ ښکار شو او هيواد د بدبختۍ ژوري کندي ته ورتهل شو.

بريالي قومونه هيڅکله مات شوي قومونو ته نژدې نه ورځي کله چي مسلمانانو هند ونيو هغوی له هندوانو ليري اوسېدل که څه هم هغوی په هند کي تلپاته استوگنه کوله مگر د هندي رسمونو او رواجو له خپلولو څخه يې په سختۍ سره پرهېز کاوه کله چي انگرېزان په هند کي بريالي شول هغوی هم د سيمه ييزو هنديانو سره اختلاط نه خوښاوه او له ځايي وگړو څخه يې ليري خپلي ابادۍ جوړي کړې او هلته اوسېدل دغه راز کله چي يو بريالی قوم پر بل قوم غلبه پيدا کړي او دعوه وکړي چي ځکه بريالی شو چي په نژادي لحاظ سره اصيل دی په داسي شرايطو کي اېل شوی قوم هم ځان پاته نه راولي هغه هم خپله دفاع کوي تر ماته خوړلو وروسته چي يې اسلام د مسلمانانو د ناکامۍ ذمه واره وباله نو د مسلمانانو موقف دا و، چي اروپايي اقوامو د بريالۍ تر شاد اسلام لاس دی هغوی استدلال کاوه چي نصرانيانو له اسلام څخه ډېر څه زده کړل ځکه کامياب شول.

انسان د تعصب او دښمنۍ روحيات او احساسات له ځانگړي چاپېريال، ښوونې او روزنې څخه زده کوي که نه وي دا خبره تر لمر سپينه او روښانه ده چي انسان و زېږي د سپيني پاڼي په شان وي وروسته تر دې ځيني انسانان د حالاتو او واقعاتو له کبله د ستر قوت څښتن شي او پاچاهۍ ته ورسېږي چي په هغوی کي ځيني د خدايي دعوه وکړي د مصر د فرعونانو مثالونه زموږ په وړاندي دي چي د خدايي دعوې يې وکړې او خلک يې اړ ايستلي وو چي د هغوی مجسمې جوړي کړي او عبادت يې وکړي په تاريخ کي داسي ډېر پېښ شوي دي چي يوه انسان د بل انسان په پښو کي سر ايښی دی سجده يې ورته کړې ده او خپل اولادونه يې د خپل معبود د بت په پښو کي په خپلو لاسو حلال کړي دي او خپله ماینه يې په خپله رضا او خوښه خپل شهوت پرست او جنسي وېري معبود ته ور سپارلې ده تر څو هغه خوند ورڅخه واخلي په تاريخ کي ډېر داسي خلک تېر شوي دي چي يکتنها د ميليونو انسانانو د مالونو

او د قسمتونو څښتنان وو په زرو ښځي يې د جنسي لوړي د له منځه وړلو لپاره په خپل حرم کي ساتلي وې مگر بيا يې هم جنسي تنده نه خړوبېدله تر دې اندازه يې چې د خپلو محرماتو سره يې هم جنسي اړيکي ښلولي دي لکه څنگه چې د مصر فرعونانو د خپلو ميندو، خویندو او لوڼو سره هم د واده کولو په نامه جنسي اړيکي ټينګولې د هغوی په نزد د پاچا د کورنۍ ښځي سپېڅلي وې عامو وګړو ته يې ځان اجازه نه وه چې ودونه ورسره وکړي له همدې کبله هغوی د شاهي کورنۍ د ښځو سره پخپله ودونه کول.

يوې خوا ته که ظالمو واکمنو خلک اړ کړي دي چې په خدايي يې ومني بلي خوا ته يې د جنگي جنون او زړپرستۍ له کبله پر کمزوري خلکو جنگونه وتپل په لکو اتلکان يې ووژل د ککړيو ځلي يې و اوډل دا هر څه يې لاد زياتي پياوړتيا د تر لاسه کولو لپاره وکړل تر څو خپل پوځي برم په دښمنانو وپېژني او د غنيمت مالونه لاس ته راوړي د تاريخ په رڼا کي موږ ليدلي دي چې د لويو او نړيوالو جنگونو تر شا هم دغه روحیه پر کار لوېدلې وه هېتلر ځکه نړيواله جګړه پيل کړه چې هغه غوښتل د مقابلو اروپايي هيوادونو په شان المان هم خپل پوځي قوت وښيي او د نورو سپين پوستو اقوامو سره المان هم په سيالۍ کي کم رانه شي په دې لړ کي يې د آرين نژاد د برترۍ لپاره دلايل راوړل او د خپل دغه نظر لپاره يې په لکو اتلکان د جنگ په لمبو کي وسوځول نژدې نيمه نړۍ يې د جنگ ډګر ته ور ښکېل کړه په دغه پروسه کي يوازې هېتلر لوبغاړی نه و، بلکي نورو اروپايي هيوادونو هم په خوښي سره دغه خوني لوبه ترسره کړه د امريکا متحد ايالات چې د جنگ له ډګره ډېر ليري پروت هيواد و، هغه هم د خپلي جنگي پياوړتيا د ښودلو لپاره جګړې ته ور ودانګل او پر جاپان باندي يې د دوو اټم بمونو په غورځولو سره جګړه پای ته ورسوله جګړه مارو دې ته نه کتل چې جنگونه د تباهۍ لامل ګرځي موږ او پلار پکښي مري لولادونه پکښي يتيمان کېږي کورنۍ پکښي پايماله کېږي په ټولنه کي درزونه رامنځته کېږي وګړي په وير اخته کېږي هيلي يې لاهو کېږي او د تاريخ څخه کرکه رامنځته کېږي بلي خوا ته د اوسنيو مسلمانو هيوادونو هم

د تاریخ په رڼا کې ۲۱

د ابد بختي ده چې هلته به کفایته او عیاش واکمن په قدرت کې دي چې په مغزو کې فهم او تدبیر نه لري د ولسونو د ستونزو هواری یې تر وس تېره خبره ده.

په زیاتره مسلمانو هیوادونو کې دیکتاتوري او خپلسري حکومتونه دي د هغو تر ټولو لویه هڅه دا ده چې څنگه خپلې چوکۍ خوندي کړي تر څو تر اوږدې مودې پورې حکومت وکړای شي په مسلمانو هیوادونو کې حکومتونه په داسې شرایطو کې جوړېږي چې هلته یوازې جگړه مار، د قدرت وېري، نااهله او بهې کفایته شخص واک ته رسېږي لکه څنگه چې نامتو شاعر عبدالباري جهاني په شعر کې وایي:

جهاني تمه د مردۍ د لېونتوب کیسه ده

په هر ولات کې چې ښاغلي وي ناولي خلک

څوک چې په ناقانونه توګه د قدرت واګې په لاس کې واخلي تر اوږدې مودې پورې پر هیواد مسلط شي د هغه تل دا کوښښ وي چې یوازې خپلې چوکۍ ته وفادار و اوسېږي نه ولس ته. په نامشروع توګه واک ته رسېدونکي هیڅکله د ولس خواخوږي نه شي کېدلای بلکې هغه د ولس څخه ترهېدلي وي او د همدې وېري پر بنسټ هغه د نړیوالو ځواکونو ګوډاګۍ کېږي تر څو د هغوی په سرپرستي کې ځان خوندي کړي او د هغو په ملاتړ سره تر اوږدې مودې پورې د هیواد پر وسایلو غېږ راګرځوي نن زموږ په وړاندې د دې ژوندي مثالونه شته موږ وینو چې ډېر مسلمان واکمن د پوځي کودتاګانو له لارې واک ته رسېدلي دي او ډېرو ته د بابا په میراث کې ولسونه او هیوادونه رسېدلي دي نژدې ټول په زور او جبر سره مسلط دي هر راز جمهوري او اخلاقي ارزښتونه یې تر پښو لاندې کړي دي مثبت بدلون هغه وخت پیلېدلای شي چې د ښې ښوونې او روزنې په برکت په ولسونو کې د خپلو حقوقو د پېژندلو پوځ شعور پیدا شي تر دې وروسته د جابرو او مستبدو واکمنو څخه خلاصون شونی دی.

د تاریخي ظلمونو په ترڅ کې باید و ویل شي جابرو او مستبدو واکمنو د خپلو شومو پلانو د پلي کولو لپاره د سپېڅلي صلیبي جنګ په نامه د نابالغو

۲۲ د ښمنانو سره و جنگوي د صليبي جنگونو
کوچنيانو لښکر جوړ کړ تر څو يې د دښمنانو سره و جنگوي د صليبي جنگونو
مشرتابه د عيسويت د بيرغ د اوچتولو دعوه درلوده هسي خو هغوی د بيت
المقدس د خپلواکه کولو لپاره سپېڅلي جنگ نښلولی و، مگر د پردې تر شا
يې نور مالي او اقتصادي مقصدونه درلودل تاريخ موږ ته رابښي چي څنگه يې
د مذهب د خپراوي په نامه د بل مذهب پر خلکو تېری وکړ او هغوی يې
د مذهب بدلولو ته اړ کړل يوې خوا ته دې لېونتوب او ترورستي کړنو خلک له
مذهبه څخه بېگانه او بېزاره کړل بلي خوا ته د مذهبي چارواکو بې لارو او
درغليو خلک نور بد گمانه کړل چارواکو له خلکو څخه د پيسو په اخيستلو
سره د خلکو گناهونه ور بخښل د پيسو د راټولولو سره يې دومره مينه پيدا
شوه چي د خور دو او تبر کاتو په نامه يې د مړو تر هډوکو پوري وپلورل.

د تاريخ يو اهميت دا هم دی چي کوم قومونو تاريخ نه درلود هغو هم
د تاريخ اهميت حس کړ او د تېر مهال سره يې خپلي اړيکي کشف کړې
د افريقايي او امريکايي هيوادونو مثالونه زموږ په وړاندي دي په دې لړ کي
د تاريخي شتمنی د نېستۍ له کبله د امريکا متحدو ايالاتو د راتلونکي مهال
سره خپلي اړيکي ټينگي کړې پر مختللي امريکا ته په کتلو سره جو تېري
چي کوم قومونه پر خپلو اوږو باندي د تېر مهال بار نه لري د هغوی اوږې سپکي
وي او د هغو قومونو په نسبت د پرمختگ ډېر چانسونه لري چي د تېر مهال تر
بار لاندي وي امريکايانو خو تر دې اندازې ويل چي موږ د تېر مهال څخه بېزاره
يو او موږ به مړو ته هيڅکله اجازه ور نه کړو چي هغوی پر موږ حکومت وکړي
موږ به خپل اوسمهال تېر مهال ته قرباني نه کړو تېر مهال د خارق العاده
افسانوي اتلانو دی او اوسمهال د باشعورو ولسونو دی.

ولسونو ته د خپل اهميت احساس شوی دی هغوی د هيچا د برتری منلو ته
غاړه نه ږدي هغوی ته روښانه شوې ده چي د نړۍ ټول انسانان يو شان دي
هيڅوک پر بل چا افضل نه دی.

که څه هم د پوستکي د رنگ پر بنسټ تعصبونه شوي دي په تېر مهال کي
سپين پوستو ځانونه تر نورو لوړ احساسول ان تر دې چي د سپين پوستو په

د تاريخ په رڼا کي ۲۳

هکله ويل کېدل چي د غلامۍ لپاره پيدا شوي دي که څه هم د هغوی مذهب دوی ته د دې اجازه نه ورکوله چي توکميز لوړوالی ثابت کړي سپين پوستو د ضرورت له کبله د توکميز لوړوالي فکرونه درلودل هغوی د مستعمرو تر جوړولو وروسته هلته د ښارو مخکو د ابادولو لپاره غلامانو ته ضرورت درلود له همدې کبله هغوی له افريقا څخه په لوی شمېر سره تور پوستي د غلامانو په توگه مستعمرو ته وارد کړل د غلامۍ د ادارې د پايښت لپاره او پر خپلو تېريو د پردې د اچولو لپاره هغوی توکميزه لوړتيا روا وبلله په دې لړ کي داسي اکاډميک پوهان هم رامنځته شول چي د توکميزي لوړتيا لپاره يې دلايل راوړل هغوی دا خبره هېره کړه چي د پرمختگ او متمدن کېدو لپاره مناسب چاپېريال مهم دی چي هغه رامنځته شي بيا هيڅ ناشونې نه ده چي قومونه دي د ټولنيز، سياسي او اقتصادي پرمختگ پړاوونه پي نه کړي پرمختگ د مناسب چاپېريال سره تړلی دی څوک چي په مناسب چاپېريال کي موجود نه وي هغه به وروسته پاته وي.

د توکميز تعصب افکارو د ملت پالني ولولې راوپارولې د نړۍ ډېرو ملتونو د ملتپالني په احساساتو کي تر ډوبېدو وروسته خونړۍ جگړې سره کړي دي او په لکو وگړي يې تر تبغ ايستلي دي د ملتپالني پر احساساتو يوازي سياسي پوهه بريالۍ کېدلای شي که حقايق په سوچه زړه سره ومنل شي هيڅ وجه نه ده چي ملتپالنه دي د کرکي لامل وگرځي.

که څه هم په نړۍ کي يې ډېر جنگونه د ملتپالني د احساساتو له کبله کړي دي مگر هلته هم د پردې تر شانور لاملونه او مقصدونه وو په داسي جنگونو کي دنارينو تر څنگ ښځي او کوچنيان هم اغېزمن شول د ښځو څخه يې پت واخيست پر کوچنيانو يې جنسي تېري وکړل بلي خوا ته د تاريخ څخه دا څرک هم لگېږي چي په تېرمهال کي يې ښځو ته په کوم نظر سره کتل په هندي ټولنه کي يې ښځه د مېړه تر مرگ وروسته ژوندۍ ورسره سوځله د مېړه په ميراث کي يې برخه نه درلوده که به د مېړه تر مرگ وروسته ژوندۍ پاته شوه د بل واده حق يې نه درلود او پاته عمر يې په کونډتون کي

تېراوه ښځه يې په کوچنيوالي کې د پلار، په ځواني کې د مېړه او په سپين سرتوب کې د زوی ملکيت بلله د هغې په هکله فکر کېده چې په ژوند کې کور نه لري يوازي قبر د هغې حقيقي کور و، له ډېر پخوا څخه داسې فکر کېدی چې ښځه په ژوند کې درې ځله وژل کېږي لومړی ځل چې ودېږي د پلار کور پرېږدي او د مېړه کور ته تلپاته هجرت کوي، دويم ځل چې اولاد زېږوي او درېيم ځل چې کونډه کېږي ښځه يې تش د کوچنيانو د زېږولو وسيله بلله د ښځو پلورل او پيرودل عام و، لکه څنگه چې نن هم ځيني خلک د ولور په نامه د لور او خور خرڅول عيب نه گڼي په ډېرو ټولنو کې د ښځو په هکله رايې تغير موندلی دی اوس هلته ډېر ناوړه دودونه له منځه تللي دي يا مرگي حاله دي مگر داسې وروسته پاته ټولني هم شته چې هلته پورته راغلي نژدې ټول ناوړه دودونه پر خپل ځای پاته دي بلکې وياړ هم ورباندې کېږي.

د ټولنو د پرمختگ د کولو له لاملونو څخه يو لامل د ښځو بې قدري هم وه د کومي ټولني نيم وگړي چې فلج او له فعاليتته لوېدلي وي هلته ښځه په ټولنه کې د عزت وړ مقام نه لري هغه ټولنه به څنگه پرمختگ وکړي.

تاريخي بې انصافيو ته په کتلو سره نن د ښځو د حقوقو خبره کېږي په ښځو کې د خپلو حقوقو شعور راټوکېدلی دی په دې هکله يې خپل ږغ پورته کړی دی راتلونکي تاريخ به شاهد وي چې د دې په ايسته به د ټولني په پرمختگ کې د ښځو هم پوره ونډه وي او هغوی به هم د نارينوو په شان په ټولنه کې د قدر وړ ځای ته ورسېږي.

نوید آرین کوټه، پښتونخوا

۲۰۰۸/۴/۲۹م

د مسلمانانو تاريخ

که په لنډه توګه د تاريخ پېژندنه وشي و به ويل شي چي تاريخ د تېرمهال د پېښو د پراخ شعور نوم دی او د تاريخ پروسه د يوې داسي لړۍ نوم دی چي د زمانو په تېرېدو سره له پر له پسې بدلونونو څخه راتېره شوې ده کله چي يو مؤرخ د تاريخ پروسه څېړي او په يو لړ پېرونو يې وېشي دهغه مهم مرام داوي چي د بدلون د پروسې په روح او مغز ځان پوه کړي او په پايله کي چي يې پر ولسونو څه اغېزې وشيندلې د هغو جاج واخيستل شي له کومه راهيسي چي تاريخ ليکونکو تاريخ په سياسي، اقتصادي، ټولنيز او کلتوري څانګو و وېشي همدغسي په تاريخ کي د پېرونو سرليکونه هم ورسره بدلېدل هر مؤرخ غواړي د خپلو مرامونو په پام کي نيولو سره زمانو ته نوی نوم او اصطلاحاتو ته نوې تشرېح ورکړي او څنگه چي د وخت په تېرېدو سره نوي معلومات لاس ته راوړل کېدل د تاريخ په علمي پراختيا کي زياتوب راتلی او د يو لړ زمانو، نومونو او اصطلاحاتو تغير موند په دې لړ کي موږ غواړو د اسلامي دورې په تاريخ ليکنه کي چي د سرليکونو په نومونو او اصطلاحاتو په کارونو کي کوم بدلونونه راغلل د هغو جاج واخلو په لومړني پېر کي چي کوم تاريخونه وليکل شول عربو تاريخ ليکونکو هغه د "الايام" په نامه ونومول تر دغي اصطلاح لاندې د عربو خپلمنځي تېريزي جګړې، تېريز تاريخ او د هغو دودونه بيانېدل چاچي د دې کار مسووليت پر غاړه درلود هغه ته يې راوي يا اخباري ويل.

د لرغوني يمن ټولنه په تهذيبي توګه پرمختللي وه هلته تر اسلام دمخه د حکومت ادارې په خپله لومړۍ بڼه موجودې وې او ځيني داسي روايتونه وو چي د ناليکلي يعني يادابستي تاريخ په توګه موجود وو دغه روايتونه په لومړۍ پېړۍ کي مؤرخينو وليکل او وروسته يې د عربي تاريخ مهمه برخه

وگرځول تر اسلام دمخه د عربو په تاريخ کي مهم اړخ نسب و، او د نسب له لاري د عربو هري قبيلې د خپل پلار او نيکه نومونه په ياد ساتل د نسب د اهميت له کبله په هره قبيله کي راويان او نسب ايکونکي موجود وو هغوی به کورنۍ شجرې په يادولې او د قبيلې پېښي به يې يادابستولې دغه لړۍ د اسلام تر لومړني دور پوري روانه وه.

د تاريخ توری له "ورخ" څخه راوتلی دی چي د مياشتي ټاکلو ته وايي دغه توری د تېرمهال د پېښو د بيانولو په معنی د اسلام تر راتگ دوه نيم سوه کاله وروسته وکارول شو تر دې دمخه يې د تاريخ توری د سپوږميزو مياشتو لپاره کاراوه له دې څخه د تاريخ دا مفهوم شو چي د يوې پېښي وخت وټاکي او د کروندولوژۍ په ترتيب سره يې بيان کړي.

په دويمه هجري پېړۍ کي د تاريخ توری د داسي کتابونو لپاره وليکل شو چي په هغه کي يې وخت ټاکلی و، او د کومي پېښي وخت چي يې نه و، په نښه کړی هغه يې تاريخ نه باله ژوند ليکونه د تاريخ لومړني کتابونه وو چي په هغو کي د يوه مشهور شخص د زوکړي او مړيني تاريخونه ليکل مهم بلل کېدل.

په لرغوني عربو کي يې د تېرمهال د معلوماتو د راټولو لپاره د خبر توری کاراوه چي د هغه له لاري يې مهمي پېښي بيانولې او بيانوونکی يې راوی يا اخباري بلل کېدی عموماً هري قبيلې خپل راوي يا اخباري درلود چي د خپلي قبيلې په هکله معلومات يې په يادولو سره خوندي کول د اسلام په لومړني دور کي يې د پېښو د بيانولو له دغي طريقې څخه کار اخيست چي خبر يې ورته ويل دغه ډول په اخباري پېښو کي يې د يوه غښتلي او وړتيا لرونکي شخص په هکله معلومات په لنډه توگه بيانول له اخباري مؤرخينو څخه اعوانه بن الحکم (مړينه ۷۶۴م) ابو منحنف (مړينه ۷۷۴م) سيف بن عمر (مړينه ۷۹۶م) او المدائني (مړينه ۸۳۱م) ډېر مشهور شوي دي المدائني يو کتاب د هغو قريشونښځو په هکله هم ليکلی دی چي ډېر مېړونه يې درلودل.

تر اسلام وروسته اخباري تاريخ د يوې قبيلې پر ځای د ټول امت تاريخ وبلل شو چي په هغه کي معاصري مذهبي کشالې، سياسي کړکېچونه او نظرياتې

د تاريخ په رڼا کې ۲۷

ټکرونه موضوع گرځول شوې وه د بني اميه په وخت کې اخباريانو د اړونده ځواکونو له لوري د واک پر سر د جگړو تر اغېزو لاندې د عربو لرغوني تاريخي مواد راټول کړل په دې وخت کې هغوی پر عجمي قومونو د عربي کلتور او تمدن د لوړتيا د ثابتولو لپاره ډېر کار وکړ.

له (۷۵۰م) څخه مخکې ليکل شوي عربي تاريخي کتابونه له منځه تللي دي او په لومړي تاريخ ليکونکو کې درې نومونه شته لکه عروۃ الزبير (مړینه ۷۱۱م) محمد بن سالم بن شهاب الزهري (مړینه ۷۴۰م) او موسی بن عقبه (مړینه ۷۵۸م) مگر د دغو ليکوالانو کتابونه په خپله حقيقي بڼه نه دي پاته بلکې تر دې وروسته چې د تاريخ سره مينه پيدا شوه د هغه شاگردانو او مينه والو کتابونه وليکل او خپاره يې کړل کله چې په عباسي دور کې د تاريخ د ليکلو لړۍ پيل شوه د اميه دور تاريخي کتابونه له منځه تللي وو داسې فکر کېږي چې يا عباسيانو دغه کتابونه له منځه يووړل يا په دومره لږ شمېر سره ليکل شوي وو چې د وخت په تېرېدو سره استهلاک او ورک شول.

کله چې عرب له خپلي سيمې و وتل د پوځي او سياسي پياوړتيا له کبله يې شاوخوا او ګاونډي هيوادونه ونيول له نويو تجربو سره مخامخ شول، عرب د سياسي واک په تر لاسه کولو سره د پخوا په شان د يوې کوچنۍ سيمې څښتنان پاته نه شول په ولکه کې يې پراخي سيمې او لوی ښارونه راغلل د راويانو او خبر ليکونکو بوختياوي زياتې شوې واقعاتي پانګه غني شوه اړتيا پيدا شوه چې د تاريخ ليکني اسلوب دي و اوږي بيا تاريخ د "وقايع" نوم خپل کړ او ليکونکی يې "وقايع نويس" يعني پېښي ليکونکی وبلل شو او يوه داسې تګلاره يې خپله کړه چې د هر کال مهمې پېښې دي د ترتيب په خوندي ساتلو سره راټولي شي تر دې وروسته چې په تاريخ ليکنه کې کوم نوی پړاو راغی هغه دا و، چې د هر لسو کالو تاريخ دي په يوه څپر کې (باب) کې وليکل شي مؤرخينو د وقايع ليکني دې ډول ته د "طبقات" نوم ورکړ.

لکه څنګه چې د اسلامي تاريخ ليکني موضوعات د زمانې په تېرېدو سره پراخېدل دغه راز د موضوعاتو څخه يوه موضوع "سیرت" دی چې د اسلام

د پيغمبر محمد^ص د ژوند حالات ورڅخه مراد پري مؤرخينو د سيرت په نامه د تاريخونو په ليكلو سره هڅه وكړه چي د اسلام د پيغمبر محمد^ص د ژوند زمانه بهترينه نمونه وبولي او د راتلونكي نسلونو لپاره يې معيار وگرځوي په داسي سيرتونو كي د اسلام پر برياوو او غزاگانو په تفصيل سره بحث شوي دي دغه راز يوه بله موضوع ده چي "علم الانساب" يې بولي مؤرخينو تر دې سرليك لاندې د سترو انسانانو، مهمو خلكو او قومونو د ژوند حالات په تفصيل سره بيان كړل او هڅه يې وكړه چي وگړو ته د داسي خلكو د ستروالي او برياوو په هكله معلومات ورکړي په دې دور كي مسلمانو مؤرخينو د هغه قومونو او هيوادونو تاريخونه هم وليكل چي د مسلمانانو څخه يې په سياسي او پوځي لحاظ ماته خوړلې وه او خاوره يې مسلمانانو نيولې وه.

د واکمنو کورنيو په نامه هم تاريخونه ليکل شوي دي د بېلگي په توگه د عباسيانو تاريخ، د طاهريانو تاريخ، د سامانيانو تاريخ، د غوريانو تاريخ او د غزنويانو تاريخ...

د اسلامي تاريخ ليکني په اصطلاحاتو كي هغه وخت بدلون راغي کله چي لوېديز ښکېلاک د اسلام او د اسلامي تاريخ د کتلو او څېړلو سره لېوالتيا وښودله کله چي هغو د تاريخ په ليکلو پيل وکړ نوي اصطلاحات يې رامنځته کړل د بېلگي په توگه هغو "د عربو تاريخ" يا د مسلمانانو تاريخ د هستري آف ساراسينز (Saracens) په نامه ونوماوه نه يوازي دا چي تر دې سرليك لاندې يې د عربو تاريخ په خپله نظريه سره وليکه بلکي هغو د ترکانو او نورو مسلمانو قومونو تاريخ هم د هغه سرليك برخه وگرځاوه ټي پي هيوز په خپل کتاب "د اسلام قاموس" كي د دې اصطلاح د کاروني په هكله يو لړ دلايل راوړي د بېلگي په توگه هغه دغه توري يعني ساراسينز د شرق يا ختيز څخه راوتلي انگېري يعني د ختيز هغه خاوره چي له هغې خوا لمر سر وهي يا دا چي دغه توري ښايي له صحرا^(۱) (رېگستان) څخه راوتلي وي څنگه چي عرب د رېگي

(۱) ښايي دغه توري (Saracens) د دري ژبي "صحرا نشين" ته ورته توري وي چي معني يې

د رېگي سيمي اوسېدونکي ده. ژباړن

د تاريخ په رڼا کي ۲۹

سيمې اوسېدونکي وو هغوی ته دغه نوم ورکړل شوی دا چي دغه توری د سارا خڅه راوتلی دی چي د ابراهيم^(۱) د یوې مېرمنې نوم دی.

مسلمانان د ساراسینز تر نامه وروسته د "مورو"^(۱) په نامه هم نومول شوي دي په ځانگړې توگه هغه مسلمانان چي اندلس یې ونيو او خپله واکمني یې پیل کړه د اسلام د قاموس نومي کتاب د وینا له مخي دغه اصطلاح له ماوري خڅه راوتلې ده چي د شمالي افریقا اوسنی هیواد مراکش ورڅخه مراد دی.

د تاریخ لیکنې په نومونو او یو لړ اصطلاحاتو کي بدلونونه هغه وخت راغلل کله چي د لوېدیزو هیوادو په پوهنتونونو کي د ختیز پوهني څانگي جوړې شوې اروپایانو د خپلو فکرونو او غوښتنو پر بنسټ نوي اصطلاحات وکارول په لومړي سر کي د پوهنتونونو داسي څانگي د عیسویت ملاتړو اشغال کړي وې د هغو مرام د مسلمانانو د تاریخ په هکله لا زیات معلومات لاس ته راوړل وو، تر څو هغوی د عیسویت په خپرولو کي ورڅخه مرسته واخلي او کله چي لوېدیز ښکېلاکي پېر پیل شو له دې کبله چي په زیاترو مسلمانو هیوادو کي لوېدیزو هیوادونو سیاسي واک تر لاسه کړی و، ځکه د خپل مذهب د خپراوي تر څنګ سوداګریز او سیاسي مرامونه هم د عیسویت د خپروونکو موخه وګرځېدل د خپل واک د پایښت لپاره عیسویانو اړتیا لیدله چي د نیول شوي هیوادونو او ولسونو د مذهب په هکله معلومات لاس ته راوړي په داسي حال کي چي د مسلمانانو پر کلتور او مذهب لوېدیزو والو په سوداګریز او سیاسي نظر سره پراخي څېړني رواني کړي وې هلته په اروپا کي داسي عالمان هم وو چي هغوی په رښتیا سره غوښتل د خپلي پوهي کړۍ پراخه کړي او ختیز علوم د علمیت په رښتینو معیارونو سره وڅېړي په داسي پوهانو کي د هغه خلکو نومونه راځي چي هغوی خپل ټول ژوند د اسلام او اسلامي تاریخ په

(۱) د پخوانیو اروپایي مؤرخینو او هسپانویانو له خوا دغه نوم د شمالي افریقا هغه بربر او عرب ټبرونو ته ورکړل شوی دی چي هغوی اندلس نیولی و او د پېړیو پېړیو لپاره یې هلته سیاسي واک ټینګ کړی و، د دغې اصطلاح څرک د شمالي افریقا د اوسنیو دوو هیوادونو په نومونو کي اوس هم لیدل کېږي لکه موریتانیه او مراکش یا مراکش. ژباړن

۳۰ د مسلمانانو تاريخ

څېړلو کي تېر کړ د هغو د دې څېړنو په پايله کي پر اسلام او د هغه پر تاريخ ډېر د ارزښت وړ کار وشو او نه يوازې دا چي د تحقيق نوي لاري يې پرانيستلې بلکي په تاريخ د پوهېدلو لپاره يې د ډېرو ستونزو په هوارولو کي له موږ سره زښته مرسته کړې ده.

په نولسمه پېړۍ کي ډېرو لوېديزو والو مؤرخينو د اسلام د تاريخ لپاره د "محمدن" (۱) اصطلاح وکاروله تر دې وروسته يې د "اسلامي تاريخ" نوم ورکړ هغه و، چي دغه دواړه اصطلاحات د يو شمېر باسوادو او روښانفکرو مسلمانانو له خوا وغندل شول مسلمانانو د محمدي د اصطلاح پر خلاف دا دليل وړاندي کړ چي دوی ته دي د عيسويانو په سترگه نه کتل کېږي عيسويان ځانونه د عيسی (کريست) د منونکو په حيث کريستانان بولي مگر مسلمانان د اسلام منونکي دي او مسلمانان دي محمديان نه دي د اسلامي تاريخ پر اصطلاح يې ځکه نيوکه وکړه چي د مسلمانانو په نظر سره که څه هم د اسلام د پيغمبر محمد^ص او د هغه د څلورو يارانو زمانه اسلامي وه او اسلامي تاريخ ورته ويل کېږي مگر تر دې وروسته د پاچاهۍ اداره رامنځته شوه د ټولني کالبوت اليش شو د فيودالۍ ادارې ټينګښت وموند په داسي شرايطو کي ټولنه پر اسلامي والي پاته نه شوه ځکه هغه ته د اسلامي تاريخ پر ځای د "مسلمانانو تاريخ" ويل مناسب دی.

د عربي ژبي پر بنسټ د شلمي پېړۍ په نيمايي کي په عربو کي د ملتپالۍ ولولې راوپارېدې مذهب په دې کي هيڅ رول ونه لوباوه د گډې ژبي پر بنسټ مسلمانان او عيسويان دواړه سره يو شول او ځانونه يې يو ملت وبلل په دغه وخت کي اسلامي او د مسلمانانو تاريخ ته د عربو د تاريخ نوم ورکړل شو عيسوي عربو په ځانگړې توگه په عربي ملتپالنه او عربي تاريخ ليکنه کي ډېر مهم رول ولوباوه دغه کار د دوی په گټه و، ځکه چي مذهب دلته هيڅ رول نه درلود او د يوې معتدلي نظريې له رويه دوی هم د عربي تاريخ منل شوې

(۱) يعني د محمد يا محمدي. (Muhammadan)

د تاريخ په رڼا كې ۳۱

او د قدر وړ برخه ګرځېده په دې لړ كې د فلپ حتي كتاب "د عربو تاريخ" د يادولو وړ دی تر دې وروسته نورو عيسوي عربو لكه البرت حوراني او يو لړ نورو هم د عربو د تاريخ د ډېرو اړخونو په روښانولو كې د څېړنو له لاري خپل مهم رول ولوباوه او په عربو كې د ښه نامه څښتنان شول.

تر دې وروسته په منځني ختيز كې يو لړ عربي دولتونه رامنځته شول ورسره سم په تاريخ ليكنه كې نوبت راغی مصريانو عراقيانو او اردنيانو د سيمه ييزو حقيقتونو په رڼا كې د خپلو تاريخونو لړۍ له لرغوني زمانې څخه را وښلوله او تر اوسنۍ زمانې پورې يې راوړسوله په داسې كولو سره دوی خپلو سيمه ييزو نظرياتو ته د تاريخ له لاري وده ورکړه او د تاريخ د علم د پياوړتيا له لاري يې خپلو نظرياتو ته رواينست ور وباڅښه مصريانو د مصر لرغونۍ تاريخ د نوي تاريخ سره وښلاوه او يوه داسې لړۍ يې جوړه کړه چې د مذهب په راتګ سره هم نه شلېږي او دوام پيدا کوي د بېلګې په توګه د مصر خلک د فرعونانو په لرغوني مدنيت وياړ کوي او استدلال کوي چې لرغوني مصر چې نړۍ ته د مدنيت کوم ځلانده او روښانه ميراث ور پرې ايښی دی هغه بېګانه نه دی زموږ خپل دی او موږ به هيڅکله هغه له خپله ځانه بېل نه کړو دغه راز عراقيان په آشوري او بابلي مدنيتونو وياړ کوي او د خپل ملي تاريخ نه شلېدونکې برخه يې بولي.

چا چې د لرغوني مدنيتونو آثار راوسپړل د خپل تاريخ تش ځايونه يې په ډک کړل هغوی په رشتوني نيت سره د هغو آثارو ننگه هم وکړه او د راتلونکي زمانو لپاره يې خوندي هم کړل.

دا ملتپالني هغه پياوړي ولولې وې چې تاريخ ليکني ته يې نوي فکرونه او نوي اړخونه ور په ګوته کړل اوس عرب نه يوازي دا چې د عربو په تاريخ وياړمن دي بلکې هغوی د خپلو هيوادونو په جغرافيه كې دننه هم تاريخ پلټي او له هغه سره خپلي اړيکي ټينګوي او په اوس دور كې دوی د عربو په توګه هم پېژندل کېږي او د عراقيانو، لبنانيانو، اردنيانو، يمنيانو او مصريانو په توګه هم.

دا خو د منځني ختيز د ولسونو رويه ده چې د تاريخ په هکله يې لري دهند

په لويه وچه کي وضع يو څه بل شان ده دلته دوه ډوله نظرونه په گوته کېږي چې يو د هندوانو او بل د مسلمانانو دی يعني دلته تاريخ ته د مذهبونو په رڼا کي کتل کېږي او د اهميت په کمولو يا زياتولو کي يې مذهبي عقیده (گروهه) ډېر مهم رول لري.

بايد وويل شي چې کله برتانوي استعمار په هند کي واکمن و، هغه په کال ۱۸۶۱م کي د هند د لرغوني آثارو د ودې او پلټنې اداره جوړه کړه چې له لومړنيو ماهرينو څخه يې "اليگزنډر کننگهم"، "جان مارشال"، "مارتيمر هيلر" وو هغو لومړنيو کيندنو د هند د خلکو د لرغونپوهنې شعور زيات کړ لکه څنگه چې د لرغوني هند په هکله کتابي مواد نشته د هند د لرغوني آثارو محکمه وجيبه لري چې د کيندنو په راسپړلو او د موادو په لاس ته راوړلو سره د هند د لرغوني تاريخ تش ځايونه ډک کړي کله چې د مذهب د توپير له کبله د پخواني تاريخ سره لېوالتيا نه وي هلته د لرغونو آثارو اداره يوازي او يوازي د هغو آثارو راسپړلو ته زړه ښه کوي چې د دوی د هجرت د دور سره اړه لري نن که د "مهرگر"، "موهنجودارو"، "هرپا" او "گندهارا" لرغوني آثار خوندي دي د هغو ساتنه د لرغوني آثارو نړيواله اداره کوي که نه وي بې غوره ټولني تل د داسي آثارو په ورکېدو خوشاله وي ځکه چې د دوی په وينا دغه آثار د کفري دور آثار بلل کېږي او د دوی د تاريخ سره هيڅ اړه نه لري کله چې د لرغونو آثارو اداره پخوانۍ کنډوالې کشف کړي دانه وايي چې دلته په فلاني نامه د لرغوني زمانې ښار ودان و، او د فلاني هندو راجا پلازمېنه وه تل په داسي مواردو کي تر لږو کيندنو وروسته کار ودرول شي ولي چې د حکومت د پاليسۍ سره سمې نتيجې لاس ته نه راځي او په دې هکله د پښتو يو متل دی چې وايي:

"غوټه ور که خوله پر پټه"

په اوس دور کي چې د "اسلامي تاريخ" اصطلاح کارول کېږي مطلب يې لومړنی اسلامي دور وي يا هغه لرغونی دور چې په هغه کي عربو ډېر مهم رول ولوباوه د نورو مسلمانو هيوادونو تاريخ د هغوی په نومونو سره وي يا د هغوی په ملي او ژبني پېژندنې سره دی لکه عثماني، ترک، صفوي، افغان او...

د تاريخ په رڼا کي ۳۳
راز اسلام ته د سيمه ييز کلتور په رڼا کي هم کتل کېږي لکه ايراني اسلام،
هندي اسلام، اندونيزي اسلام يا افريقايي اسلام. (۱)

په نولسمه او شلمه پېړۍ کي په ټوله نړۍ کي پوهانو او څېړونکو د اسلام
د مذهب سره او د مسلمانانو د تاريخ سره لېوالتيا وښودله زړې نسخې او
مسنودې يې رابرسېره کړې تر اصلاح او سمون وروسته يې خپرې کړې په
پايله کي يې ډېره لويه علمي او تاريخي پانگه تر خپرېدو وروسته شخصي او
ټولنيزو کتابتونونو ته په رسېدو سره د يو لړ پوهانو او څېړونکو لاسونو ته
ورغله او تر شا د ډېري لويي زيرمي په درلودلو سره د مؤرخينو لپاره دا خبره
شونې شوه چي تاريخ دي له نوي سره وليکي دې نوښت ډېري تاريخي
فرضيې رد کړې د بېلگي په توگه د تاريخي حقايقو له رويه دا خبره لغوه وبلل
شوه چي اسلام د توري په زور خپور شوی دی د نورو علومو لکه لرغونپوهني،
ټولنپوهني او ارواپوهني په زده کولو سره د تاريخ په پروسه پوهېدنه اسانه
شوه د ټولنو ساختمان او د هغوی د پرمختگ، له نوي اړخونو څخه جاج
واخيستل شو د پورتنیو علومو په مرسته چي تاريخ وليکل شو ډېر ښکلی او له
هيلې څخه ډک انځور رامنځته شو د تاريخ کړۍ پراخه شوه له سياست څخه
ټولنيزو اړخونو ته راغی دغه راز تاريخ يو نوی ژوند تر لاسه کړ او گټوروالی
يې څو ځله زيات شو.

د استعماري نظام په جاج اخيستلو سره مسلمانان هم د تاريخ په ارزښت
پوه شول استعمارچيانو تاريخ مسخ کړی و، او د خپلو ښکېلاکگرو غوښتنو پر
بنسټ يې داسي انځور کړی و، چي په هغه کي مسلمانانو د ارزښت وړ ځای نه
درلود تر استعماري نظام وروسته په مسلمانو هيوادونو کي نوي سياسي
نظامونه راغلل مگر د ولسونو په گټه نه وو هلته رښتوني جمهوريتونه نه وو په

(۱) دلته له سيمه ييز اسلام څخه مرام دادی چي اسلام په هره سيمه کي له سيمه ييزو دودونو او روايتونو سره
په داسي ترکيب کي يو ځای شوی دی چي له بلې سيمي سره يې توپير رامنځته شوی دی يعني په هره سيمه
او هر هيواد کي د هغه ځای ټول عنعنات د مذهب په راتگ او خپرېدو سره له منځه نه دي تللي بلکي ډېرو
عنعناتو د مذهب په دايره کي ځان ژوندی ساتلی دی د دې ښه مثالونه ايران او سعودي عربستان دي چي په
دواړو هيوادونو کي د اسلام دوي بېلې بېلې نښې دي. (زمار)

زياتره هيوادونو کي د پاچاهۍ او ټولواکۍ کمبله هواره شوې وه په ځينو هيوادونو کي پوځي جنرالان او ديکتاتوران واک ته رسېدلي وو په داسي حالاتو کي چي کوم تاريخونه ليکل کېږي هغه به هر ورو پاچاهۍ او ديکتاتوري ته روايښت ور بخښي او ملاتړ به يې کوي يوې خوا ته لوېديز مدنيت و، چي زړو دودونو او ورستو رسمونو ته يې يو جدي گواښ متوجه کړی و، بلي خوا ته وروسته پاته والی، ناهيلي او سياسي غلامي وه په غبرگون کي يې مسلمان مؤرخين او پوهان راپورته شول او د تاريخ په جوړولو کي يې تر ټولو ډېر ارزښت تېر مهال ته ورکړ هغوی له پردي او مخالف اوسمهال څخه مخ واپراوه د تېر مهال زرین او ځلاند يادونه يې راژوندي کړل تر څو د مسلمانانو د زرین تېر مهال د پياوړتيا په مرسته د اوس مهال ستونزي او کشالې هوارې کړي او د کمتری د کوم ژور احساس چي دوی ښکار شوي دي هغه له ځانه وشړي د تېر مهال د رغاوڼي په برخه کي مسلمانان په شدت سره د تېر مهال د زرین دور په لټه کي شول.

د پلټني په بهير کي ځينو مسلمانو مؤرخينو د زرین دور ريښې د څلورو خليفه گانو په دور کي وموندلې ځينو دغه ريښې د اندلس په عربي دولت کي راوسپړلې داسي مؤرخين هم وو چي فکر يې کاوه د بغداد په عباسي خلافت کي مسلمانان په علم او هنر کي د کمال اوج ته رسېدلي وو په ټوله نړۍ کي مسلمانان د وياړمن کلتور او مدنيت څښتنان وو دغه راز مسلمانو مؤرخينو استدلال کوی چي مسلمانان چي هر ځای او د نړۍ په هر گوټ کي وو امن خوښوونکي او امن راوستونکي وو هغوی تل د عيسويانو او يهودو سره انصاف کوی ساينس او تخنيک يې پر مخ بوت ښکلی او زړه راکښونکی تهذيب يې وزېږاوه او دوی په وازه خوله دعوه وکړه چي د مسلمانانو تهذيب پر لوېديز ژوري اغېزې وشيندلې او دا د مسلمانانو د علمي او پوهنيزو چوپړونو پايله وه چي په اروپا کي د بيا رغښت (ريناسانس) غورځنگ پيل شو اروپايانو له اسلامه ډېر څه زده کړل ځکه نه دی په کار چي په دې هکله دي د اسلام مهم رول له پامه وغورځول شي.

د تاريخ په رڼا کي ۳۵

يوه بله لړۍ د اسلام او عيسويت تر منځ د پرله پسې ټکرونو او نښتو ده د دواړو مذاهبنو منونکي هغه وخت سره مخ په مخ شول کله چي عربو هغه سيمي چي د عيسوي مذهب منونکي وې ونيولې دوی فلسطين (اسرائيل) سوريه، عراق، شمالي افريقا او اندلس تر خپله ولکه لاندي راوستل د دغو برياوو له کبله عيسويانو د خپل پيغمبر عيسي^۴ مورنۍ ټاټوبۍ بابلو دا هغه غميزه وه چي د عيسويانو په زړونو کي د تل لپاره مېشت شوه پېړۍ پېړۍ د دوی په زړونو کي دا غوښتنه په شدت سره موجوده وه چي کله به خپله سپېڅلې خاوره لاس ته راوړي په يوولسمه پېړۍ کي د اروپا ولسونه د "جهاد" (مذهبي جنگ) او صليبي جگړو په نامه خونړيو محاربو ته راوبلل شول د جگړې د ملاتړ د ترلاسه کولو په ترڅ کي خلکو ته وويل شول چي پر تاسي لازمه ده چي کفار (مسلمانان) د خپلي سپېڅلي خاوري څخه وشړئ او خپل معبدونه د اغيارو له شتون څخه پاک کړئ.

صليبيانو د تبليغاتو په اثر ډېر ملاتړي پيدا کړل او تر دوو پېړيو پوري يې بيت المقدس او د فلسطين نور ښارونه تر خپله ولکه لاندي راوستل او خپل حاکميت يې ورباندي ټينگ او وتپي، د مسلمانانو دولتونو په دې منځ کي د کوچنيو خپلواکو دولتونو په بڼه مقاومت کاوه آخر پای په ۱۱۸۷م کال مسلمانانو عيسوي دولتونه له منځه يووړل او بيت المقدس يې د هغوی له منگولو څخه راوکيښ په خپله ولکه کي يې راووست صليبيان د واک په ورکولو سره پر شا شول مگر د ماتي خوړلو ټټاکه يې تر اوسه په زړونو کي نه ده چاودلې د مسلمانانو هم د صليبي جنگونو يادونه هېر نه دي تر اوسه پوري صليبي جنگونه د کرکي او نفرت سمبولونه گرځېدلي دي او يو پر بل د بې عتمادۍ د زهرو په شان د مسلمانانو او عيسويانو په وینه کي غورځنگونه وهي.

که څه هم لوېديزو والو مؤرخينو د څېړنو له رويه ثابته کړې ده چي د صليبي جگړو لاملونه اقتصادي وو مگر بيا هم مذهبي جنون لږ شوی نه دی او له دواړو خواوو څخه هڅي کېږي چي مذهبي کرکي راوپارول شي عيسوي بنسټپالان خپلو هغه اتلانو ستاينه کوي چي د بيت المقدس تر نيولو وروسته يې په زرو

انسانان وژلي وو او بلي خواته د صلاح الدين ايوبي هغه رول ستايل کېږي چي
د بيت المقدس تر نيولو وروسته يې هلته امنيت تأمين کړی و، مسلمانو
مؤرخينو عيسويان ظالمان جابران کرکه کوونکي او ځان خوښوونکي وبلل او
مسلمانان يې رحم کوونکي مينه کوونکي او د پراخ نيت څښتنان وبلل.

مسلمانانو په ديارلسمه مېلادي پېړۍ کې ډېره سخته صدمه وليدله کله
چي د ګوبي د رېګستان له مغولستان څخه د خدای د قهر او غضب په بڼه
د وحشي او غير متمدنو مغولو يو ستر لښکر راووت د مسلمانانو حکومتونه يې
ړنګ کړل ښارونه يې تر چورولو وروسته وسوځل او د خلکو د ککړيو په اوږدو
سره يې مينارونه او ځلي جګ کړل د مسلمانانو هغه مدنيت يې چي له د پېړيو
پېړيو تر زيار وروسته لاس ته راغلی وو له خاورو سره يو شى کړ.

هلته په اروپا کې عيسويانو د ښه فرصت په موندلو سره هڅي وکړې چي
د وحشي مغولو سره اړيکي ټينګي کړي تر څو د خپلو ازلي دښمنانو مسلمانانو
څخه پخوانی غچ واخلي مګر هغه وخت د عيسويانو ټول زيارونه اوبو يووړل
کله چي مصريانو مغولو ته ماته ورکړه د هغو پرمختګ يې په ټپه ودراره او
د وخت په تېرېدو سره مغول ټولواکان يو په بل پسې مسلمانان شول دغه راز
د مغولو په کفرستان اسلام خپور شو او مغول د اسلام ساتونکي شول.

د صليبي جګړو او عيسوي نړۍ په مخالفت کې ځيني مسلمان مؤرخين
دې خبري ته ګوته نيسي چي په اوس دور کې په فلسطين کې د اسرائيل په
نامه د يوه يهودي دولت پر پښو درول د هماغه زر کاله پخوانيو صليبي جګړو
لړۍ ده مګر دغه مؤرخين فکر کوي چي لکه څنګه چي صليبيانو پر فلسطين
خپل حاکميت ته تش دوې پېړۍ دوام ورکړای شوای او وروسته يې
حکومت د مسلمانانو په لاس ړنګ شو دغه راز اسرائيل هم تلپاته هيوادنه دی
او هر کله چي يې لوېديزوال له ملاتړ څخه لاس واخلي اسرائيل به ړنګېږي.

د اوس دور په اروپا کې د اسلام په هکله د متعصبو عيسويانو په زړونو کې
ښخ تعصبات او نفرتونه د تېر مهال او د تاريخ د ترخو يادونو په آب حيات او پېړي
د اسلامي تاريخ يوه بله موضوع د يوه مذهب څخه بل مذهب ته د اوښتلو

د تاریخ په رڼا کې ۳۷

ده له یوې زمانې څخه په عیسویانو کې دې فرضیې شهرت درلود چې اسلام هغه دین دی چې د توري په زور په خلکو او ولسونو منل شوی دی او مسلمانانو واکمنو له جبر او ځواک څخه په کار اخیستلو د اسلام د تبلیغ په پرده کې اېل شوي ولسونه اړ کړل چې هغوی مسلمانان شي او اسلام ته د یوه دین او د یوه سیاسي نظام په حیث غاړه کښېږدي.

تر ډېرو څېړنو وروسته اوس مؤرخینو د یو لړ دلایلو په راوړلو سره دغه فرضیه رد کړې ده او ویلي یې دي چې اسلام د پوځي پیاوړتیا له لارې نه دی خپور شوی بلکې د سیاسي ټولنیزو او اقتصادي لاملونو د زبردست فشار له کبله خلک په تدریج سره د اسلام خوا ته راغلل "ایرا لاپیدوس" نومي مؤرخ په خپل کتاب "د مسلمانانو ټولنو مطالعه" کې دې خبرې ته اشاره کړې ده چې په دیارلسمه مېلادي پېړۍ کې چې کوم هیوادونه عربو تر خپله سیاسي ولکه لاندې راوستل د هغو ډېرې مسلمانان نه وو او هغوی په یوه زمانه کې نه دي مسلمانان شوي بلکې ډېر کرار او په یوه اوږده موده کې د دوی د مسلمانېدو پروسه پای ته رسېدلې ده دا پروسه هغه وخت پیل شوه چې عربو بریالیو هلته نوي نظریات ورسول چې په نتیجه کې د هغوی ټولنیزې او مذهبي ادارې^(۱) کمزوري شوې کله چې سیاسي واک د مسلمانانو لاس ته ولوېد کلیسا او د عیسویت ادارې د حکومت له سرپرستۍ څخه لاسونه پرېوتل هغه و، چې په ستر توب او اغېزمن والي کې کمښت راغی په داسې اوضاع کې چې د کلیسا واکمنه اداره په سیاسي توګه له پښو لوېدلې وه خلکو د مذهب الیشولو ته مخه کړه د دې ښې بېلګې په پارس او اوسني عراق کې ولیدل شوې چې هلته فیوډالي نظام له منځه ولاړ او د خلکو ملاتړ کوونکي ادارې ږنگي یا محوه شوې خلکو په دې نیت چې د اسلامي دولت په سرپرستۍ کې په راتلو سره د اسلامي ټولنې برخه وګرځي خپل پخوانی مذهب پرېښود او اسلام یې ومانه.

(۱) له دې حقیقه څخه سر نه شو غړولای چې د هرې نوي ادارې په پرتله زړه اداره په ډېرو ستونزمنو حالاتو کې خپلې ساتنې او پیاوړتیا ته اړتیا لري یعنې د نوښت په پرتله زړښت ځان نه شي ټینګولای او په مقابل کې یې محوه کېږي یا ماته ور څخه مني دلته هم د عیسویت زړې ادارې د اسلام نویو او تازه افکارو ته ځواب و نه وایه او ماته یې ومنله. ژباړن

کله چي عربو او ترکانو هیوادونه او ښارونه ونيول د هغه ځای د لوړ قس
خلک مسلمانان نه شول او لږ کي مسلمانو واکمنو پر ډېر کيو خپل تسلط برپایه
وساته د هغوی په کلتور کي یې ځایونه منحل نه کړل پر ځای یې خپل کلتور
ژوندی وساته کله چي د اېل شوي هیواد د واکمنانو له ټولۍ څخه خلک
مسلمانان شول هغوی خپل کلتور د نویو ورغلیو بریالیو واکمنو په کلتور ور ګډ
کړ د دې ښې بېلګي د اندونیزیا او افریقا هیوادونه دي چیري چي د اېل شویو
او بریالیو تر منځ توپیر له منځه ولاړ او په کلتوري لحاظ سره یو شول مګر په
هند کي بریالیۍ مسلماني ټولۍ خپل کلتور بېل وساته او د هند په کلتور یې

ځانونه ګډ نه کړل د دې ښه بېلګه د هند مغولي امپراتوري ده. (۱)

مؤرخینو د ډېرو ستونزو تر څنګ دې ته هم ګوته ونيوله چي د خلکو
د مذهب د ایشولو په پایله کي کومي کشالي رامنځته شوې د لومړنیو بریاوو
په پایله کي چي د منځنۍ آسیا وګړي مسلمانان شول د دوی لپاره تر ټولو لویه
لانجه دا وه چي باید څنګه د عربو په ټولنه کي ځانونه ور ګډ کړي او د هغې
ټولني یوه برخه وګرځي عربو د لرغوني افغانستان او پارس وګړي د موالیانو (۲)
په نومونو سره ونومول په موالي کېدو سره دوی د عربو د یوې څانګي غړي بلل
کېدل مګر بیا هم د عربو په پر تله د دوی ټولنیز ارزښت لږ و، د عربو سیالان نه
بلل کېدل د عربو په پر تله نورو قومونو هیله درلوده چي تر مسلمانېدو وروسته
به د دوی ټولنیزه مرتبه لوړه شي او د سیالۍ په میدان کي به په یوه نظر ورته
وکتل شي مګر په رښتیا سره داسي نه وو او له هغوی سره د برابری سلوک نه
کېده د داسي ولسونو لپاره د عجم يعني ګونګیانو اصطلاح کارول کېدله (۳)

(۱) مغولو په هند کي خپله ژبه او خپل عنعنات له ځانه سره ټینګ ساتلي وو هغو په ترکي ژبه خبري کولې او
د دربار ژبه یې پارسي وه وروسته یې د پارسي عربي او د هندو یو لږ نورو ژبو له ګډون څخه یوه بله ژبه جوړه

کړه چي رېخته او اردو معلی یې بلله او په دغه ژبه یې تکلم کاوه. ژباړن

(۲) موالیان عربو فاتحینو هغو مسلمانانو ته ویل چي پلرونه او نیکه ګان به یې د دوی په وسیله مسلمانان

شوي وو. بله اصطلاح یې: موالیان يعني د مسلمانانو غلامانو خپلواک اولادونه. ژباړن

(۳) يعني پرته له عربو نور ولسونه د فصیحې ژبي څښتنان نه دي د عربو دغه نظر یوازې د یوه ولس په هکله

نه و، بلکي د ټولو غیر عربو لپاره عام و. ژباړن

د تاریخ په رڼا کې ۳۹

دغه ډول تصور یوازې په عربو کې موجود نه و، یونانیانو هم نور اقوام بربریان یعنې وحشیان بلل هندوانو ملیچ یعنې بهرنيان بلل او یهودو جنتایل یعنې غیر یهود بلل او په حقارت ورته قایل وو.

دې کار په نوي مسلمان شویو قومونو کې کلک غبرگون را وزېږاوه په موالیانو کې د ملتپالني غورځنګ راوېښ شو دغه غورځنګ د شعوبه په نامه وپېژندل شو په ټولنه کې د مساوي حقوقو لپاره مبارزه کوونکو د هر هغه خوځښت ملاتړ وکړ چې د وخت د حاکمانو پر ضد و، آخر د امویانو پر ضد عباسیان واک ته ورسېدل د عباسیانو په بریالیتوب کې له عربو پرته نورو قومونو ډېر لوی لاس درلود هغه و، چې نژادي توپیر له منځه ولاړ او په عباسي واکمنۍ کې دوی ته هم مساوي حق ورکړل شو او د دوی ژبو هم د عربي تر څنګه رشد وموند که څه هم په شمالي افریقا کې عرب په سیاسي توګه دومره بریالي شول چې ژبي یې د هغه سیمې ژبي له منځه یووړې او یوازینۍ ژبه پاته شوه مګر په ختیځو اسلامي هیوادونو کې داسې نه وو هلته مسلمانانو د خپلو ژبو ساتنه وکړه د عربو د تسلط پر ضد یې د ارزښت وړ مبارزې وکړې او له عربو څخه یې سیاسي خپلواکي ترلاسه کړه.

په څوارلسمه مېلادي پېړۍ کې نژدې د نړۍ ټولو مسلمانو ټولنو درې نڅښي خپلي کړي وې لکه:

(۱) دربار (۲) شاهي ماڼۍ (۳) د ښار کلا، یا:

(۱) مسجد (۲) خانقاه (۳) زیارت.

پورتنۍ درې سره نڅښي د مسلمانانو سیاسي مذهبي او روحاني اړیکې ښيي موږ وینو چې مسلمانو واکمنو څنګه مسلمان ملايان د حکومت او دربار سره وتړل هغو ته یې معاشونه ور وټاکل ملايانو د دربار سره د تړل کېدو په اغېز خپلواکي بایلو ده سیاست او مذهب سره پېل شول که څه هم د خانقاه صوفیان له سیاسته لیري ګرځېدل مګر د دوی مصارف حکومتونو کول ځکه دوی هم د حکومت لپاره خطر نه ګرځېدل همدا لامل و، چې په مسلمانو ټولنو کې د ټولواکو او زورواکو پاچاهانو ځواک لاریات پیاوړی شو او پښې یې ټینګې شوې.

هندي مسلمانانو له پخوا څخه د هند د لرغوني تاريخ سره هېڅ لېوالتيا نه ده ښودلې او د هند تر اسلام پخوانی تاريخ يې پردی بللی دی او د دې پر ځای يې د بغداد د عباسيانو او د اندلس د عربو دوره زرينه دوره وبلله په دې لړ کي په هند کي يو لړ مسلمانانو لکه شبلي نعماني، عبدالحليم شرر، عبدالرزاق کانپوري، سيد سلېمان ندوي او اميرعلي پر اسلامي تاريخ کتابونه وليکل د خپل نظر دفاع يې وکړه او د محمد بن قاسم، طارق بن زياد، موسی بن نصير، محمود غزنوي، شهاب الدين غوري او يوسف بن تاشفين کارنامې او برياوې يې روښانه کړې يعنې د هند د مسلمانانو زياتره اتلان د هند د سيمي اوسېدونکي نه وو بهرنيان وو په هند کي د مسلمانانو د اتلانو قحط الرجال اوسېدونکي نه وو په هند مسلمانان د هند له لرغوني تاريخه بېل شول که په دې رامنځته شو د هند مسلمانان د هند له لرغوني تاريخه بېل شول که په دې هکله موږ فکر وکړو چي ولي د هند مسلمانانو د هند له سيمي سره رشتوني اړيکي جوړې نه کړې او ولي يې خپلي هيلي له بهرنيو سره وتړلې ښايي د دې لامل دا وي چي د هند مسلمانان پخپله هم د هند اوسېدونکي نه وو بهرنيان وو د يرغلگرو په توگه يې هند اشغال کړی و، او په حقيقت سره د هند د استثمارولو لپاره هلته ورغلي وو څوک چي په داسي ذهن سره ژوند کوي د هغو په زړونو کي د سيمه ييز تاريخ سره د زړه سواندۍ کومي ولولولې نه راپارېږي همدا لامل دی چي د هند مسلمانانو خپل تاريخ هند ته د دوی له ورته راپيل کړ او د دوی تاريخ يوازي يو څو پېړۍ شا ته ولاړ او د هند د لرغوني تاريخ او ما قبل الاسلام تاريخ سره يې کومي اړيکي ټينگي نه کړې او هغه يې يوازي د کفارو د تاريخ په بللو سره له پامه وغورځاوه.

د بې غوره ټولنو واکوالان تل د هندي مسلمانانو د ذهنيت ښکارندويي کوي هغوی لرغونی تاريخ د پاملرني وړ نه بولي او د پخوانيو آثارو له سپړني څخه سترگي اړوي که څه هم په لرغونې زمانه کي د هندوس وادی د يوه ستر مدنيت ځانگو وه او په شلمه پېړۍ کي سپړنو د هندوس د وادی "موهنجودارو" ښار رابرسېره کړ مگر په دې کي حکومت کومه لېوالتيا و نه ښودله او پر ځای يې دې ته اهميت ورکړ چي څنگه د مسلمانانو په راتگ سره د سند ناوه باب

د تاريخ په رڼا کي ۴۱
 الاسلام (مهران الذهب) شوه د "دېبل" ظالم واکمن هندو "راجاداهير"
 د مجاهد خوان محمد بن قاسم له لاسه ماته وخوړله او د مهران په سيمه کي
 اسلامي کلتور د سيمه ييز کلتور ځای ونيو دغه راز د پنجاب په سيمه کي
 د "هرپا" کيندني هم د حکومت د خوښۍ او پام وړ و نه گرځېدې پر ځای يې
 دې ته اهميت ورکړل شو چي څنگه محمود غزنوي د لاهور هندو واکمنو
 "جې پال" او "پريتوي راج" ته ماته ورکړه او د هند لويي وچي ته يې
 د مسلمانانو د ورتگ لاره هواره کړه دغه راز د گندهارا لرغونۍ تهذيب هم
 د حکومت د تنگ نظری ښکار شوی دی.

کوم حکومتونه چي د خپلي سيمي له تاريخه سره اړيکي نه ټينگوي او
 خپل تاريخ د يرغلگرو په بريدونو کي ولټوي د يرغلگرو ستروالۍ ثابت کړي
 د هغو کارنامې د ځان کارنامې وبولي د هغو له نومونو څخه سياسي او تاريخي
 گټه پورته کړي لکه دا چي دلته د ابدالي، غوري او غزنوي نومونه کارول
 کېږي يا دا چي د دې سيمي د خلکو ذهنيت دارنگه جوړ کړل شوی دی چي
 په دوی کي ډېر خلک د خپلو نومونو سره بخاري، غزنوي، گردېزي، غوري،
 بدخشاني، مدني، قریشي، اصفهاني، تبريزي، شیرازي او چغتايي زياتوي دا
 ځکه چي په هند کي د مسلمانانو پر مېشتېدنې ډېري پېړۍ واوښتې مگر تر
 لوسه پوري د هغه ځای د ځينو مسلمانانو د ذهنونو څخه د خپل پلارني ټاټوبي
 سره نسبي اړيکي نه دي شلېدلي او داسي القاب د خپلو نومو برخه گرځوي
 چي په هغو سره د دوی لرغونۍ ټاټوبۍ په ذهنونو کي تازه کېږي او له دې څخه
 دا روحیه هم جوتېږي چي څوک چي د پرديو په يرغلونو او تاړاکونو وياړ
 وکړي او د ښکېلاکگرو د تېري د جواز لپاره يو لړ دليلونه راوړي د هغو تاريخ
 څومره پيکه او شوم وي.

يو څو کاله مخکي په ټيکسيلا کي د يوناني سکندر (سکندر مقدوني) يا
 د دوی په وينا د "سکندر اعظم" په ياد کي د يادگار په توگه د يوه کتابتون
 د جوړېدو پخلۍ وشو چي موخه يې د يوناني سکندر د ستروالي او برم اعتراف
 کول و، تاسي پام وکړئ ښايي دا به د نړۍ يوازينۍ هيواد وي چي د غندلو

۴۲ د مسلمانانو تاريخ
پر ځای، يرغلگرو او ښکېلاکگرو ته ښه راغلاست وایي او د هغو د تاړاکونو
او وژنو په یاد کې یادگارونه جوړوي.

(په دې لړ کې باید وویل شي چې د هند د لویي وچې د مسلمانانو او د افغانانو
په ذهنیتونو کې ډېر توپیر دی په افغانستان کې پر دیو يرغلگرو ته د غاصبانو او
تېري کوونکو په سترګه کتل کېږي یوناني سکندر، چنگېز خان، ګوډ تېمور،
مغولي، صفوي، افشاري او قاجاري (غجر) ښکېلاکگرو ته هیڅکله افغانانو
هر کلی نه دی ویلی او نه یې د دوی په یاد کې یادگارونه ودان کړي دي.
تاسي پام وکړئ چې افغانانو هیڅکله د هند د لویي وچې د مسلمانانو په
رنګه نه دي کړي چې خپل اتلان له خپلي سیمې څخه بهر ولټوي بلکې
د افغانانو اتلان د دوی له خپلي سیمې څخه راټو کېدلي دي او بله خبره دا چې
افغانانو له خپل لرغوني تاريخ سره چې تر اسلام پخوانی دی اړیکې نه دي
شلولي بلکې اړیکې یې ورسره ټینګې کړي دي نن افغانان د ګندهارا او آریانا په
ویارونو او تهذیبونو نازېږي او خپل لرغونی تاريخ پنځه زره کاله شا ته بیایي
هغوی یوازي پر هغه تاريخ بسنه نه کوي چې تر اسلام را وروسته دی بلکې
هغوی غواړي چې تر اسلام پخواني ویارونه او افتخارات هم د ځان کړي د دې
ښې بېلګې د استاد علي احمد کهزاد "د افغانستان پخوانی تاريخ" د میر غلام
محمد غبار "افغانستان در مسیر تاريخ" د عبد الحی حبیبی "د افغانستان لنډ
تاريخ" د عبدالرزاق پالوال "د پښتنو نوی پخوانی تاريخ" د میر محمد صدیق
فرهنگ "افغانستان در پنج قرن اخیر" او یو لړ نور کتابونه دي چې په هغو کې
افغاني مؤرخینو څېړنه کړې ده چې د خپل هیواد لرغونی تاريخ روښانه کړي او
په نړۍ کې یې د نورو سیالو ولسونو په وړاندې وځلوي). ژباړن

ماخذونه:

۱- تاريخ کی آواز	۲- تاريخ شناسی
لیکوال ډاکټر مبارک علي	لیکوال ډاکټر مبارک علي
چاپ ۲۰۰۵م لاهور	چاپ ۲۰۰۲م لاهور
فکشن هاوس، لاهور	فکشن هاوس، لاهور
(اسلامی تاريخ نویسی ایک جائزه)	(مسلمانوں کی تاريخ نویسی)

اسلام او پاچاهي

په اسلامي تاريخ کي دغه پوښتنه له پخوا څخه راروانه ده چي آيا په اسلام کي پاچاهي جواز لري؟ په تاريخ کي دغه پوښتنه ځکه اهميت لري چي اسلامي تاريخ د واکمنو کورنيو د حکومتونو څخه ډک دی که پاچاهان له اسلامي تاريخ څخه وايستل شي نو به د تاريخ کړۍ ډېره تنگه شي او دا خبره هم د اهميت وړ ده چي اسلامي تاريخ بايد کوم دور ته وويل شي آيا يوازي د اسلام د پيغمبر محمد^ص او د هغه د څلورو خليفه گانو دور رشتونی اسلامي تاريخ و، او وروسته چي کوم بدلونونه راغلل هغه تش د مسلمانانو تاريخ و.

د يوې ډلې رايه دا ده چي اسلام خپل بنسټيز کلتور تر هغه وخته پوري پر خپل حال پاته وساته تر څو چي په عربو کي قبيلوي جمهوريت و، په هغه وخت کي يو کليوال او صحرايي عرب کولای شوای چي د وخت د خليفه څخه پوښتنه وکړي چي تاله دوو ټوکرانو ځان ته کالي څنگه جوړ کړل حال دا چي ستا استحقاق يو ټوکر دی.

کله چي د پوځي بریاوو لړۍ ونښلېده ايران، عراق، سوريه او مصر تر ولکه لاندې راغلل د مسلمانانو په حکومتي کالبوت کي بازنطيني او ساساني اثرات ورننوتل د عربو سياسي نظريات يې ور بدل کړل تر يوه حده د دغو نظرياتو د مخنيوي هڅي وشوې د بېلگي په توگه کله چي دويم خليفه عمر^{رض} خبر شو چي عمر بن عاص په فسطاط کي يو مسجد جوړ کړی دی په محراب کي يې يو جگ منبر ايښی دی پر هغه خيږي خطبه وايي او وعظ کوي د اسلام دويم خليفه د هغه منبر د ماتولو امر وکړ هيچا اجازه نه درلوده چي تر نورو مسلمانانو دي لوړ ودرېږي کله چي معاويه^{رض} د سوريې د والي په حيث د خپل برم د جواز په ترڅ کي وويل چي د دې پرته خلک د ده امر منلو ته غاړه نه

بردي عمر^{۱۲} خاموش شو او ږغ يې و نه کړ.

ځيني خلک نيوکه کوي چي بازنطيني او ساساني اغېزو د مسلمانو واکمنو جمهوري رول په ديکتاتوري بدل کړ هغوی له دې حقيقته ولي سترگي غړوي چي دوه تهذيبيونه سره يوځای شي پايله يې يو داسي گډ کلتور رامنځته کېږي چي د دواړو تهذيبيونو ځانگړني پکښې وي د عربو په برياوو سره په ډېر لوی شمېر سره پارسيان، عراقيان، سوريایان او مصريان مسلمان شول او دهغوی کلتوري ارزښتونه د اسلامي ټولني برخه وگرځېدل.

تر دې وروسته واکمنو عربو ډلو بازنطيني او ساساني شاهي ارزښتونه خپل کړل او ځانونه يې له نورو څخه بېل کړل که څه هم اموي واکمنو عربي کلتور پاته ساتلی و، مگر هغوی هم د حکومت کولو ساساني او بازنطيني نخښي نښانې خپلي کړي وې او هغه وخت اوضاع په بشپړه توگه واوښتله کله چي د پارسيانو په مرسته عباسيانو واک تر لاسه کړ په دغه وخت کي شاهي دربار د ساساني دربار نمونه وگرځېده.

يو ځلي چي د پاچاهۍ اداره پر پښو درېده بيا يې ړنگول شونی نه و، د دې لپاره مذهبي ډلي نه ځواک درلود او نه يې واک، او نه يې غوښتنه درلوده چي د مخالفت ږغ دي پورته کړي البته د پاچاهۍ د ادارې د مشروعيت لپاره دلايل راوړل شول او دهغه گټوروالي ثابت شو دغه راز په ټولنه کي د پاچاهۍ ادارې شرعي او قانوني حيثيت تر لاسه کړ.

په پخوانيو ټولنو کي د پاچاهۍ د ادارې ټول واک د پاچا په شخصيت کي راغونډ شوی و، پر دې بسنه و نه شوه مذهبي چاري هم پاچا ته وسپارل شوې هغه سپېڅلی وبلل شو او داسي حيرانوونکي کارنامې ورته منسوبې شوې چي د بشر تر واک وتلي وې په نتيجه کي يې پاچا د الوهيت درجې ته ورسېد او د خدايي دعوه يې وکړه بيا يې د خپلي سپېڅلتيا د پاته ساتلو او لازيات ځواک تر لاسه کولو لپاره وگړي دې ته راوبلل چي د ده عبادت وکړي او د ده د خولې څخه راوتلې هره خبره د الهي قوانينو په حيث پر ځان ومنې.

رابه شو دې خبري ته چي په مسلمانان ټولنه کي د پاچاهۍ د ادارې تر راتلونکي

د تاريخ پد رڼا کي ۴۵

دمخه د هغه سيمو اهميت څه و، چي مسلمانانو نيولي وې او د نړۍ په لويو تهذيبونو کي د پاچاهۍ د ادارې تکامل تر کومو شرايطو لاندې وشو په دې هکله بايد و ويل شي چي تر اوسه موږ پر دې بحثونه کړي دي چي څنگه د دوو تهذيبونو تر منځ ټکرونه رامنځته کېږي د بېلگي په توگه د پارس او يونان تر منځ جنگونه يا د اسلامي او نصراني تهذيبونو تر منځ ټکرونه وو مگر اوس پر دې خبره هم څېړنه کېږي چي د دوو تهذيبونو د ټکر په نتيجه کي کوم ډول گډ کلتور رامنځته شو او د ټکر په نتيجه کي دواړو تهذيبونو له يو بل څخه څه زده کړل.

په دې نظر سره چي تاريخ ته وکتل شي مقدوني سکندر د پارس او يونان سره ليري کوونکي نه بلکي سره نژدې کوونکي دی د هغه د پوځي برياليتوبونو په پای کي لوېديز او ختيز سره ليري نه شول سره نژدې شول او له يو بل څخه يې زده کړي وکړې نو بايد تهذيبونو ته د ټکر په اړخ و نه کتل شي دې ته وکتل شي چي څنگه گډ کلتور راوټوکېد او د بېلو بېلو تهذيبونو خلک يې سره رانژدې کړل.

ولي د پاچاهۍ اداره پر پښو و درېده او په بشري ټولنو کي تر ټولو ستره اداره وگرځېده لامل يې دا و، کله چي سياسي قوت پکښي راغونډ شو د پاچاهۍ اداره ديکتاتوره اداره شوه او دا يې وينا وه چي هر هغه شی ومنه چي د سياسي ځواک څښتن وي او يا يې نمايندگي کوي.

د پاچاهۍ اداره پر يوه حال نه ده پاته شوې په هر تهذيب او سيمه کي يې بېل رول لوبولی دی د بېلگي په توگه مقدوني سکندر ته که د پاچا په توگه وکتل شي هغه په نيول شويو سيمو کي په بېلو بېلو نومونو وپېژندل شو مصريانو هغه ته خپل ټول واک وسپاره او هغه يې په خدايي ومانه پارسيانو د ستر پاچا او ټولواک په حيث ومانه مگر د خدايي درجه يې ور نه کړه يونانيانو په خدايي ومانه مگر د هغه ټولواکي يې و نه منله په خپل هيواد مقدونيه کي نه هغه د خدای په توگه ومنل شو او نه يې ټولواکي خلکو ته د منلو وړ وه البته نيم قانوني واکمن يې وباله د دې پورتنیو بېلگو څخه جوتهږي چي په يو لړ هيوادونو

او تهذيبونو کي د پاچاهۍ د ادارې تکامل پېل پېل و، او په څنګ کي يې د ځواک او واک نخبني نښانې هم په بېلو بېلو وختونو کي په بېله بېله بڼه رامنځته شوې او واک نخبني نښانې هم په بېلو بېلو وختونو کي په بېله بېله بڼه رامنځته شوې د بېلګي په توګه "تاج" د پاچاهۍ يوه اړينه نخبه وګرځېده او په لومړي سر کي هغو قومندانانو ته ور پر سر کېده چي د جنگونو څخه بريالي راتلل عباسي خلفاوو دغه دود جاري وساته خپلو قومندانانو ته يې د هغو د چوپړ په اعتراف کي تاج ور پر سر کاوه مګر پخپله يې تاج شاهي نخبه و نه ګرځاوه که څه هم عباسيانو ته د پارس له نخبو څخه تاج هم ور رسېدلی وو چي ساساني پاچا پر سر کاوه او دغه تاج ډېر دروند و، او د خوني تر پوښښ لاندې راڅرېده مګر عباسي خليفه ګانو د پاچاهۍ نخبه و نه ګرځاوه.

په اروپا کي پاچاهانو تاج د يوې شاهي نخبې په توګه پر سر کړ که څه هم کليسا دغه کار نه خوښاوه او د کفر له نخبو نښانيو څخه يې باله وروسته د تاج پر سر کول دوديز شو په کارولينجن حکومت (۸۰۰-۹۱۲م) کي د تاج د پر سر کولو دود په کليسا کي پر ځای شو پاپ او نورو مذهبي مشرانو ګډون پکښي وکړ د تاج د پر سر کولو دود سپېڅلې بڼه خپله کړه پر دې پېښه د خير او برکت لپاره په کليسا کي دعاګاني هم ويل کېدلې د بېلګي په توګه په ۸۶۹م کي چي د "چارلس دي بالډ" لپاره کومي دعاګاني و ويل شوې په ۱۸۲۵م کي د فرانسې د پاچا "لسم چارلس" د تاج پر سر کولو د مراسمو پر وخت هم هغه دعاګاني و ويل شوې او د تاج په پر سر کولو سره پاچا په مذهبي او سياسي توګه مشروع ټولواک شو.

د پاچاهۍ دويمه نخبه لکړه وه بابلي پاچاهانو ساينان او د مچانو د شړلو لپاره پيک هم درلود دغه نخبې ساسانيانو هم خپلي کړې او د مصر فاطمي خليفه ګانو او مملوکو پاچاهانو په دربار کي يې هم دوديزه بڼه خپله کړه. د تخت رواج په هند او منځنۍ آسيا کي دود و، پاچاهان په دربار کي تر اميرانو پر لوړ ځای کښېنستل پاچاهان د نورو خلکو څخه ليري ووهر شي چي

د تاريخ په رڼا کي ۴۷

د خلکو له رسېدنې څخه ليري وي په خلکو کي د هغه وجود له رازونو څخه ډک وي او حيرانوونکي وي او تل حيرانوونکي څيزونه په خلکو کي وېره او وهم پيدا کوي همدا لامل و، چي ساساني واکمنو د خپلو اميرانو او ولس څخه ليري والي ساته بلکي د پردې تر شا کښېنستل دغه پرده امويانو او عباسيانو هم خپله کړه په ليري اوسېدو کي دا گټه وه چي پاچا د سلطنت په نظم کي پخپله نه معلومېده د هغه نمايندگان مخته وو که د سلطنت په نظم کي کومه خرابي رامنځته کېده مسووليت يې پر نمايندگانو راته پر پاچا نه، دغه راز پاچاهان د هر راز خرابيو څخه خوندي پاتېدل.

د اروپا په ځينو هيوادونو کي د پاچا په هکله داسي ويل کېدل چي پاچاهان پر بدنونو د پاچاهۍ د نڅښو په لرلو سره د پاچاهۍ حق لرونکي گرځي او د درواغو دعوو لرونکو څخه يې بېلوالی راځي د همداسي بدني ځانگړتياوو له کبله د فرانسې او انگليستان خلکو باور درلود چي د پاچا په لاس ور وړلو سره ناروغان له رنځه څخه روغتيا مومي په څوارلسمه مېلادي پېړۍ کي په انگليستان کي دا دود و، چي د تاج پر سر کولو د مراسمو پر وخت يې د پاچا بدن په تېلو غوړاوه وروسته دغه دود د اورپا په نورو هيوادونو کي هم پلي شو او دا عقیده وگرځېده چي دغه تېل پېغلي مريمي له جنته د پاچاهانو لپاره را استولي وو.

پاچا د نورو خلکو څخه ډېر لوړ بلل کېده د دې روايت د اثبات لپاره ډول ډول کيسې او عقيدې جوړې شوې له هغو څخه يوه عقیده دا وه چي پاچاهان د لمر سره اړه لري د پخواني عراق پاچاهانو ځانونه د لمر زامن بلل دغه راز خلکو د دوی عبادت کاوه او سجدې يې ورته کولې د جاپان پاچاهانو هم ځايونه د لمر اولادونه بلل.

د پورتنیو روايتونو او کيسو په جوړېدو سره پاچاهانو الهي بڼه خپله کړه او سپېڅلي ورگرځېدل او د رعيت لپاره لازمه شوه چي عبادت او اطاعت يې وکړي په يوناني روايتونو کي افلاطون و ويل چي پاچا بايد سپېڅلی او الهي حيثيت ولري همدا لامل و، چي سکندر مقدوني ځان د خدای اولاد وباله جوسل

سزار هم د هغه پر پله ولاړ د همدې روايت پر بنسټ د رومي شاهانو عبادت کېدل پيل شو او د عبادتونو او لمانځنو لپاره درمسالونه جوړ شول کله چي پاچا سپېڅلی شو د هغه سره تړلي ټول ارزښتونه سپېڅلي شول د بېلگي په توګه هغه ته سجده کول لاس او پښې يې ور مچول کالي يې مچول او داسي نور...

هغه وخت چي د روم امپراتور قسطنطين (Constantine) مسيحيت ومانه هغه هم دغه رسمونه جاري وساتل تر څو د پاچا د امرونو څخه په سر غږولو سره څوک بغاوت و نه کړي او د ده پر ضد په سازش کي ګډون و نه کړي ولي چي يوې خوا ته يې سپېڅلی حيثيت درلود بلي خوا ته د ځواک څښتن و، روزي ور کوونکی او د ژوند او مرګ څښتن و، ځکه بايد د هغه له امرونو څخه سر و نه غږول شي د پاچا امر نه منل مذهبي جرم وګرځېد د پاچا د حيثيت د الهي کېدو له کبله ځواک نور ټينګښت وموند او د هغه ذمه وګرځېده چي په خلکو کي نظم وساتي او په ټولنه کي امنيت ټينګ کړي.

د نړيوالي پاچاهۍ د تصور په بحث کي "فرايد" دې خبري ته اشاره وکړه چي کله يو پاچا په سياسي توګه ځواک تر لاسه کړ هغه قبایلي مشران تر خپله ولکه لاندي راوستل او د يوه دولت په جوړلو سره يې د شهنشاهيت بنسټ کېښود په دې پړاو کي دا تصور را پيدا شو چي څنګه چي هره قبيله خپل اتل لري او څنګه چي يو پاچا وي دغه راز دي خدای هم يو وي تر څو ټول سره متحد کړي هغه و، چي د يوه خدای او يوه پاچا د نړيوال سلطنت يا شهنشاهيت بنسټ يې کېښود او په مسيحيت کي هڅه وشوه چي کليسا او دولت دي مسيحيان سره متحد کړي په اروپا کي پاپ د روحانيت د جنې پورته کوونکی و، او پاچا سياسي واک برم درلود په وروسته پېړيو کي پاپ د پاچاهۍ ټولي نڅښي او برم په خپل ځان کي راغونډ کړ او پاچاهان يې تر خپل اغېز لاندي راوستل په عيسويت کي دغه توپير و، چي په روم کي کليسا تر پاچا زياته پياوړې شوه مګر بازنطيني کليسا د پاچا په ولکه کي پاته شوه او د روم غوندي برم يې تر لاسه نه کړ.

امويانو او عباسيانو خپلي پلازميني دمشق او بغداد ته ولېږدولې او د عربي

د تاريخ په رڼا كې ۴۹

ارزښتونو څخه ليري شوې هغو ساماني او بازنطيني ارزښتونه خپل كړه خلافت يې په ټولواكۍ اليش كړ ورسره يې د پاچاهۍ نخښې نښانې او دودونه هم خپل كړل كه څه هم امويانو او عباسيانو تاج د شاهي نخښې په توگه خپل نه كړ يوازي عباسي خليفه المعتصم بالله (واكمهال: ۸۳۳ - ۸۴۲ م) يو تاج پر سر كړی و، چي يوه دانه الماس پكښي ټك وهل شوی و، كه نه وي هغوی تاج يوازي پوځي جنرالانو ته د هغوی د چوپړ له كبله په انعام كي وركاوه د مصر فاطمي خليفه گانو د تاج پر ځای لنگوټه تړله د تاج د پر سر كولو دود په رسمي توگه آل بويه (واكمهال: ۹۳۲ - ۱۰۶۲ م) پيل كړ.

خليفه گانو ځانونه د نورو خلكو څخه د بېل ساتلو دود د امير معاويه په زمانه كي پيل كړ چي د هغوی لپاره په مسجد كي مقصوره جوړه شوه چيري چي هغه يوازي لمونځ كاوه د پردې پيل هم په دغه زمانه كي وشو.

كله چي د پاچاهۍ او ملوكيت نظام پر پښو ودرېد مسلمانو مفكرينو د هغه د جواز لپاره ډول ډول دليلونه راوړل تر ټولو مهم او لوی دليل دا و، چي خلك جاهلان، جنگره او بدخويه وي د هغوی د پر لار كولو لپاره او په ټولنه كي د امنيت د ټينگولو لپاره د پاچا وجود مهم دی په دې لړ كي داسي كتابونه وليكل شول چي په هغو كي د پاچاهانو د لارښووني لپاره يو شمېر نصيحتونه وو آريايي (۱) پاچاهان د مسلمانو پاچاهانو لپاره نمونه وگرځېدل د هغوی د بهادري او حكومت كولو له كيسو څخه ډك كتابونه مسلمانو پاچاهانو لوستل د بېلگي په توگه د قابوس "قابوسنامه" او د نظام الملک "سياستنامه" چي د يادولو وړ دي د همداسي كتابونو په بركت پاچاهان د خدای سيوري وبلل شول او د پاچا لپاره مهمه وگرځېده چي له نورو خلكو دي ځانونه ليري كړي تر څو د هغوی ددبه ښكاره شي په ټولنه كي انصاف راولي ولي چي يوازي د انصاف له لاري پاچا پر خلكو خپل حكومت كولاى شي.

كه څه هم پاچاهانو هغه ټولي نخښې نښانې خپلي كړې چي د عربي كلتور

(۱) آريايي څخه مطلب د آريانا (اوسنی افغانستان) او پارس (اوسنی ايران) پاچاهان دي.

۵۰ اسلام او پاچاهي

څخه مخالفې وې مگر مسلمانو مفکرينو نه يوازي د پاچاهۍ ادارې ته بلکې د هغې سره تړلو ټولو ارزښتونو ته د وخت د اړتيا له کبله اسلامي بڼه ورکړه او جواز يې ور وباڅښه تر دې اندازې چې الماوردې په "احکام سلطانيه" نومي کتاب کې د يوه غاصب واکمن حيثيت قانوني ومانه ولي چې هغه زورور دی او ولس کمزوری ځکه د هغه څخه سر غړول ځان په ناوړين اخته کول دي.

د پاچاهۍ اداره چې په مسلمانو هيوادونو او ټولنو کې له کومو شرايطو څخه تېره شوې ده د هغه څخه دا پايله راوړي چې د زمانې د اړتياوو او د وخت د غوښتنو پر بنسټ ادارې او دودونه اوړي په يوه بڼه تل نه پاتېږي بلکې د هغوی د فشار له کبله مذهبي ارزښتونه او گروهې هم بدلون مومي.

په نن دور کې په زياتره هيوادونو کې د پاچاهۍ ادارې نسکوري شوي دي ځای يې جمهوريت نيولی دی اوس يو ځلي بيا اړتيا ليدل کېږي چې د وخت د غوښتنو سره سم دي د نوي نظامونو د منلو لپاره زاړه فکرونه وغورځول شي او نوي افکارو ته دي لاره ورکړل شي.

مأخذ:

تاريخ اور تحقيق

ليکوال ډاکټر مبارک علي

چاپ ۲۰۰۵م لاهور

فکشن هاوس. لاهور

(اسلام اور بادشاہت)

مسلمانان او نوبت

کله چي د اسلام په هکله په مسلمانانو کي د نوبت خبره کېږي داسي انگېرل کېږي چي ښايي په ټولنه کي لوېديز ارزښتونه راوستل کېږي له همدې کبله زښت غبرگون ښودل کېږي چي د ټولني اروپايي کول زموږ ارزښتونه له منځه وړي او زموږ د ځانگړي کلتور د له منځه وړلو توطيه ده ځکه هلي ځلي پيل شي ترڅو د نوبت د پروسې د مقابلې لپاره سيمه ييز ارزښتونه او ادارې راژوندي کړل شي.

د نوبت له پروسې څخه مسلمانان په شک اخته دي دوی ډېره اوږده موده د اروپايي هيوادونو د مستعمرو په توگه ژوند کړی دی اروپايانو چي په مسلمانو ټولنو کي خپلو ارزښتونو ته وده ورکوله هلته يې د مسلمانانو پر ارزښتونو او پر سيمه ييز کلتور کلک گزارونه وکړل همدا وجه ده چي نن مسلمانان د نوبت له پروسې څخه بد وړي دوی وېرېږي چي هسي نه يو ځلي بيا موږ د اروپايانو مستعمرې وگرځو.

د نوبت په توگه په ساينس او تخنيک کي ستر بدلون را روان دی زموږ له کلتوره بېخي بېل ټولنيز او اخلاقي ارزښتونه هم رامنځته شوي دي پر ضد يې په مذهبي ډلو کي زښت غبرگون شته زاړه پالي يې هم د خپل کلتور لپاره زياتمن بولي او مخالفت ورسره ښيي.

په داسي پړاو کي موږ په مسلمانو هيوادونو کي د نوبت پر ضد او دهغه په ملاتړ کي درې ډوله خلک وینو لکه بنسټپالان دويم منځلاري او درېيم د لوېديز پلويان، بنسټپالان وايي "د نوبت مخه دي ونيول شي او پر ځای دي يې سيمه ييز ارزښتونه راژوندي شي او د تېرمهال غوندي برم دي ترلاسه شي".

منځلاري وايي "نوي ارزښتونو ته دي اسلامي جامه واغوستل شي وروسته دي هغه خپل کړل شي" درېيمه ډله چي د لوېديز پلويان دي هغه وايي "اسلام دي له سياسته بېل شي ځکه چي د نوبت او پرمختګ په لاره کي خنډ دی تر دې وروسته دي د لوېديز ارزښتونه پلي شي او د ټولني سياسي او ټولنيز نظام دي پر هغو لارو روان شي".

په ډېرو مسلمانو هيوادونو کي د استعماري نظام تر ړنګېدو وروسته هڅه وشوه چي د لوېديزو او سيمه ييزو ادارو په يو ځای کولو سره دي يونوي نظام رامنځته کړي په دې پړاو کي يو پرمختګ خوښوونکي نظريه وړاندي شوه په هغه کي هڅه وشوه چي يو لړ نظامونه لکه جمهوريت، ټولنپوهنه، ملتپالنه او پانګوالي د اسلام په چوکاټ کي تر اچولو وروسته د منلو وړ وګرځول شي مګر دغه ټوله اصلاحي ګامونه د پوځي، شاهي او ديکتاتوري حکومتونو له لوري واخيستل شول او غوښتل يې چي خپل حکومت ته دوام ورکړي چي په پايله کي يې هيڅ ګټه ونه کړه د خلکو ټولنيز او اقتصادي حيثيت ښه نه شو پای يې دا شو چي خلکو د داسي اصلاحاتو سره هيڅ لېوالتيا ونه ښودله په کلکه سره رد شول او خلکو له داسي کارونو څخه دا شعور تر لاسه کړ چي نوبت يوازي واکمنو ډلو ته ګټه رسوي ولسونو او وګړو ته هيڅ ګټه نه کوي د هغوی په زړونو کي د لوېديز او د نوبت پر ضد ولولې راوپارېدلې او د بيا راژوندي کولو د غورځنگونو ملاتړي شول.

د نوبت پروسه موږ پر دوو برخو وېشو د ساينس او تخنيک پروسه او د سياسي ټولنيز او اقتصادي نظرياتو او خيالاتو پروسه په دې لړ کي مهمه او ځانګړې خبره دا ده چي د ساينس او تخنيک په هکله چي کوم لومړني خيالونه وو هغه بدل شول او د هغوی د نه منلو پر ځای يې منلو ته غاړه کېښودله يو وخت داسي و، چي د هر نوي تخنيک او ايجاد سره مخالفت ښودل کېده او هغه يې د اسلام سره ضد باله د بېلګي په توګه کامره، برېښه، تليفون، راډيو، ټلويزيون، ټايپ ماشين او يو لړ درمل مګر وروسته چي د پورتنيو څيزونو ګټمنوالی په ثبوت ورسېد او جوته شوه چي د ټولني په ګټه

دي نويې ومنل همدا لامل دی په نن دور کي چي کوم نوي تخنيکونه رامنځته شوي دي لکه ويډيو، سي ډي، ډي وي ډي، موبایل د هغوی هيڅ مخالفت نه ليدل کېږي او نه يې د نه استعمال په هکله کومه مذهبي فتوا ليدل کېږي او ټولو ته د منلو وړ څيزونه گرځېدلي دي او تر کومه ځايه چي د ساينس او تخنيک د نوښت په پروسه اړه لري د مسلمانانو په ټولنه کي هغه منل شوې ده نن په سعودي عربستان کي زاړه پالي په هيواد کي نوی تخنيک د نوښت په نامه خپلوي همدغه کار د ايران شاه هم په خپل وخت کي کړی و، هغه هم د خپلي ټولني د سياسي او ټولنيزو حالاتو د بدلولو لپاره غوښتل د ساينس او تخنيک له لاري نوښت راولي او موږ وليدل چي دواړي ټولني د خرابو حالاتو سره مخامخ شوې په ايران کي د شاه حکومت پای ته ورسېد پر ځای يې بنسټپالان راغلل او سعودي عربستان د بدلون له پروسې څخه تېر نه شو او د يوې کنگل شوي ټولني په توگه پاته شو د ساينس او تخنيک په دور کي هغه يوه داسي ټولنه ده چي هلته نه کوم کلتور شته او نه د ژوند رنگيني.

هغه مسلمانان چي د نوښت د پروسې نه منونکي دي د هغوی ستونزه دا ده چي که يې رد کړي بايد بل نظام وړاندي کړي هغوی د دې اسان هواری راباسي چي سياسي ټولنيزي او اقتصادي ادارې د اسلام سره همرنکه کوي د مثال په توگه پارلمان ته د شورې، رايي ته د اجماع او ولسمشر ته د خليفه يا امير نوم ورکوي او اسلامي جامه ور اغوندي او کله د ځينو اصلاحاتو لپاره د اسلامي توري هم کاروي لکه اسلامي اقتصاد، اسلامي بانکي نظام، اسلامي روحيات او داسي نور... تر اوسه دوي يو داسي پر له پوري نظام نه دی وړاندي کړی چي د اوس دور د غوښتنو سره سمون وځوري.

که يوې خوا ته مسلمانان ټولنه د نوښت د خپلولو څخه سرغړونه کوي بلي خوا ته اروپايي پوهانو هم دې پروسې ته زيان رسولی دی "باسم طبي" په خپل کتاب د "نوي اسلام کړکېچ" کي چي په ۱۹۸۸م کي خپور شوی دی پر عربي پوهانو د نيوکي په ترڅ کي ليکي "دوی ټول نوي ارزښتونه او قدرونه اروپايي بللي دي خپله غېږ يې پر راگرځولې ده او کله چي نور هيوادونه دغه

ارزښتونه خپلوي اروپايان دې ته د خپل مدنيت بريا وايي کله چې د غوه ووشي
چي اروپايي او غربي تهذيب تر ټولو لوړ او عالي دی په غبرگون کي مسلمانان
راپورته کېږي او وايي موږ ولي پردي کلتور او تهذيب پر ځان ومنو موږ په تېر
مهال کي تر دې ښه تهذيب درلود“ هر نوي ارزښت ته غربي جامه ور اغوستل
د نورو تهذيبونو ارزښت ور کموي او د وياړ روحیه يې ور کمزوره کوي.

اوس پوښتنه دا ده چې په داسي اوضاع کي مسلمانان څه وکړي څنگه
د نوي عصر غوښتنو ته ځواب و وايي څنگه له وروسته پاته والي څخه ووزي او
څنگه د غربي پوهانو د اخطارونو ځواب و وايي “فواد عجمي” په خپل کتاب
”د عربو خطرناکه وضعه“^(۱) کي ليکي ”د نړۍ قومونو خپل وروسته پاته والي
ته په کتلو سره هڅه وکړه چې له لوېديز څخه زده کړه وکړي او د هغوی پر
نمونه د پرمختګ هلي ځلي وکړي مګر چې ناهيلي شول بيرته خپلي وروسته
پاته نړۍ ته راستانه شول په خپلو ارزښتونو او ادارو کي يې ځانونه خوندي
کړل د هغو خلکو پر ضد يې ځانونه پياوړي کړل چې د دوی په هکله پرېکړې
کوي او ټولنه د بې نظمۍ ښکار کړې ده.

مسلمان هيوادونه اوس په هغه پړاو کي شتون لري چې څنگه بايد له بې
نظمۍ څخه ووزي په ځانګړې توګه په داسي وخت کي چې د اسلام څخه
د سياسي وسلې کار اخيستل کېږي د مسلمانو هيوادونو مفکرينو او پوهانو لره
مهمه ده چې هغه ارزښتونه له منځه يوسي چې ټولنه يې د بې نظمۍ ښکار
کړې ده تر څو چې د بدلون پروسې ته هر کلی و نه ويل شي تر هغه وخته نه
شو کولای چې د ساينس او تخنيک څخه اغېزمن شوي ټولنيز، اقتصادي او
سياسي نظريات ومنو.

آيا مسلمانان منځلارې ته رابلل کېدلای شي د دې پوښتنې په ترڅ کي
بايد و ويل شي چې په اوس وخت کي نړۍ پر دوه ډوله هيوادونو وېشل شوې
ده لکه صنعتي هيوادونه او غيرصنعتي هيوادونه په دواړه ډوله هيوادونو کي
بېل کلتور تکامل کړی دی غربي هيوادونه د صنعتي کلتور نمايندګي کوي

او د همدې صنعتي کلتور په برکت يې په ټولنه کي سياسي، ټولنيز او اقتصادي بدلونونه رامنځته شول. مذهب له سياسته بېل شو. يوازي يې په شخصي ژوند اړه پيدا کړه. په نتيجه کي يې د مذهب سياسي استعمال لږ تر لږه شو. د جمهوريت ريښې لا زياتي ټينگي شوې البته د دې په پرته په غير صنعتي هيوادونو کي مذهب او سياست سره تړلي دي. پايله يې دا ده چي سياسي اتوريټي مذهب ته اړتيا وني ترڅو د هغه وجود ته جواز ور وښيي او دا هغه اتحاد دی چي په ټولنه کي بدلون مخه نيسي او په لاره کي يې خنډونه ور اچوي.

مسلمان هيوادونه هم د غير صنعتي کلتور سره اړه لري. په ټولو مسلمانو هيوادونو کي حکومتونه د اسلام له لاري د خپل جواز دلايل وړاندي کوي او هره سياسي ډله يا گوند د مذهب په استعمالولو سره غواړي د خلکو ولولې راوپاروي او حکومت ونيسي. په داسي هيوادونو کي نه ليدل کېږي چي يو چادي مذهب له سياسته بېل کړی وي او وروسته يې اصلاحات پلي کړي وي. د ايران شاه له مذهب پرته د نوښت او سمون پروسه پيل کړه. د هغه د صنعتي کولو او د نوښت پاليسي ناکامه شوه. خلکو د نوي افکارو د منلو څخه سر غړونه وکړه. مذهبي ډلو او علماوو يې د طرحي څخه ځکه مخالفت وښود چي د اسلام سره يې سر نه خواره که د ايران شاه د سمون پاليسي او مذهب سره يو ځای کړي وای وروسته يې عملي کړي وای علماوو به په شدت سره د هغه مخالفت نه وای کړی لکه څنگه چي په سعودي عربستان کي شاهي کورنۍ کوي د سعودي شاه په ډېره چالاکي سره د خپل حکومت د پاښت لپاره د مذهب پوره استعمال کوي او په دې لړ کي يې په حکومت کي عالمان هم گډ کړي دي. هغوی نه شي کولای عام وگړي د شاه پر خلاف راوپاروي.

په زياتره مسلمانو هيوادونو کي محدود جمهوري يا ديکټاتوري حکومتونه دي. په داسي هيوادونو کي حکومتونه د خپل واک د ټينگښت لپاره د مذهبي گوندونو غوښتنې مني او هغوی ته په خپلو پاليسيو کي ځای ورکوي. کله چي هلته سياسي يا اقتصادي اصلاحات راوستل کېږي لومړی يې د اسلامي کولو تر پروسه تېروي وروسته يې عملي کوي. د بېلگي په توگه په مسلمانو هيوادونو

هغه وخت د جمهوریت نظام بدل شي چي و وايي حقيقي حکومت او واک و اختيار د واکمنو په لاس کي نه دی بلکي د لوی څښتن په لاس کي دی واکمنو ته به حساب واک او اختيار ورکړل شي بيا چي څنگه دوی وغواړي په هغه اندازه د خلکو حقوق تر پښو لاندې کوي او تېری ورباندې کوي ولي چي هغوی پخپله څه نه کوي او د بل چا پروسه عملي کوي.

دا خبره جوته شوې ده چي مسلمان هیوادونه به تر هغو پوري پرمختګ ونه کړای شي تر څو چي د غیر صنعتي ټولني څخه صنعتي ټولني ته ور داخل نه شي او تر څو چي ټولنه غیر صنعتي وي اسلام ته به د صنعتي هیوادونو له لوري جدي ګواښ متوجه وي مسلمانو هیوادونو ته دوې لاري ور پاته دي چي یا صنعتي پروسه پیل کړي تر څو د ټولني سیاسي، ټولنیز او اقتصادي وضع بدله کړي یا دا چي پر هغه پخواني حال پاته شي او هیڅ پرمختګ ونه کړي.

د سوريې محقق او فیلسوف باسم طبي چي اوس په جرمني کي ژوند کوي د "نوي اسلام کړکېچ" په نامه یې یو کتاب په ۱۹۸۸م کي خپور شو هغه په دلیل سره وویل:

"ټينګه اړتيا ليدل کېږي چي مسلمانان دي منځلاری ته راوبلل شي."

د هغه د ویناله مخي نوې زمانه د صنعتي دور سره اړه لري.

اروپا ځکه پرمختګ وکړ چي هغه صنعتي انقلاب ومانه تر دې دمخه د اروپایانو پر ژوند مسیحیت ډېر اغېزمن و، کله چي اروپا منځلاري خپله کړه او مسیحیت د سیاسیت څخه تر بېلېدو وروسته هم وکولای شوی چي ژوند وکړي ځکه باسم طبي دلیل وړاندې کوي چي د صنعتي انقلاب او د ساینس او تخنیک د انکشافاتو په پایله کي عقلیت لاسبری شو مګر عیسویت مړ نه شو البته منځلاری شو او د ټولني د یوه مهم جز په توګه پاته شو.

باسم طبي دا خبره کوي چي د مسلمانو هیوادونو لپاره اړینه نه ده چي له هماغه پروسې څخه تېر شي له کومي څخه چي غریبان تېر شوي دي هغه زیاتوي چي د ساینس او تخنیک پر بنسټ چي کوم کلتور وده کوي هغه یو زراعتي (کرهڼیز) او پانګوال نظام نه شي پیدا کولای هغه استدلال کوي چي د مسلمانانو لپاره مهمه

د تاريخ په رڼا کي ۵۷

ده چي هغوی د اسلام يو داسي نظام کشف کړي چي په هغه بشپړ نظام کي مذهب د يوه جز حيثيت ولري او د اخلاقو په دايره کي داخل وي تر څو نوري ځانگي ځانواکي شي او د مسلمانو هيوادونو پر مختگ شونى شي.

په ۱۷۹۸م کي چي ناپليون پر مصر يرغل وکړ د عربو او اروپايانو تر منځ لومړى ځل تړون پيدا شو که څه هم دغه تړون د لږ وخت لپاره و، مگر د ناپليون په لاس د مصر نيونى عربو پوهانو ته دانوبت ور په برخه کړ چي هغوی د اروپايانو براليتوب او خپلي ماتي ته په غور سره وگوري او څېړنه يې وکړي وروسته چي اروپايي هيوادونو عربان خپلي مستعمرې وگرځولې عربو ته يو ځلي بيا دانوبت ور په برخه شو چي اروپايي تهذيب وڅېړي او ځان په پوه کړي عرب سياستوال او مفکرين پر دې مسئله تر غور او فکر وروسته دې نتيجې ته ورسېدل چي تر هغه وخته دوى خپل وروسته پاته والى نه شي له منځه وړلاى تر څو چي يې غربي ارزښتونه او نظامونه خپل کړي نه وي.

يوه مراکشى فيلسوف عبدالله لاڅري د نوي عربي ټولني د تکامل څلور دورې وټاکلې لومړۍ دوره له ۱۸۵۰م څخه تر ۱۹۴۱م پوري وه په دې دور کي په ډېر جوش سره د غربي تهذيب د خپلولو کوښښونه وشول په دويم دور کي عربو د عثماني خلافت څخه سرغړاوى وکړ عربي ملت پالني ته وده ورکړل شوه او د جمهوري ارزښتونو د ودې کوښښونه هم وشول په ۱۹۴۸م کي په درېيم دور کي عربو په خپل منځ کي د اتحاد او يووالي لپاره هلي ځلي وکړې تر څو د هغه اوضاع مقابله وکړي په کومه کي چي اسرائيل جوړ شوي وو، او د استعماري نظام تر ړنگېدو وروسته چي کوم هيوادونه خپلواک شوي وو او جغرافيايي حدودو ته يې تغير ورکړى و، د څلورم دور مهمه پېښه د ۱۹۶۷م جگړه ده چي عربو بايلوله دې جگړې د ټولي نړۍ عرب له ناهيلۍ سره مخ کړل په عربو کي د لاچارۍ ولولې راوپارېدلې په څنگ کي يې د عربي ټولني د کمزورو اړخونو انتقادي څېړنه پيل شوه په دې لړ کي فواد عجمي يو کتاب د "د عربو خطرناکه وضعه" په نامه له کمبريج څخه په کال ۱۹۹۲م کي خپور کړ په دې کتاب کي هغه د ۱۹۶۷م عرب اسرائيل جگړه موضوع گرځولې ده او د هغه پر نتيجو يې

بحث کړی دی دې جنګ د عربي نړۍ ملتپالنې منځلاری او روښانفکری ته
 زښت زیان ور وړاوه تر دې ناکامۍ وروسته منځلارو خپله تګلاره واپوله او
 بنسټپالنې ته یې مخه کړه تر څو خپل واک او واکمني خوندي کړي په دې لړ
 کي تر ټولو ښه بېلګه دا ده چي تر جګړې دمخه یې په مصري عسکرو د فلمونو
 ښځینه ستورو، موسیقارانو او نڅاګرو عکسونه وېشلي وو مګر چي جګړه په
 ماتي سره پای ته ورسېده ژر یې د حکومت له لوري د جهاد او د رسول الله
 د غزاګانو په هکله معلوماتي کتابچې و وېشلې دې جګړې د عربو ذهنونه یو دم
 ور واپول د هغوی له ټولني څخه یې انقلابي غورځنګونه ختم کړل پر ځای یې
 مذهبي خیالاتو ته وده ورکړه اغېزه یې دا شوه چي عربو پر ځای د دې چي نور
 لاملونه د خپلي ماتي سوب وګرځوي هغوی پر یو اوبل تورونه ولګول.

فواد عجمي زیاتوي چي تر ماتي وروسته عبدالحکیم عامر ځان و واژه ک
 څه هم د ډېرو خلکو په فکر دا یوه عامه ځان وژنه وه مګر یوه مصري اديب دې
 ته په بله نظریه سره وکتل او ویې لیکل "ما چي دغه پېښه وڅېړله د غم او درد
 ښکارندويي مي پکښي ولیدله دا یې پیل دی آخر به زاړه ارزښتونه له منځه ځي
 ځای به یې نوي ارزښتونه نیسي د عبدالحکیم عامر له ځان وژني څخه ښکاري
 چي د ځاني ذمه واری پوښتني هم په ټولنه کي اهمیت تر لاسه کړی و، دغه راز
 پېښي هم په مسلماننه ټولنه کي یو نوښت دی."

تر ماتي خوړلو وروسته د انقلابي او پر مختګ خوښوونکو پوهانو خیالاتو او
 نظریاتو ونه کړای شوای چي په عربي ټولنه کي کوم بدلون راولي خلک چي له
 سیاسي مشرانو څخه ناهيلي شول مذهب ته یې مخه کړه تر څو د مذهب په
 مرسته له ناهیلۍ او وروسته پاته والي څخه ووزي او په نړۍ کي دنورو ولسونو
 په شان د پټ او عزت څښتنان شي.

ټېل لرونکو عربي هیوادونو له دې اوضاع څخه پوره ګټه پورته کړه په هر
 سیمه کي یې د مذهبي غورځنګونو سره مرسته وکړه او د هغوی له لاري یې
 ټول عرب هیوادونه د خپلو پالیسیو منلو ته اړ ایستل.

دلته تر ناهیلۍ وروسته انقلابي عربي مفکرینو او مشرانو د فلسطین

د خپلواكۍ د غورځنگ ملاتړ وكړ ترڅو د عربو بې حسي ختمه كړي مگر هغه وخت د دوى ټولي هيلې په خاورو ولړل شوې كله چې په ۱۹۷۰م كې اردن فلسطينيان يو مخيزه و وژل او هغوى يې كمزوري كړل د فلسطينيانو وژنه د ټولو عربو هيوادونو په خوښه تر سره شوه عربي دولتونو غوښتل چې د فلسطينيانو د خپلواكۍ غورځنگ كمزورى شي او د دوى په ولكه كې په راتلو سره د دوى شرايطو ته غاړه كښېږدي ترڅو عرب دولتونه د اسرائيلو سره د فلسطينيانو د قسمت او راتلونكې په اړه خبرې اترې وكړي او پخپلو هيوادونو كې انقلابي غورځنگونه وكوټي او له پښو يې واچوي.

د لبنان كورنۍ جگړو فلسطينيان نور هم له پښو واچول تر دې وروسته عربو انقلابيانو ته په عربي ټولنه كې د بدلون راوستلو هيڅ لاره پاته نه شوه د ۱۹۷۳م تر جگړې وروسته د مصر د ولسشمر انور السادات دې پرېكړې چې اسرائيل بايد ومنو نوره هم ناهيلې پيدا كړه وروسته چې كومي پېښې وشوې د هغوى په وړاندي يو په بل پسې انقلابي غورځنگونه مړه شول د "كمپ داويد" تر تړون وروسته او كله چې يې د لبنان څخه فلسطينيان وشړل سعودي عربستان او د خليج عربي دولتونو د بنسټپالو غورځنگونو ملاتړ پيل كړ په مسلمانو هيوادونو كې يې د مذهبي گوندونو سره مالي مرستې وكړې او هغوى يې پر پښو ودرول عربي ملتپالني چې كومه خلا رامنځته كړې وه، هغه د بنسټپالني ولولو ډكه كړه خلك په دې هيله ورسره ودرېدل چې گوندي د ذلت او وروسته پاته والي څخه د را ايستلو كومي ژمني چې ورسره شوي دي هغه پلي شي مگر په دې پر او كې دا پوښتنه سر پورته كوي چې د بنسټپالني توپان به عربان تر كومه ځايه يوسي آيا دوى به د ذلت او رسوايۍ له كندي څخه راووزي آيا د دوى مرامونه د زمانې د غوښتنو سره سم دي عربي مفكرين د دې خبرې په څېړنه كې باور لري چې د بنسټپالني پايله به ډېر دهشتناكي پايلې راوړي مگر د دوى گوتنيونو هيڅ گټه نه ده كړې ځكه چې خلكو ته بله لار ور پاته نه ده بې له همدغه يوې لارې.

فواد عجمي زياتوي چې عرب په تاريخي كړكېچ كې راگير شوي دي

۶۰ مسلمانان او نوښت

او د هغه ځواکونو له لاسه په ناورين اخته دي چي دوی يې محاصره کړي دي عربو کونښن وکړ چي د هغو سره د مقابلې لپاره له هغو وسلو او نخښو نښانو څخه کار واخلي چي دوی ورسره بلد دي او په کارولو يې پوهېږي يعني د هغوی مذهب مگر دا پوښتنه لا اوس پاته ده چي آيا عرب له مذهب د يوې وسلې کار اخيستلای شي آيا دوی په دې کار کي برياليتوب ته رسېدای شي او د زمانې د اخطارونو مقابله کولای شي؟

هسي خو د بنسټپالنې غورځنگونه په ټولو مسلمانو هيوادونو کي شتون لري مگر په اوس وخت کي مصر د دې ټولو غورځنگونو په پلازمېنه اليش شوی دی له کومه را هيسي چي د اسلامي غورځنگونو کارکوونکو پر بهرنيو سيلانيانو بريدونه پيل کړي دي له هغه وخته د ټولي نړۍ پام دوی ته ور اوښتی دی که يوې خوا ته د مصر حکومت د هغوی په وړاندي لاچاره شوی دی او د هغوی د مخنيوي په توگه هيڅ گام نه شي اوچتولای بلي خوا ته حکومت د خپلي لاچارۍ د ښکارندويۍ په توگه د اسلامي غورځنگ د کارکوونکو په غرغره کولو لاس پوري کړی دی چي دغه کار پر ځای د دې چي اسلامي غورځنگونه له پښو واچوي نور يې پياوړي کوي او نوی ژوند ور بخښي.

په مصر کي تر ټولو دمخه اخوان المسلمون په نامه له تشدد ډک بنسټپال گوند راپورته شو او د وخت په تېرېدو سره د اخوان المسلمون پاليسي واوښتله هغوی د وهني او ټکوني پاليسي پرېښوده او د حکومت سره يې د مفاهمې لاره خپله کړه مگر دې مفاهمې کوم داسي بدلون رانه ووست چي بنسټپال گوندونه دي ډاډه کړای شي په هيواد کي د کړ کېچني اوضاع له کبله د پوهنتونو ځوانان ډېر ناهيلي شول او وپوهېدل چي حکومت په هر لحاظ سره ناکامه شوی دی هغه ځوانان چي فکر يې کاوه يوازي د شريعت نفاذ د مصر راتلونکی ځلولای او روښانه کولای شي هغوی له اخوان المسلمون څخه بېل شول خپلي کوچنۍ ډلې يې جوړې کړې تر څو په ټولنه کي بدلون راولي او د ټولنيزو او اقتصادي لانجو د هوارې لپاره د اسلام بنسټيزې ښوونې نافذې کړي په داسي گوندونو يا تنظيمونو کي "د خپلواکۍ اسلامي گوند"

د تاريخ په رڼا کي ٦١

”تکفير الهجره“، ”الجهاد“ او ”اسلامي غورځنگ“ راځي چي کار کوونکي يې له جوشه ډک هغه ځوانان دي چي د خپلو مشرانو له سياسته ناهيلي شوي دي د هغوی د اصلاحاتو له پاليسي څخه هيڅ گټه نه ويني او ډېر جدي غوښتنه لري چي هر څه دي په ډېر لږ وخت کي بدل شي ځکه دوی په وهنه او ټکونه باور لري او هر څنگه چي وي او په هره بيه چي وي چوکۍ ته رسېدل غواړي.

د داسي ځوانانو د نظرياتو له رويه مصر اوس هم د جاهليت په زمانه کي شتون لري که څه هم ډېر خلک مسلمان دي مگر د اسلام په بنوونو ډېر لږ خلک خبر دي ”تکفير الهجره“ نامي گوند باور لري چي د کفر د مرکز (مصر) څخه دي هجرت وشي يوه نېکه ټولنه دي جوړه شي وروسته دي تمامه ټولنه په دې نېکه ټولنه گډه شي د دوی په ذهن کي د اسلام د پيغمبر محمد^ص نمونه ده چا چي له مکې څخه مدينې ته هجرت وکړ هلته يې يوه نېکه ټولنه جوړه کړه او وروسته مکې ته راستون شو.

دغه مذهبي گوندونه په بنوونيزو ادارو کي په کار بوخت دي چيري چي دوی کوښښ کوي چي نور زده کوونکي خپل گوند ته ور وېولي د دوی له نظرياتو او بنوونو څخه خلک نه دي اغېزمن شوي تر اوسه دوی مذهب ته په روايتي نظريه سره گوري او په مذهب کي دننه د هيڅ ډول بدلون غوښتونکي نه دي.

د بېري راين (Berry Robin) کتاب ”د مصر په سياست کي اسلامي بنسټپالي“ په ١٩٩٠م کي خپور شو هغه په مصر کي د بنسټپالني د يو لړ دورو څېړنه کړې ده او دا يې جوته کړې ده چي د مصر او د نورو مسلمانو هيوادونو په غورځنگونو کي څه توپير دی د هغه د څېړني له رويه د مصر حکومت پر روايتي ملايانو بشپړ کنترول لري له هغوی څخه د خپلو سياسي مرامونو لپاره کار اخلي ”جامعة الازهر“ د اسلامي نړۍ تر ټولو لرغونی پوهنتون دی هغه د روايتي ملايانو تربيه کوونکی او روزونکی دی الازهر پوهنتون په بشپړه توگه د حکومت په پانگه چلېږي د الازهر شيخ يعني د پوهنتون مشر د حکومت له لوري ټاکل کېږي او په وار وار حکومت له هغه څخه غوښتنه کوي چي په ملاتړ

کي يې فتوا خپره کړي کله چي انور سادات د اسرائيلو سره د امن تړون لاسليک کړ نو يې هم د الازهر د شيخ خخه د تړون د جواز په هکله فتوا وغوښتله نتيجه يې دا شوه چي د عامو خلکو او د اسلامي غورځنگونو د ځوانانو په زړو کي د الازهر د شيخ او د الازهر د پوهنتون هيڅ قدر و عزت پاته نه شو.

د الازهر پرته د مصر حکومت د اوقافو د رياست له لاري نژدې لس زره مسجدونه په خپل کنترول کي لري امامان او مبلغين يې حکومت ټاکي هغوی ته د مالي ګټو د رسولو په نيت هر ډول اسانتياوي برابروي د وعظ او نصيحت لپاره د ټلوېزيون او راډيو سهولت ورکوي د نامتو مدرسو سره مرسته کوي او د کتابونو په خپرولو کي هم پيسې ورکوي.

دغه راز حکومت په يو لړ لارو چارو سره د نامتو ملايانو سره مالي مرستي کوي ملايان د حکومت په ملاتړ کي فتواګاني صادروي د اسلامي غورځنگونو مخالفت کوي، د رابين د څېړني له مخي په مصر کي څلور ډوله ملايان شتون لري.

۱- روايتي ملايان په دې باوري دي چي په اوسني دوديز نظام کي د دې خبري ګنجائش شته چي د تبليغ او نصيحت له لاري دي بدلون راشي.

۲- بنسټپال ځوانان د سخت دريزو اسلامي ګوندونو سره اړه لري په ښوونيزو ادارو کي په کار بوخت دي او د سرکاري ملايانو مخالفين دي.

۳- د اخوان المسلمون ملايان چي په سياست کي برخه اخلي او د قانون جوړونې له لاري غواړي په هيواد کي شريعت نافذ کړي.

۴- انقلابي غورځنگونه چي په بشپړه توګه د ټول نظام مخالفت کوي او يوازي د تشدد له لاري د اسلامي دولت جوړول غواړي.

د مصر حکومت د بنسټپالنې د مخنيوي لپاره يو لړ ګامونه اخلي د اخوان المسلمون ګوند يې ملګري دی پر تشدد باور لرونکي مخالفين غږه غږه کوي اخوان المسلمون اوس د مصر د روايتي سياست برخه ګرځېدلی دی انور سادات او حسني مبارک دواړو پر دې پاليسۍ عمل وکړ ملايان يې پخپله کابينه کي ګډ کړه او هغوی ته يې مالي ګټه ورسوله تر څو هغوی د پيسو په نشه معتاد شي.

د تاریخ په رڼا کې ۶۳

او وروسته د حکومت مخالفت ونه کړي او د حکومت په ګټه کار وکړي.
د مصر حکومت باور لري چې کوچني انقلابي ګوندونه ختمول آسانه کار
دی ځکه چې د ولس ملاتړ نه لري او نه یې ډېر زیات نوم ګټلی دی مګر
حکومت نه شي کولای په آساني سره د بنسټپالني ولولې له منځه یوسي ولي
چې کوم لاملونه چې د بنسټپالانو ولولو ته وده ورکوي او دوی وهني او ټکوني
ته لمسوي هغه لاشتون لري او له منځه وړل شوي نه دي.

مګر دا هم یو حقیقت دی چې د بنسټپالني غورځنګونو د مصر د سیاست
په بدلولو کې مهم رول لوبولی دی د رایین په وینا د مصر منځلاري او چپلاسي
ګوندونه د بنسټپالانو و اوج ته رسېدني څخه ډېر وېرېدلي دي تر دې بریده
چې د بنسټپالانو ډېرو نظریاتو ته یې په خپله کړنلاره کې ځای ورکړی دی
دې کار بنسټپالني ته نوره وده ورکړه.

دا یوازي د مصر تراژیدي نه ده ټول مسلمان هیوادونه په همداسي
برخلیک اخته دي هلته د ملایانو د فشارونو له کبله سیاسي ګوندونه پخپله
کړنلاره کې مذهبي ټکي ور نښاسي تر څو د خلکو خواخوږي تر لاسه کړي او
سیاسي واک ته ورسېږي ځکه پر مختګ خوښوونکي ګوندونه هم د واک
د تر لاسه کولو له لوري سره مخامخ شي او داسي ګامونه پورته کړي چې
د بنسټپالني د ودې سوب ګرځي پر ځای د دې چې ولس وروزل شي هغوی ته
سیاسي پوهه ورکړل شي دوی واک ته د رسېدو لنډه لار خپله کړي تر څو
ژر تر ژره چوکۍ ونیسي.

بنسټپالنه له وهني او ټکوني څخه عبارت نظریه ده او په یوه مذهب اړه
لرونکې نظریه نه ده بلکې دنړۍ په هر مذهب او عقیده کې موجوده وي او په
یوه داسي ټولنه کې د بنسټپالني ولولې هیڅ وده نه کوي چیري چې حکومت
خپلواکي غږه کړې وي او هلته پر سیاسي ګوندونو او سیاسي حرکاتو
بنديزونه وي په ځانګړې توګه هغه ټولني چیري چې جمهوریت وي او د وینا او
عمل آزادي وي هلته بنسټپالي ژر وده کوي مګر په هغه هیوادونو کې چیري
چې پاچاهان یا دیکتاتوران په واک کې وي هلته د بنسټپالني غورځنګونه په

سختۍ سره کوټل کېږي او له منځه وړل کېږي د سعودي واکمن دعوالمري
چي د سعودي عربستان دولت اسلامي دی کله چي یوې اسلامي ډلې د کعبې
حرم خونه اشغال او غوښتنه یې وکړه چي په هیواد کي دي سوچه اسلامي
نظام پلي شي حکومت د هغه پر ضد زښت گامونه پورته کړل اسلام پالي یې
په شدت سره له منځه یووړل همدغسي کار په سوريه کي وشو چيري چي
حافظ الاسد شل زره انسانان د الحمص په ښار کي ووژل په عراق لیبیا اردن او
مراکش غوندي هیوادونو کي دونه سخت بندیزونه دي چي هلته د حکومت
پر خلاف معمولي مخالفت هم نه زغمل کېږي.

د بنسټپالني غورځنگونه یوازي په هغو هیوادونو کي راپورته کېدلای شي
چيري چي د مخالفت د زغملو توان موجود وي او د هغه هیواد په سیاسي نظام
کي د دې خبري اجازه وي چي دوی سیاسي گوند جوړ کړي د چاپي پاڼو په بڼه
خپله لایحه او کړنلاره خلکو ته وړاندي کړي او د خپلو غوښتنو لپاره جمهوري
ادارو ته ورننوزي نتیجه یې دا ده چي په داسي هیوادونو کي بنسټپالو گوندونو
په ډېره زیږه لهجه په سیاست کي خپل زور ښکاره کړ هغوی تل د بې سوادو،
بې شعورو او جاهلو خلکو ولولې راپاروي د هغوی سره د دروغو وعدې کوي تر
خو هغوی د ځان ملگري کړي او موږ وینو چي منځلاري گوندونه چي تراوسه په
سیاست کي لاسبري وو هغوی ورو، ورو پر شا کېږي د دې ښه بېلگه په مصر کي
د اخوان المسلمون گوند دی هغوی د دې خبري اندازه ولگوله چي نور یې
د تشدد د پالیسی په لرلو سره په خلکو کي گرانښت له لاسه ورکړی دوی خپل
تگلاره واپروله له تشدد یې لاس واخیست د یوه جمهوري او اسلامي گوند بڼه
یې خپله کړه او و یې غوښتل چي په خلکو کي خپل پخوانی شهرت تازه کړي
په دې نیت هغوی د مصر تاریخ په نوې نظریه سره بیان کړ او دعوایې وکړه چي
اخوان المسلمون په مصر کي د پاچاهۍ پر ضد اوږده مبارزه کړې ده د پاچا
فاروق پر خلاف یې غورځنگ پر مخ بوت او د هغه له ظلمه یې مصر وژغوره.
اخوان المسلمون د ۱۹۵۲م کال په انقلاب کي هم روښانه رول وښود چي
په نتیجه کي یې جمال عبدالناصر واک ته ورسېد، له تشدد د لاس اخیستو

د تاريخ په رڼا کي ٦٥
له کبله اخوان المسلمون ملي سياست ته ور داخل شو او د مصر حکومت ته
د منلو وړ وگرځېد تر څو هغه د تشدد پر ځای د اصلاحاتو له لاري په مصر کي
اسلامي نظام پر پښو ودروي.

تلمساني چي په ١٩٨٦م کي مړ دی هغه کس و، چي دغه پاليسي يې پلې
کړه هغه اخوان المسلمون دې ته چمتو کړل چي د وهني او ټکوني له تگلاري
څخه لاس په سر شي او د نورو سياسي ګوندونو سره سياسي تړونونه لاسليک
کړي اخوان المسلمون په خاصه توګه د "وفد" ګوند سره اړيکي ټينګي کړې
ولي چي وفد يو منځلاری ګوند و، په ولس او پوهانو خلکو کي يې ډېر ملاتړي
درلودل د وفد ګوند سره د اخوان المسلمون ګوند سياسي اړيکو هغه ته
محبوبيت ور وباڅښه او سياسي بنسټونه يې ور ټينګ کړل پايله يې دا شوه
چي سياسي ګوندونو د ولسو د خواخوږۍ د ترلاسه کولو لپاره پخپله کړنلاره
کي د مذهب ځيني اصول ور ننه ايستل او د اسلامي نظام د راوستلو لپاره هر
ګوند هلي ځلي پيل کړې.

په دې هکله يو تبصره کوونکي وليکل چي ټولو سياسي ګوندونو بې له
کومه تخصیصه په خپله کړنلاره کي د مذهب نافذولو ته اوليت ور کړی دی
که څه هم تر دې دمخه ځينو ګوندونو د مذهب د نفاذ ناره د زاړه پالو ناره بلله
او د مذهب سياسي کارونه يې ښه نه بلله.

بايد ووايو چي د اخوان المسلمون په څېر ګوندونه مذهب د سياسي آلې او
وسلې په توګه کاروي سياست ته مذهبي ښه ور کوي د جمهوري ادارو او
ارزښتونو څخه ګټه پورته کوي د يو لړ ګوندونو سره اتحاد کوي او خلک دې
ته اړ باسي چي د مذهب په هکله د دوی نظريه ومني او د هغه د نفاذ لپاره لاره
هواره کړي په دې لړ کي د منځلاری دعوه لرونکي ګوندونه هم د اسلام د نامه
څخه ناوړه ګټه پورته کوي خلکو ته ژمني ور کوي چي په حکومت کي تر
راتلو وروسته به اسلام راولي او د خلکو هر راز لانجې او کشالې به هواروي.

که څه هم بنسټپال ګوندونه د جمهوري ادارو او ارزښتونو څخه کار اخلي
مګر هغوی په جمهوريت باور نه لري د دې ښه مثال موږ په الجزاير کي وليد

۶۶ مسلمانان او نوبت

چيري چي "د اسلامي نجات گوند" په انتخاباتو کي د رايو تر ټولو وروسته اعلان وکړ چي د واک تر ټينگولو وروسته به هيڅکله هم انتخابات ونه کړي او نه به په هيواد کي جمهوري نظام روغ پرېږدي، له دې څخه جوتنه شوه چي بنسټپال گوندونه په جمهوريت تر هغه وخته باور لري تر څو چي واک ته رسېږي او په جمهوري نظام کي خپلو نظرياتو ته وده ورکړي مگر چي دوی واک ته ورسېږي ژر جمهوري اداره ږنگوي ولي چي د جمهوريت په شتون کي هغوی نه شي کولای خپل زېږه او توند نظريات په خلکو ومني. اوس پوښتنه دا ده چي آيا په جمهوري نظامونو کي بايد داسي خلکو او گوندونو ته د کار کولو اجازه وي که نه وي چي غير جمهوري ذهن او د استبداد فکرونه لري او کړنلاره يې دا وي چي تر کاميابۍ وروسته به جمهوري نظام ږنگوي او پر ځای به يې يوه استبدادي نظريه پر پښو دروي.

ماخذ:

تاريخ اور دانشور
ليکوال ډاکټر مبارک علي
چاپ ۲۰۰۴م لاهور
فکشن هاوس، لاهور
(اسلام اور جديديت)

اوسنی کر کبچ او مسلمان هیوادونه

نړۍ تل د کر کبچونو بنکار پاته شوې ده که یوې خوا ته ولسونه سوکالي او آرامښت غواړي بلي خوا ته واکمني ډلي او بدمخي دیکتاتوران د وینو په بهولو سره د خپلو ناولو موخو په بشپړولو بوخت دي د ولسونو او د واکمنو د گټو تر منځ تل ټکرونه رامنځته شوي دي مگر واکمنو له چالبازیو او د حکومت د ادارې د هر راز وسلو او وسایلو څخه په پراخ مټ کار اخیستی دی او د ولسونو بډی په ظلم او جبر سره ارام کړی دی.

موږ چي د مسلمانانو تاریخ گورو د واکوالو او ولسونو تر منځ ټکرونه وینو د مسلمانو هیوادونو لویه بدبختي دغه ده چي هلته داسي خلک په واک کي دي چي هر تېری ورته روا دی او په هر جبر یې د مشروعیت جامه اغوستې ده کله چي د حکومت اداره د یوه شخص په لاس کي یرغل شي هلته ټول ځواک او واک د یوه کس لاس ته راشي حکومتي اداره د یوه فرد مینځه شي د ناسمو پرېکړو واردېدنه عامه خبره شي د مشورې او مصلحت ځای امر او ټولمانده ونیسي مخالفت د دښمنۍ بڼه خپله کړي د یوه کس د جرم سزا بل ته ورکول کېږي د ځانواکۍ پر ځای وهنه او ټکونه پیل شي په داسي اوضاع کي د دولت د ادارې رول بل شي هغه اداره چي موخه یې د ولسونو په گټه کار کول وي هغه خپل رول تر پښو لاندې کړي او د پولیسو په اداره بدله شي د واکمنو په چوپړ او د هغو د گټو په بشپړ تیا بوخته شي.

په اوس پېر کي په ټولو مسلمانو هیوادونو کي یو هم داسي نه دی چي هلته جمهوریت وي ځانواکي وي د وگړو د رایو درناوی وي په داسي ناوړه شرایطو

کي لازمه ده چي واکمن او ولسونه سره ليري وي واکمن له خلکو څخه او خلک له واکمنو څخه په بېره کي وي او د اوس دور مسلمان واک لرونکي اړتيا محسوسوي چي د خپل واک د پايښت لپاره هر راز روا او ناروا حيلې ترسره کړي د وهني او ټکوني پاليسي غوره کړي پوځ، پوليس او د تفتيش پتي ادارې د خلکو او وگړو خوځښتونه څاري د مخالفت کوونکو بڼه ارامول د بند ازارونه ورکول امر نه منونکي ياغيان له هيواده شړل، شکنجه کول او وژل هغه ظلمونه دي چي ولسونه يې له پېړيو پېړيو راهيسي زغمي بلي خواته له ولس څخه وېرېدلي او ترهېدلي واکمنان غواړي چي د ځان د پايښت او ساتني لپاره له لوېديز او امريکا څخه هر راز اخلاقي او پوځي مرستي تر لاسه کړي دوی په خپلو هيوادو کي د لوېديزو والو د پوځي شتون څخه هم سر نه غړوي ولي چي دوی پوهېږي چي يوازي او يوازي لوېديزوال چمتو دي د دوی ساتنه وکړي واکمن پوهېږي چي پخپل ولس کي يې له پخوا څخه محبوبيت له لاسه ورکړی دی ځکه دوی اړ دي چي د بهرنيانو مرستي ته لاس ور وغزوي او پر هغوی تکیه وکړي.

که يوې خواته واکمنو په ولس کي محبوبيت بايللی دی بلي خواته غواړي چي د ولس پام له ځانه واړوي دوی د رسنيو څخه کار اخلي او په ځانگړې توگه حکومتي رسنۍ وگړو ته د هيوادپالني او ملتپالني نصيحت کوي او ولولې يې راپاروي له دغو راپارونو څخه هم موخه د خپل واک پايښت او ټينگښت دی او له رښتونو لانجو او کشالو څخه د وگړو پام اړول دي په وروسته پاته مسلمانو هيوادو کي چي واکمن د وگړو په جذباتو د لوېدلې کبله د اسلامي قوانينو د خپراري اعلان کوي د اسلامي قوانينو څخه يې مرام يوازي اسلامي سزاگاني وي د دوی په نزد د اسلام قانون يوازي تر سزاگانو پوري محدود دی نتيجه يې موږ وينو چي له دغه ډول سزاگانو څخه يوازي بېوزله وگړي اغېزمن شوي دي او د ځواک څښتنان خوندي پاته شوي دي. په کوم هيواد کي چي يوازينۍ موخه دا وي چي څنگه بايد د واکمنو ساتنه وشي هلته خلک په دې فکر کي نه وي چي ښوونه او روزنه کومي خواته

د نارينه په رڼا کي ٦٩

روانه ده د وگړو روغتيا او روزگار پر څه حال دی نتیجه يې داده چي وگړي له معياري ښووني او روزني څخه وژغورل شي نه يوازي نالوستي شي بلکي په بدني او روحي لحاظ سره ناروغان شي پای دا چي يوه بې هوښه او بې سرنوشته ټولنه رامنځته شي چي وگړي يې د هيواد د پرمختگ او ټولني ته د رشد ورکولو پر ځای خپلي پټي وړتياوي له ځانه سره گور ته يوسي.

جوتنه شوه چي په يوه داسي ټولنه کي چي هلته د واکمنو خيانت، بې غوري، تېری او وهنه ټکونه دود وي يو لوړ او روښانه کلتور او مدنيت نه راټوکېږي او نه په داسي ټولنه کي هنر پرمختگ کوي البته مېر ژوانده او له روحه تشه ټولنه پر مخکېه بوج او بار شي نو چي په داسي اوضاع کي ژوند کوو هر وروغور کوو چي څه بايد وکړو کومه پاليسي بايد خپله کړو کومه تگلاره بايد پلې کړو تر څو موږ له کړکېچونو او بحرانونو څخه ووزو په اوس دور کي چي د لانجې کوم هواری رامنځته شوی دی هغه ترهگري ده کله چي ټولي لاري وترل شي سوچ او فکر وځنډول شي او دومره وړتيا پاته نه شي چي د ستونزي بل هواری وسنجوي بيا ترورزم او ترهگري ته لاس اچول کېږي يعني ترهگري د يوې مجبوري او لاسترلي ټولني آخرنی فعالیت وي.

مگر موږ وينو چي ترهگري کومه گټه نه ده کړې او نه يې کښالې هواري کړي دي ولي چي مخالف ځواکونه له ترهگري څخه نه دي ډارېدلي هغوی د پرمختللي تخنيک او پياوړي پروپاگنډ وسيلې په لاس کي لري او دهغو له لاري يې د ترهگري اغېزې کمي کړي دي هغه ټولنه چي په ترهگري او وېرولو کي د لانجو هواری ويني هغه دي ساينس او تخنيک ته مخه کړي د معلوماتو او تخنيک نظام دي پر پښو ودروي تر څو چي د معلوماتو نظام نه وي پرمختللي وسايل نه وي د جذباتو ښکارندويي د درد او خښم په بڼه کېږي کله چي د دې وړتيا له لاسه ورکړل شي چي مخالفين دي د دلايلو له لاري قايل کړل شي بيا تشو نارو، کج بحثی آخر پای پوچ ويلو ته ځای ور پاتېږي مگر د يو چا د قايلولو لپاره پاڅه ثبوتونه رشتوني او سوچه دلايل په کار وي نيمگري معلومات او بې ځايه جذبات په درد نه خوري او دا حقيقت بايد

۷۰ اوسنی کړ کچ او مسلمان هېوادونه

هر څوک په لوی زړه سره ومني چې سیالي په علم او پوهه سره ده څوک چې د کمال هر څومره لوړې درجې ته رسېدلی وي هغومره به د سیالۍ په ډگر کې تر ټولو دمخه وي.

د فکر خبره ده چې څه وجه ده چې اروپایان د علم او کمال په ډگر کې سیال نه لري ولي د ټولې نړۍ عبقریان، نابغه، پوهان، عالمان ساینسپوهان هنرمندان او د کمال څښتنان اروپا او امریکا ته مخه کوي په خپل ورنگ او هلته تلپاته مېشتېدنې سره د هغو علمي پانګه نوره هم شتمنه کوي لامل یې دا دی چې په وروسته پاته هیوادو کې په ځانګړې توګه په مسلمانو هیوادو کې فکري او ذهني خپلواکي شتون نه لري یوازي اټمي، کیمیايي او بېلوژیکي وسله درلودل د پیاوړتیا نڅښه نه شي کېدلای او نه د دې سوب کېدلای شي چې د بشر د ښمنو وسایلو په درلودلو سره دي نور هیوادونه و وېروي البته هغه وخت مسلمانان پرمختګ کولای شي کله چې د یوې ټولنې په حیث دوی فکري پوځوالی او سیاسي بلوغیت ولري او بله خبره دا ده چې د وروسته پاته والي یو بل سوب په مسلمانو هیوادو کې د سیاست اوسنۍ ادارې ته د مذهب ورننوتل هم دی او هغه وخت د سیاست کثافت پر مذهب تاوان شي او دا پوښتنه را پیدا شي چې مذهب ولي د ستونزو په هواري کې رول نه لوبوي او ولي وژنه، بربادي او تروریزم لا دوام لري.

که مذهب د سیاست له اوسنۍ مفسدي او ککړې ادارې څخه بېل شي د مذهب سپېڅلتیا به روښانه شي او د مذهب رول به چې د وګړو د اخلاقو روزنه ده نور هم جوت کړي او پاته شوه دا پوښتنه چې ولي د واکمنو او وګړو تر منځ اوږد واټن موجود دی ولي د دواړو تر منځ د اعتماد او باور پل نه دی غزول شوی آیا تل به په همداسې کیفیت کې لا چاره پراته یو د دې خبرې ځواب دا دی چې زمانه پر یوه حال هیڅکله نه شي پاتېدلای راتلونکې وخت به هر وګړو بدلون راوړي سپېڅلي وګړي به د چټل سیاست د بې شرمو لوبغاړو او بې کفایت واکمنو پر ضد هر وګړو درېږي او له واکه به یې غورځوي مګر د دې لپاره تر ټولو دمخه ذهني چمتووالی مهم دی تر څو چې د وګړو ذهني

د تاريخ په رڼا کي ۷۱
او سياسي ترييه نه وي شوې تر هغه نېټې سياسي اوښتون رامنځته کېدل
ورانکاري او تباهي ده په نتيجه کي يې انارشيزم او فساد خپرېږي چي ټولنيز
يووالی له منځه وړي او آخر هيواد د تجزيې لور ته بيايي.
د فکر خبره دا ده چي آيا موږ په ذهنونو کي بدلون راوستلو ته چمتو يو که
نه، زموږ پوهان او فيلسوفان له راتلونکي مهاله ښې هيلې لري که څنگه...؟

ماخذ:

تاريخ کی آواز
ليکوال ډاکټر مبارک علي
چاپ ۲۰۰۵م لاهور
فکشن هاوس، لاهور
(موجوده بحران اور مسلمان ممالک)

په اسلام کي دننه مبارزه

عرب مؤرخ "رفیق ذکریا" په خپل کتاب "په اسلام کي دننه مبارزه" کي پر دې بحث کړی دی چي د نوي دور د بدلونو پر بنسټ د مسلمانانو په ټولنه کي دننه کوم نوښتونه راغلل هغه لیکي چي کله استعماري نظام ړنگ شو مسلمان هیوادونه خپلواک شول تر ټولو لویه ستونزه دا وه چي څنگه باید خپل ځانگړی وجود پاته وساتي د وجود د بقا کشاله پېچلې وه پوښتني پیدا شوې چي د مسلمانانو د ځانگړي وجود او ځانگړني او پېژندنې معیار دي څه شي وگرځول شي مذهب او که ملتپالنه.

په دې ځای کي د "رفیق ذکریا" په وینا د بنسټپالانو او منځلارو ډلو په منځ کي غورځي پرځي پیل شوې او له هغې ورځي راهیسي مسلمان هیوادونه له دې کړکېچ سره لاس وگرېوان دي چي څه باید وکړي د منځلارو سره ولاړ شي او که د سخت دریزو گوندونو غوښتنو ته غور و نیسي.

منځلاري او سخت دریزي تل په ټکر کي سره پاته شوي دي تر دې ټول مذهبونه له دغه دور څخه تېر شوي دي عیسویت په خصوصیت سره د یادولو وړ دی او په عیسویت کي هم هلي ځلي شوي وې چي دغه کړکېچ هوار کړي "پاپ گالیسوس" (۱) په دې هکله د دوو تورو نظریه وړاندي کړه چي د هغې نظریې له رويه پاپ روحاني ځواک درلود او پاچا د دنیاوي ځواک څښتن و.

"پاپ گالیسوس" د دوو تورو نظریې خلک ډاډه نه کړل په منځنیو پېړیو کي په ټوله اروپا کي د روحاني او دنیاوي ځواک پر سر مذهبي جگړو دوام درلود تر څو سپینه شي چي د زیات ځواک څښتن څوک دی تر منځنیو پېړیو

وروسته په اروپا کې ساینس او ټولنیزو علومو رشد وکړ په مذهبي ولولو کې د پخوا په شان زیرتیا پاته نه شوه تر دې وروسته چې سیاسي، اقتصادي او ټولنیز حالات رامنځته شول د هغو پر بنسټ دولت او مذهب سره بېل شول بیا په اروپا کې د منځلارې نظریه راوټوکېده دې نظریې هم ډېر اړخونه درلودل د بیلګې په توګه د اروپا په جمهوري دولتونو کې د منځلارې نظریه د سوسیالستي دولتونو د منځلارې له نظریې سره توپیر لري په روسیه او نورو سوسیالستي دولتونو کې منځلارې د الحاد معنی درلوده هغو مذهب له دولتي او ملکي ادارو څخه و ایست مګر په جمهوري اروپایي هیوادونو کې مذهب یوازې د سیاست له ډګره ووت البته د خلکو په کورني او شخصي ژوند کې مذهب د پخوا په شان خوځنده او ژوندی پاته شو.

“دونالدیوګین” د اروپایي منځلارې په مورد کې وویل: “دا هغه نظریه ده چې یوه کس ته بشپړه مذهبي ځانواکي وربخښي چې هغه به د ځینو شرطونو پر بنسټ د بل چا په مذهبي چارو کې لاسوهنه نه کوي یو منځلارې دولت د هیڅ مذهب سرپرستي نه کوي او نه د هیڅ مذهب مخه نیسي”.

که منځلارې د سیکولریزم په معنی وفهموو ښکاري چې په اسلام کې د داسې منځلارې هیڅ ګنجایش نشته ولې چې په اسلام کې مذهب او دولت سره نښتي دي او په هیڅ بڼه نه شي سره بېلېدلای اوس دې اوضاع ته په کتلو سره د مسلمانو مشرانو په وړاندې ډېرې ستونزې شته مثلاً هغوی باید د نوي زمان ګواښونو ته ځواب و وایي او څنګه باید خپلې هغه ستونزې هواري کړي چې د هغوی په هکله د اسلام په ښوونو کې کومې روښانه لارښوونې نشته.

د روښانه لارښوونو د نشتوالي له کبله د مسلمانانو ډېر مشران پر بېلو بېلو لارو تللي دي ځینې داسې هم دي لکه “مصطفی کمال اتاترک”، هغه مذهب د ترکیې د وروسته پاته والي لامل وبله او پرېکړه یې وکړه چې د ترکیې د کلتور او ژوند څخه د مذهب اغیزې په بشپړه توګه له منځه یوسي پر ځای یې اروپایي سیکولر نظام پلي کړي د “اتاترک” د نظریاتو پر بنسټ نن په ترکیه کې جمهوریت او سیکولر ارزښتونه پر پښو ولاړ دي مګر اوس په ترکیه

..... په اسلام کي د اسلامي
کي مذهبي روحيات سر پورته کوي او پلويان يې د هيواد او د اقتصادي
او ټولنيزو ستونزو د را پيدا کېدو علت سيکولر نظريات بولي.
په منځني ختيځ کي د لږ وخت لپاره د عربي ملتپالني روحياتو ډېره وده
وکړه مگر کله چي ملتپالو مشرانو په خپلسري ذهن سره ديکتاتوري
حکومت پيل کړ او د خلکو د لانجو په هوارولو کي پاته راغلل مذهبي گوندونو
له دې نوبت څخه گټه پورته کړه هغوی د ملتپالو د ناکامۍ له کبله خپل
غورځنگونه جوړ کړل په دې لړ کي د سوسيالستي حکومت د پاته راتلو له
کبله په "الجزاير" کي مذهبي ډلو نوم وگاټه دغه راز که يوې خوا ته په مصر
کي "انور سادات" او "حسني مبارک" و نه توانېدل هيواد له اقتصادي توپلو
څخه راوباسي ناهيلي خلکو مذهبي گوندونو ته مخه کړل بلي خوا ته
د اسرائيلو په لاس د پرله پسې ماتي خوړلو او د اروپايانو د بې غورۍ لونه
لېوالتيا له کبله عربو ته بله لار نه شوه پاته چي مذهبي ډلو ټپلو ته ور نه شي
او په هغوی کي خپله پېژندنه وپلټي تر څو خپلي ستونزي هوار کړي په
دې لړ کي بايد و ويل شي چي د ايران اسلامي انقلاب نور هم اسلام پالو
عربو ته ذهني قوه ورکړه.

د منځني ختيځ په پر تله د افريقا په مسلمانو هيوادونو کي وضع بل ډول ده
سوډان د شمالي افريقا مسلمان هيواد دی عربو تر اېل کولو وروسته د هغوی
ژبي او مذهب ته تغير ورکړ او د هغوی پخوانی شناخت يې ور ختم کړ له هغه
وخته سوډان په عربو پوري تړلی دی او سوډان د خپل عربيت د ثابتولو لپاره
کونسينونه کوي چي تر نورو زيات مذهبي رول ولوبوي په افريقا کي نور
مسلمان هيوادونه هم شته لکه موريتانيا، سينیگال، نايجيريا، صوماليا او
نايجر په تېر مهال کي دغه هيوادونه عربو ته دي نيولي بلکي د مسلمانو تبليغ
کوونکو له لاري هغوی خپل زاړه مذهب ته خدای په اعالي وويله او مسلمانان
شول د دې لپاره هغوی خپل پخواني قبيلوي ارزښتونه هم نه دي پرې اېښي
بلکي هغه يې د اسلام سره يو ځای کړل په هغه ټولنو کي په مذهبي چارو کي
منځلاري ليدل کېږي او د هغوی په مغزو کي د زغم توکي ليدل کېږي ځکه

د تاریخ په رڼا کې ۷۵
هغه ټولنو په استعماري نظام کې په ډېره آساني سره نوي ارزښتونه او نوي ادارې خپلې کړې.

”رفیق ذکریا“ په خپل کتاب کې د هند د مسلمانانو په هکله ډېر ناهیلې کوونکې انځور وړاندې کوي هغه لیکي د هند مسلمانان په هند کې د کېدونکو بدلونو په وړاندې بېخي ناخبره دي د هغوی وړتیاوې پر ختمېدو دي او د هند په سیاست او د ژوند په نورو برخو کې د ګډون کولو پر ځای د مذهبي ګوندونو سره اړیکې ټینګوي او د هند په سیاسي ډګر کې کمزوري کېدونکي دي نوموړی زیاتوي چې په هندوانو کې د مذهبي تنګ نظری غورځنګونو سرونه پورته کړي دي او د مسلمانانو د وجود لپاره خطر ګرځېدلي دي مسلمانانو ته په کار دی چې د منځلارې د ولولو ښکارندويي وکړي او د منځلارې ادارې ټینګي کړي او د هندوانو د مذهبي تنګ نظری ځواب دي د مذهب له لارې نه ورکوي ځکه چې د مسلمانانو ستونزې نورې وړ زیاتوي او له یوې ستري تباهی سره یې مخامخ کوي.

”فرید هالیدی“ او ”حمزه علوي“ نومي مؤرخینو د منځني ختیز او د جنوبي آسیا د هیوادونو د وضعي په هکله د یو لړ محققینو مقالې راغونډې کړي دي او د دې خبرې جاج یې اخیستی دی چې د استعماري نظامونو تر ړنګېدو وروسته کوم کوم بدلونونه راغلل او څنګه نوي اقوام راپورته شول د څه ډول سیاسي، اقتصادي او ټولنیزو ستونزو سره مخامخ شول او پر کومو بنسټونو یې خپلې ستونزې هواري کړې.

په دې مقالو کې یې لیکلي دي چې په نوموړي هیوادونو کې سیاسي او اقتصادي بدلونونه یوازې په ښارونو کې راغلل، نه په کلیو بانډو کې، په ښارونو کې پر پښو ولاړو سیاسي او ټولنیزې ادارو په ټولنه کې بدلونونه رامنځته کړل تر خپلواکېدو وروسته ټولو دولتونو د خپل شتون د ټینګښت لپاره یوې نظریې ته اړتیا درلوده تر څو وګړي ملاتړي کړي په ترکیه کې یې اتا ترکي نظریه، په مصر کې یې جمال ناصري نظریه په سوریه او عراق کې یې د بعث ګوند نظریه په اسراییلو کې یې د صهیونیت نظریه او په ایران

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

تاريخ په رها کي ۷۷

د ايران انقلاب په ډېرو ځانگړتياوو کي له نورو پاڅونو څخه بېل دی هغه په ټولنيز او اقتصادي لحاظ سره په يوه داسي ټولنه کي راغی چي تر روسي او چيني ټولنو مخته وه د ايران د انقلاب مرکز په ښارونو کي و، مگر د چين، کيوبا او ويتنام انقلابونه په کليوالو سيمو کي راغلل او ښارونو ته ولېږدېدل په ايران کي زوړ پاچاهي نظام د مارشونو او کاربنديزونو له لاري له منځه يووړل شو د وسله وال پاڅون له لاري نه، او په برياليتوب کي يې د هيڅ بهرني هيواد لاس نشته.

آيا ايران به وتوانېږي چي خپلي ستونزي هواري کړي، تر کومه بريده به وکړای شي. د دې ځواب د راتلونکي وخت سره دی البته تر اوسه يې خلک يوازي په تشو نارو راگير کړي دي مگر تر ډېره شونې نه ده چي خلک د لوېديزې پرضد کړکي ته وهڅوي او ځان ته يې راجلب کړي د گاونډيو هيوادونو سره خوندوري اړيکي نشته البته اوس په ايران کي د مشرتابه له لوري داسي هڅي پيل شوي دي چي د ملايانو رول ور کم کړي او ايران چي د کومو ستونزو سره مخ دی هغه د حقيقت خوښوني له لاري حل کړي که حکومت په خپل کار کي بريالی شو په هيواد کي يو مثبت بدلون راتلای شي که نه وي اوضاع به تر پخوا ډېره خړه پره شي او په نتيجه کي به يې گډوډي رامنځته شي.

ماخذ:

تاريخ کے روشنی
لیکوال ډاکټر مبارک علي
چاپ ۲۰۰۵ لاهور
فکشن هاوس، لاهور
(اسلام کے اندر جد و جہد)

د مسلمانو ټولنو څېړنه

زموږ په ټولنه کې زیاتره داسې گمان کېږي چې لوېدیښوال ختیزپوهان د اسلام او د مسلمانانو دښمنان دي او د هغوی د څېړنو مرام اسلام ته زیان رسول دي که څه هم په ځینو مواردو کې په دې خبره کې څه ناڅه رشتینوالی لیدل کېږي مگر د ټولو ختیزپوهانو په هکله داسې نظر درلودل ناسم برېښي. په اروپا کې د اسلام څېړنه له پوهنتونو څخه پیل شوه تر ټولو دمخه پر اسلام څېړنه هغه خلکو پیل کړه چې د عیسویت د خپراوي لپاره یې کار کاوه په دې کې د هغوی مرام دا و، چې د یوه مذهب په حیث د اسلام کمزوري اړخونه په نڅه کې کړي او د عیسویت د تبلیغ او خپراوي په لړ کې گټه ورڅخه پورته کړي بلي خوا ته لوېدیښوالو د استعماري نظام، تجارتي او سیاسي مرامونو په لړ کې هم له ختیزپوهنې څخه ډېره گټه پورته کوله چې د لوېدیښوالو ختیزپوهانو د اسلام څېړنه هم د ختیزپوهنې د یوې برخې په توگه ورڅخه اغېزمنه شوه.

څنگه چې د وخت په تېرېدو سره استعماري نظام له پښو لوېده د اسلام په هکله د ختیزپوهانو په نظر کې هم بدلون راټلی په دې بهیر کې په اروپا او امریکا کې د ختیزپوهانو یوه داسې ډله له پوهنتونو څخه را ووتله چې له سیاسي مقصدونو څخه ډېره لیرې وه او په خپلواکه فضا کې یې په رشتینوالي سره د اسلام څېړنه وکړه.

په لومړنۍ زمانه کې لکه څنگه چې د ختیزپوهنې تحقیق او څېړنې د سیاست سره اړه درلوده ځکه ختیزپوهانو پر سیاسي تاریخ هم تحقیق وکړ مگر د وخت په تېرېدو سره د تحقیق مخه له سیاسته د کلتور او ټولنیزو اړخونو خوا ته ور واوښتله او په نوي تحقیق کې پر هغو موضوعاتو بحث کېږي چې د مسلمانو ټولنو په روحياتو د پوهېدلو توان رابځېني.

په اوس زمانه کي د علم حدود ډېر پراخ شوي دي د يوه څېړونکي لپاره دا شونې نه ده چي هغه دي د يوې ټولنې پر ټولو اړخونو په ژور تيا سره ليکنه وکړي هر کله چي د يوه بشپړ او ژور تاريخ د ليکلو نيت وي د يو لړ ځانگړو ماهرينو ته ويل کېږي چي هغوی دي پر خپلو خپلو موضوعاتو ليکنه وکړي مگر په داسي ډول په بشپړ تاريخونو کي کمزوري اړخونه دا وي چي په يوه نظريه سره نه وي ليکل شوي هر ماهر خپله موضوع پخپله نظريه سره ليکلي وي چي کله ناکله موضوع اوږدوي او واقعات په وار وار پکښي تکرارېږي.

د دې ټولو ستونزو پرته دا ځلي پروفيسر "ايرالايدوس" د مسلمانو ټولنو د يوه بشپړ تاريخ د ليکلو يوه تجربه وکړه چي پيل يې د اسلام له پيله کېږي تر ۱۹۸۳م پوري، په دې کي ليکوال پر سياسي، ټولنيزو او کلتوري اړخونو څېړنيزه ليکنه وکړه هغه دا خبره جوته کړه چي هره مسلماننه ټولنه په کلتوري لحاظ سره له بلي مسلمانې ټولنې څخه بېله پاته شوې ده که څه هم مذهب د هغوی په منځ کي د اتحاد د يوې پرزې په حيث موجود و، مگر د ټولنو نور کلتوري اړخونه له يو او بل څخه بيخي بېل وه او په هره ټولنه کي د اسلام يو بېل تصور شته.

د دې کتاب يوه ځانگړتيا دا ده چي د هغو څېړنو پايلې يې هم پکښي راوړي دي چي پر اسلام شوي دي ليکوال پر ثانوي مآخذ تر باور کولو وروسته د هغه په رڼا کي د بېلو بېلو هيوادونو د اسلامي ټولنو د تکامل بيان هم کړی دی پروفيسر "ايرالايدوس" نومي محقق پر اسلام د شوي نيوکو او اعتراضاتو ځواب هم ويلي دی دغه نيوکي دوه ډوله وې يو هغه چي تش د تعصب پر بنسټ پر اسلام بد رد ويل شوي وو او دويم ډول نيوکي هغه وې چي په مآخذاتو د نه پوهېدلو له کبله راپيدا شوي وې د بېلگي په توگه تر لاسه په لوېديز کي دې نظر شهرت درلود چي اسلام يې د توري په زور خپور شوی دی په غرب کي د مسلمانانو فاتحينو په هکله داسي تصوير په مغزو کي پورته چې په يوه لاس کي يې لڅه توره وي او په بل لاس کي يې قرآن وي لکه په وهلو او رټلو سره مسلمانان کوي مگر اوس د نوي تحقيقاتو په رڼا

د مسلمانانو ټولو شمېره

ګڼې لويديز والو محققينو دا نظر په سختۍ سره رد کړی دی او ثابت کړې يې ده چې د اسلام په خپرولو کې د جنگونو پر ځای امنيت زيات رول لوبولی دی او د امن په دور کې اسلام زيات خپور شوی دی او ثابت شوی ده چې مسلمانو حکمرانانو يوازي د حکومت کولو سره له والتيا درلوده هغوی د خلکو د مسلمانولو سره کومه دلچسپي نه درلوده همدا وجه ده چې د عباسيانو په حکومت کې په منځني ختيز کې ډېرې سيمې داسې وې چې وګړي يې مسلمانان نه وو مسلمانان يوازي په ښارونو کې اوسېدل او په کلیو بانډو کې خلکو پر خپلو مذهبونو عمل کاوه او د خلکو د مسلمانېدو پروسه هغه وخت پيل شوه کله چې عباسي خلافت د راپرزېدو په درشل کې شو په نوې اوضاع کې پر خلکو سياسي، ټولنيز او اقتصادي فشارونه راغلل له دې کبله خلک مسلمانان شول په ديارلسمه مېلادي پېړۍ کې د خلکو د مسلمانېدو پروسه بشپړه شوه او د منځني ختيز ډېرې خلک مسلمانان شول.

ليکوال د مذهب د ايشولو په لړ کې دوو تمايلاتو ته ګوته نيولې ده يو دا چې کله عربو او ترکانو يو لړ هغه هيوادونه ونيول چې مسلمانان نه وو هغوی پرته له دې چې خلک اسلام ته راوبولي هلته خپل سياسي واک ټينګ کړ، بل دا چې کله د اېل شوي هيواد لوړه طبقه مسلمانته شوه هغوی خپل کلتوري پاته شوني (ميراث) په اسلام ور ګډ کړل په نتيجه کې يې په هغه هيوادونو کې د اسلام کلتوري کالبوت ايش شو د بېلګې په توګه انډونيزيا، هند او د افريقا په يو لړ هيوادونو کې اسلام د يوه وحدت په بڼه پاته نه شو بلکې په هر هيواد کې يې بڼه بدلېدله او د ځايي کلتور توکي پر عربي کلتور غالب شول مګر په هغه هيوادونو کې چيرې چې مسلمانته واکمنه ډله په اقليت کې وه هلته د هغوی روحیه د سخت دريزۍ څخه ډکه وه او هغوی د ځايي کلتور د خپلولو سره سخت مخالفت او مزاحمت وښود يوازي هلته سيمه ييز کلتور د اسلامي يا عربي کلتور برخه وګرځېد چيرې چې واکمن او اېل شوي قومونه سره ګډ شول او د يوه مذهب منونکي شول له دې څخه په ټولنو کې زغم او روښانفکري پيدا شوه.

د کتاب په بله برخه کې ليکوال پر خپلواکو مسلمانو دولتونو بحث کړی دی

تاريخ په رڼا کي ۸۱

چي څنگه هلته ديني عالمان او صوفيان ور ګډ شول په دې لړ کي چي په پارس کي صفويانو واک تر لاسه کړ هغوی د سياسي مقاصدو په نيت د مذهب د نامه څخه په بشپړه توګه ګټه پورته کړه او د پارس پر سني اکثريت يې په زور او جبر سره شيعه مذهب وټپه پايله يې دا شوه چي پاچا هم د سياسي او هم د مذهبي واک څښتن شو هغه په جبر سره حکومت وکړ دغه مثال د نوي ايران په هکله هم رشتيا کېږي چيري چي يو ځلي بيا سياست او مذهب سره يو ځای شوي دي او د ديکتاتوري روحيات يې پيدا کړي دي.

د کتاب په پای کي ليکوال پر دې بحث کوي چي څنگه مسلمان هيوادونه د اروپا تر اغېزو لاندي راغلي دي هغه زياتوي چي د استعمار په ولکه کي تر راتلو وروسته په مسلمانو هيوادو کي دوه ډوله ولولو وده وکړه يوه ډله د ملايانو وه چي د بهرنيو ځواکونو د ايستلو لپاره يې جهاد اعلان کړ او د بيا راژوندي کولو د غورځنگونو له لاري يې وغوښتل چي اسلام پخپله خالصه او لومړنۍ بڼه کي نافذ کړي او بله ډله د هغه باسوادو او پوهانو خلکو وه چي د استعماري ځواکونو په پوهتونونو کي يې زده کړي کړي وې هغوی غوښتل چي اسلام ته دي د منځلارې او نوښت جامه ور واغوندي تر څو د استعماري ځواکونو سره مقابله وکړي، اوس دغه کيفيت په ټولو مسلمانو هيوادونو کي وجود لري چي بايد د نوي زمانې غوښتنو ته څنگه ځواب و ويل شي د بيا را ژوندي کولو د غورځنگونو له لاري او که د نوي نظرياتو د خپلولو له لاري...؟

ماخذ:

تاريخ اور دانشور
ليکوال ډاکټر مبارک علي
چاپ ۲۰۰۴ لاهور
نکشن هاوس، لاهور
(مسلمان معاشرون کا مطالعم)

د هند مسلمانان

د هند دریو سیمو ته اسلام په بېلو بېلو ښو راغی جنوبی هند ته اسلام عربو سوداګرو راوړ مګر دوی د سیاسي قوت د نه درلودلو له کبله د اسلام د خپرولو په لړ کې دومره اغېزمن ثابت نه شول ډېر لږ خلک مسلمانان شول د لوېديز هند د سیند سیمې ته اسلام د عربو بریاليو په وړتګ سره راغی دغه وخت د اسلام لومړنۍ او ساده زمانه وه او فقهي مسلکونه لاهه پیدا شوي.

تر عربو وروسته د سیند او پنجاب په سیمو کې اسماعیلیانو تبلیغ پیل کړ هغوی د سني اکثریت په سیمو کې د یوه مذهبي اقلیت په حیث په پټه خپل اسماعيلي عقاید خپرول او دوی په دې کار کې ډېر مخته ولاړل دوی پوهېدل چې د یو چا عقیدې ته تغیر ورکول اسانه کار نه دی وخت نیسي هغوی ډېره موده خپل تبلیغ ته دوام ورکړ ورو، ورو یې خپل مذهب بدل کړ او آخر دې پر او ته ورسېدل چې د ملتان په سیمه کې سیاسي قوت ترلاسه کړي او هلته خپل حکومت جوړ کړي

په درېیم پېر او کې ترکان او افغانان هند ته ورغلل له ځانه سره یې اسلام هم وروړ ترکانو چې د اسلام کوم تصور له ځانه سره هند ته ورو هغه د عربو له تصویره بېل و، په دغه وخت په مسلمانانو کې ډېري فقهي ډلې پیدا شوي وې که څه هم د منځنۍ آسیا ترکانو، افغانانو او پارسیانو اسلام منلی و، مسلمانان شوي وو مګر هغوی د عربي کلتور پر ضد زبستي مبارزې کړي وې په دې لړ کې شعوبه فرقي نه یوازې خپل لرغوني ارزښتونه او قدرونه ژوندي وساتل بلکې هغه یې په اسلام ګډ کړل د هغه برخه یې وګرځول د عربو په مقابل کې یې خپله

د تاريخ په رڼا کي ۸۳

ځانگړتيا پاته وساتله لرغوني آريايي دودونه، افسانې او کلتوري ختم نه کړل دغه ټول خصوصيات يې د اسلامي تهذيب برخه وگرځول.

د منځني آسيا خلک (افغانستان او ترکستان) د حنفي مسلک منونکي وو هغوی پر خپله عقیده ډېر ټينگ ولاړ وو هند ته د راتلونکي واکمنو سره چي به کوم ديني عالمان ورسره وو هغو ډېر سخت نظر درلود د اسماعليانو په رنگه هغوی له نرمۍ او مصلحت څخه بېخي کار نه اخيست څنگه چي يې واکمن ملاتړي وو او دوی هم په واک کي گډون درلود ځکه د هغوی روحیه قوي وه همدا وجه وه چي په هند کي هغوی له لومړي سره د هندو مذهب له ارزښتونو او قدرونو مخالف وو هغوی هندوانو ته د کافر او مشرک خطاب کاوه په ډاگه يې ويل چي واجب القتل دي له دې پرته دوی دنورو مسالکو د مسلمانانو په هکله هم ښه نظر نه درلود مثلاً د شيعه گانو او اسماعليانو په هکله.

محمود غزنوي سني عقیده لرونکی مسلمان و، هغه د ملتان د اسماعيلي حکومت سره ډېر جنگونه وکړل او د هغوی سياسي قوت يې ورمات کړ وروسته په پنجاب کي غوري سلطنت پر پښو ودرېد هلته سني عالمانو هڅه وکړه چي د ملتان او سيند څخه د اسماعليانو اغيزي ختمي کړي په نورو سيمو کي د ماتي خوړلو له کبله د گجرات په سيمه کي اسماعليانو پناه اخيستې وه هلته هم مځکه پر تنگه شوه او نورو سيمو ته تيت او پرک شول.

په پارس کي د صفوي واکمن شاه اسماعيل واک ته تر رسېدو وروسته په ټول هيواد کي د هغه ملاتړو د شيعه مسلک تبليغ پيل کړ او د هغه په سرپرستي کي د هيواد اکثريت شيعه گان شول او هند ته د شيعه گانو ورنگ د مغولو په دور کي پيل شو په هغه وخت کي چي همایون له پارسه بيرته راغی. د جهانگير په زمانه کي د نورجهاني کورنۍ په دربار کي ډېر زور پيدا کړ او ورسره سم شيعه اميرانو هم په دربار کي اهميت ترلاسه کړ له دې څخه په دربار کي د سني او شيعه اميرانو په منځ کي تاوتريخوالی زيات شو مگر ځکه چي قدرت د سنيانو په لاس کي و، او د وگړو ډېر کي هم د سني مسلک سره اړه درلوده ځکه د پارس په رنگه دلته په مذهب کي کوم بدلون رانغی

..... په اسلام کي د اسلامي
کي مذهبي روحيات سر پورته کوي او پلويان يې د هيواد او د اقتصادي
او ټولنيزو ستونزو د را پيدا کېدو علت سيکولر نظريات بولي.
په منځني ختيځ کي د لږ وخت لپاره د عربي ملتپالني روحياتو ډېره وده
وکړه مگر کله چي ملتپالو مشرانو په خپلسري ذهن سره ديکتاتوري
حکومت پيل کړ او د خلکو د لانجو په هوارولو کي پاته راغلل مذهبي گوندونو
له دې نوبت څخه گټه پورته کړه هغوی د ملتپالو د ناکامۍ له کبله خپل
غورځنگونه جوړ کړل په دې لړ کي د سوسيالستي حکومت د پاته راتلو له
کبله په "الجزاير" کي مذهبي ډلو نوم وگاټه دغه راز که يوې خوا ته په مصر
کي "انور سادات" او "حسني مبارک" و نه توانېدل هيواد له اقتصادي توپلو
څخه راوباسي ناهيلي خلکو مذهبي گوندونو ته مخه کړل بلي خوا ته
د اسرائيلو په لاس د پرله پسې ماتي خوړلو او د اروپايانو د بې غورۍ لوند
لېوالتيا له کبله عربو ته بله لار نه شوه پاته چي مذهبي ډلو ټپلو ته ور نه شي
او په هغوی کي خپله پېژندنه وپلټي تر څو خپلي ستونزي هوار کړي په
دې لړ کي بايد و ويل شي چي د ايران اسلامي انقلاب نور هم اسلام پالو
عربو ته ذهني قوه ورکړه.

د منځني ختيځ په پر تله د افريقا په مسلمانو هيوادونو کي وضع بل ډول ده
سوډان د شمالي افريقا مسلمان هيواد دی عربو تر اېل کولو وروسته د هغوی
ژبي او مذهب ته تغير ورکړ او د هغوی پخوانی شناخت يې ور ختم کړ له هغه
وخته سوډان په عربو پوري تړلی دی او سوډان د خپل عربيت د ثابتولو لپاره
کونسينونه کوي چي تر نورو زيات مذهبي رول ولوبوي په افريقا کي نور
مسلمان هيوادونه هم شته لکه موريتانيا، سينیگال، نايجيريا، صوماليا او
نايجر په تېر مهال کي دغه هيوادونه عربو ته دي نيولي بلکي د مسلمانو تبليغ
کوونکو له لاري هغوی خپل زاړه مذهب ته خدای په اعالي وويله او مسلمانان
شول د دې لپاره هغوی خپل پخواني قبيلوي ارزښتونه هم نه دي پرې اېښي
بلکي هغه يې د اسلام سره يو ځای کړل په هغه ټولنو کي په مذهبي چارو کي
منځلاري ليدل کېږي او د هغوی په مغزو کي د زغم توکي ليدل کېږي ځکه

د تاريخ په رڼا كې ۷۵
هغه ټولنو په استعماري نظام كې په ډېره آساني سره نوي ارزښتونه او نوي
اداري خپلي كړې.

”رفيق ذكريا“ په خپل كتاب كې د هند د مسلمانانو په هكله ډېر ناهيلي
كوونكي انځور وړاندي كوي هغه ليكي د هند مسلمانان په هند كې د كېدونكو
بدلونو په وړاندي بېخي ناخبره دي د هغوی وړتياوي پر ختمېدو دي او د هند په
سياست او د ژوند په نورو برخو كې د كېدون كولو پر ځای د مذهبي گوندونو
سره اړيكي ټينگوي او د هند په سياسي ډگر كې كمزوري كېدونكي دي
نوموړی زياتوي چي په هندوانو كې د مذهبي تنگ نظری غورځنگونو سرونه
پورته كړي دي او د مسلمانانو د وجود لپاره خطر گرځېدلي دي مسلمانانو ته
په كار دی چي د منځلاری د ولولو ښكارندويي وكړي او د منځلاری ادارې
ټينگي كړي او د هندوانو د مذهبي تنگ نظری ځواب دي د مذهب له لاري نه
وركوي ځكه چي د مسلمانانو ستونزي نوري ور زياتوي او له يوې سترې
تېلې سره يې مخامخ كوي.

”فريد هاليدې“ او ”حمزه علوي“ نومي مؤرخينو د منځني ختيز او د جنوبي
آسيا د هيوادونو د وضعي په هكله د يو لړ محققينو مقالې راغونډي كړي دي او
د دې خبرې جاج يې اخيستی دی چي د استعماري نظامونو تر ړنگېدو وروسته
كوم كوم بدلونونه راغلل او څنگه نوي اقوام راپورته شول د څه ډول سياسي،
اقتصادي او ټولنيزو ستونزو سره مخامخ شول او پر كومو بنسټونو يې خپلي
ستونزي هوارې كړې.

په دې مقالو كې يې ليكلي دي چي په نوموړي هيوادونو كې سياسي او
اقتصادي بدلونونه يوازي په ښارونو كې راغلل، نه په كليو بانډو كې، په
ښارونو كې پر پښو ولاړو سياسي او ټولنيزي ادارو په ټولنه كې بدلونونه
رامنځته كړل تر خپلواكېدو وروسته ټولو دولتونو د خپل شتون د ټينگښت
لپاره يوې نظريې ته اړتيا درلوده تر څو وگړي ملاتړي كړي په تركيه كې
يې اتا تركي نظريه، په مصر كې يې جمال ناصري نظريه په سوريه او عراق
كې يې د بعث گوند نظريه په اسرائيلو كې يې د صهيونيت نظريه او په ايران

[illegible][illegible]

کتابخانه عمومی مسجد جامع کربلا
کتابخانه عمومی مسجد جامع کربلا

[Faint, illegible handwritten text]

تاريخ په رهاکي ۷۷

د ايران انقلاب په ډېرو ځانګړتياوو کي له نورو پاڅونو څخه بېل دی هغه په ټولنيز او اقتصادي لحاظ سره په يوه داسي ټولنه کي راغی چي تر روسي او چيني ټولنو مخته وه د ايران د انقلاب مرکز په ښارونو کي و، مګر د چين، کيوبا او ويتنام انقلابونه په کليوالو سيمو کي راغلل او ښارونو ته ولېږدېدل په ايران کي زوړ پاچاهي نظام د مارشونو او کاربنديزونو له لاري له منځه يووړل شو د وسله وال پاڅون له لاري نه، او په برياليتوب کي يې د هيڅ بهرني هيواد لاس نشته.

آيا ايران به وتوانېږي چي خپلي ستونزي هوار کړي، تر کومه بريده به وکړای شي. د دې ځواب د راتلونکي وخت سره دی البته تر اوسه يې خلک يوازي په تشو نارو راګير کړي دي مګر تر ډېره شونې نه ده چي خلک د لوېديزې پر ضد کړي ته وهڅوي او ځان ته يې راجلب کړي د ګاونډيو هيوادونو سره خوندوري اړيکي نشته البته اوس په ايران کي د مشرتابه له لوري داسي هڅي پيل شوي دي چي د ملايانو رول ور کم کړي او ايران چي د کومو ستونزو سره مخ دی هغه د حقيقت خوښوني له لاري حل کړي که حکومت په خپل کار کي بريالی شو په هيواد کي يو مثبت بدلون راتلای شي که نه وي اوضاع به تر پخوا ډېره څره پره شي او په نتيجه کي به يې ګډوډي رامنځته شي.

ماخذ:

تاريخ کي روشنی

ليکوال ډاکټر مبارک علي

چاپ ۲۰۰۵ لاهور

فکشن هاوس، لاهور

(اسلام کي اندر جد و جهد)

د مسلمانو ټولنو څېړنه

زموږ په ټولنه کې زیاتره داسې گمان کېږي چې لوېدیښوال ختیزپوهان د اسلام او د مسلمانانو دښمنان دي او د هغوی د څېړنو مرام اسلام ته زیان رسول دي که څه هم په ځینو مواردو کې په دې خبره کې څه ناڅه رشتینوالی لیدل کېږي مګر د ټولو ختیزپوهانو په هکله داسې نظر درلودل ناسم برېښي. په اروپا کې د اسلام څېړنه له پوهنتونو څخه پیل شوه تر ټولو دمخه پر اسلام څېړنه هغه خلکو پیل کړه چې د عیسویت د خپراوي لپاره یې کار کاوه په دې کې د هغوی مرام دا و، چې د یوه مذهب په حیث د اسلام کمزوري اړخونه په نڅه کېږي او د عیسویت د تبلیغ او خپراوي په لړ کې گټه ورڅخه پورته کړي بلي خوا ته لوېدیښوالو د استعماري نظام، تجارتي او سیاسي مرامونو په لړ کې هم له ختیزپوهنې څخه ډېره گټه پورته کوله چې د لوېدیښوالو ختیزپوهانو د اسلام څېړنه هم د ختیزپوهنې د یوې برخې په توګه ورڅخه اغېزمنه شوه.

څنګه چې د وخت په تېرېدو سره استعماري نظام له پښو لوېده د اسلام په هکله د ختیزپوهانو په نظر کې هم بدلون راتلی په دې بهیر کې په اروپا او امریکا کې د ختیزپوهانو یوه داسې ډله له پوهنتونو څخه را ووتله چې له سیاسي مقصدونو څخه ډېره لیرې وه او په خپلواکه فضا کې یې په رشتینوالي سره د اسلام څېړنه وکړه.

په لومړنۍ زمانه کې لکه څنګه چې د ختیزپوهنې تحقیق او څېړنې د سیاست سره اړه درلوده ځکه ختیزپوهانو پر سیاسي تاریخ هم تحقیق وکړ مګر د وخت په تېرېدو سره د تحقیق مخه له سیاسته د کلتور او ټولنیزو اړخونو خوا ته ور واوښتله او په نوي تحقیق کې پر هغو موضوعاتو بحث کېږي چې د مسلمانو ټولنو په روحياتو د پوهېدلو توان رابځېښي.

په اوس زمانه کې د علم حدود ډېر پراخ شوي دي د یوه څېړونکي لپاره دا شونې نه ده چې هغه دي د یوې ټولنې پر ټولو اړخونو په ژور تیا سره لیکنه وکړي هر کله چې د یوه بشپړ او ژور تاریخ د لیکلو نیت وي د یو لږ ځانګړو ماهرینو ته ویل کېږي چې هغوی دي پر خپلو خپلو موضوعاتو لیکنه وکړي مګر په داسې ډول په بشپړ تاریخونو کې کمزوري اړخونه دا وي چې په یوه نظریه سره نه وي لیکل شوي هر ماهر خپله موضوع پخپله نظریه سره لیکلې وي چې کله ناکله موضوع اوږدوي او واقعات په وار وار پکښې تکرارېږي.

د دې ټولو ستونزو پرته دا ځلي پروفیسر "ایرالایډوس" د مسلمانانو ټولنو د یوه بشپړ تاریخ د لیکلو یوه تجربه وکړه چې پیل یې د اسلام له پیله کېږي تر ۱۹۸۳م پوري، په دې کې لیکوال پر سیاسي، ټولنیزو او کلتوري اړخونو څېړنیزه لیکنه وکړه هغه دا خبره جوته کړه چې هره مسلماننه ټولنه په کلتوري لحاظ سره له بلي مسلمانې ټولنې څخه بېله پاته شوې ده که څه هم مذهب د هغوی په منځ کې د اتحاد د یوې پرزې په حیث موجود و، مګر د ټولنو نور کلتوري اړخونه له یو او بل څخه بیخي بېل وه او په هره ټولنه کې د اسلام یو بېل تصور شته.

د دې کتاب یوه ځانګړتیا دا ده چې د هغو څېړنو پایلې یې هم پکښې راوړي دي چې پر اسلام شوي دي لیکوال پر ثانوي مآخذ تر باور کولو وروسته د هغه په رڼا کې د بېلو بېلو هیوادونو د اسلامي ټولنو د تکامل بیان هم کړی دی پروفیسر "ایرالایډوس" نومي محقق پر اسلام د شوي نیوکو او اعتراضاتو ځواب هم ویلی دی دغه نیوکې دوه ډوله وې یو هغه چې تش د تعصب پر بنسټ پر اسلام بد رد ویل شوي وو او دویم ډول نیوکې هغه وې چې په مآخذاتو د نه پوهېدلو له کبله راپیدا شوي وې د بېلګې په توګه تر اوسه په لوېدیځ کې دې نظر شهرت درلود چې اسلام یې د تورې په زور خپور شوی دی په غرب کې د مسلمانانو فاتحینو په هکله داسې تصویر په مغزو کې ځای پر ځای چې په یوه لاس کې یې لڅه توره وي او په بل لاس کې یې قرآن وي ښکېلک په وهلو او رټلو سره مسلمانان کوي مګر اوس د نوي تحقیقاتو په رڼا

د مسلمانانو ټولو شمېره

ګڼې لويديز والو محققينو دا نظر په سختۍ سره رد کړی دی او ثابت کړې دي چې د اسلام په خپرولو کې د جنگونو پر ځای امنيت زيات رول لوبولی دی او د امن په دور کې اسلام زيات خپور شوی دی او ثابت شوی ده چې مسلمانو حکمرانانو يوازي د حکومت کولو سره له والتيا درلوده هغوی د خلکو د مسلمانولو سره کومه دلچسپي نه درلوده همدا وجه ده چې د عباسيانو په حکومت کې په منځني ختيز کې ډېرې سيمې داسې وې چې وګړي يې مسلمانان نه وو مسلمانان يوازي په ښارونو کې اوسېدل او په کلیو بانډو کې خلکو پر خپلو مذهبونو عمل کاوه او د خلکو د مسلمانېدو پروسه هغه وخت پيل شوه کله چې عباسي خلافت د راپرزېدو په درشل کې شو په نوې اوضاع کې پر خلکو سياسي، ټولنيز او اقتصادي فشارونه راغلل له دې کبله خلک مسلمانان شول په ديارلسمه مېلادي پېړۍ کې د خلکو د مسلمانېدو پروسه بشپړه شوه او د منځني ختيز ډېرې خلک مسلمانان شول.

ليکوال د مذهب د ايشولو په لړ کې دوو تمايلاتو ته ګوته نيولې ده يو دا چې کله عربو او ترکانو يو لړ هغه هيوادونه ونيول چې مسلمانان نه وو هغوی پرته له دې چې خلک اسلام ته راوبولي هلته خپل سياسي واک ټينګ کړ، بل دا چې کله د اېل شوي هيواد لوړه طبقه مسلمانه شوه هغوی خپل کلتوري پاته شوني (ميراث) په اسلام ور ګډ کړل په نتيجه کې يې په هغه هيوادونو کې د اسلام کلتوري کالبوت ايش شو د بېلګې په توګه انډونيزيا، هند او د افريقا په يو لړ هيوادونو کې اسلام د يوه وحدت په بڼه پاته نه شو بلکې په هر هيواد کې يې بڼه بدلېدله او د ځايي کلتور توکي پر عربي کلتور غالب شول مګر په هغه هيوادونو کې چيرې چې مسلمانه واکمنه ډله په اقليت کې وه هلته د هغوی روحیه د سخت دريزۍ څخه ډکه وه او هغوی د ځايي کلتور د خپلولو سره سخت مخالفت او مزاحمت وښود يوازي هلته سيمه ييز کلتور د اسلامي يا عربي کلتور برخه وګرځېد چيرې چې واکمن او اېل شوي قومونه سره ګډ شول او د يوه مذهب منونکي شول له دې څخه په ټولنو کې زغم او روښانفکري پيدا شوه.

د کتاب په بله برخه کې ليکوال پر خپلواکو مسلمانو دولتونو بحث کړی دی

تاريخ په رڼا کي ۸۱

چي څنگه هلته ديني عالمان او صوفيان ور گډ شول په دې لړ کي چي په پارس کي صفويانو واک تر لاسه کړ هغوی د سياسي مقاصدو په نيت د مذهب د نامه څخه په بشپړه توگه گټه پورته کړه او د پارس پر سني اکثريت يې په زور او جبر سره شيعه مذهب وټپه پايله يې دا شوه چي پاچا هم د سياسي او هم د مذهبي واک څښتن شو هغه په جبر سره حکومت وکړ دغه مثال د نوي ايران په هکله هم رشتيا کېږي چيري چي يو ځلي بيا سياست او مذهب سره يو ځای شوي دي او د ديکتاتوري روحيات يې پيدا کړي دي.

د کتاب په پای کي ليکوال پر دې بحث کوي چي څنگه مسلمان هيوادونه د اروپا تر اغېزو لاندې راغلي دي هغه زياتوي چي د استعمار په ولکه کي تر راتلو وروسته په مسلمانو هيوادو کي دوه ډوله ولولو وده وکړه يوه ډله د ملايانو وه چي د بهرنيو ځواکونو د ايستلو لپاره يې جهاد اعلان کړ او د بيا راژوندي کولو د غورځنگونو له لاري يې وغوښتل چي اسلام پخپله خالصه او لومړنۍ بڼه کي نافذ کړي او بله ډله د هغه باسوادو او پوهانو خلکو وه چي د استعماري ځواکونو په پوهتونونو کي يې زده کړي کړي وې هغوی غوښتل چي اسلام ته دي د منځلارې او نوښت جامه ور واغوندي تر څو د استعماري ځواکونو سره مقابله وکړي، اوس دغه کيفيت په ټولو مسلمانو هيوادونو کي وجود لري چي بايد د نوي زمانې غوښتنو ته څنگه ځواب و ويل شي د بيا را ژوندي کولو د غورځنگونو له لاري او که د نوي نظرياتو د خپلولو له لاري...؟

ماخذ:

تاريخ اور دانشور
ليکوال ډاکټر مبارک علي
چاپ ۲۰۰۴ لاهور
فکشن هاوس، لاهور
(مسلمان معاشرون کا مطالعہ)

د هند مسلمانان

د هند دریو سیمو ته اسلام په بېلو بېلو ښو راغی جنوبی هند ته اسلام عربو سوداګرو راوړ مګر دوی د سیاسي قوت د نه درلودلو له کبله د اسلام د خپرولو په لړ کې دومره اغېزمن ثابت نه شول ډېر لږ خلک مسلمانان شول د لوېديز هند د سیند سیمې ته اسلام د عربو بریاليو په ورتګ سره راغی دغه وخت د اسلام لومړنۍ او ساده زمانه وه او فقهي مسلکونه لاهه پیدا شوي.

تر عربو وروسته د سیند او پنجاب په سیمو کې اسماعیلیانو تبلیغ پیل کړ هغوی د سني اکثریت په سیمو کې د یوه مذهبي اقلیت په حیث په پټه خپل اسماعيلي عقاید خپرول او دوی په دې کار کې ډېر مخته ولاړل دوی پوهېدل چې د یو چا عقیدې ته تغیر ورکول اسانه کار نه دی وخت نیسي هغوی ډېره موده خپل تبلیغ ته دوام ورکړ ورو، ورو یې خپل مذهب بدل کړ او آخر دې پر او ته ورسېدل چې د ملتان په سیمه کې سیاسي قوت ترلاسه کړي او هلته خپل حکومت جوړ کړي

په درېیم پېر او کې ترکان او افغانان هند ته ورغلل له ځانه سره یې اسلام هم وروړ ترکانو چې د اسلام کوم تصور له ځانه سره هند ته ورو هغه د عربو له تصویره بېل و، په دغه وخت په مسلمانانو کې ډېري فقهي ډلې پیدا شوي وې که څه هم د منځنۍ آسیا ترکانو، افغانانو او پارسیانو اسلام منلی و، مسلمانان شوي وو مګر هغوی د عربي کلتور پر ضد زبني مبارزې کړي وې په دې لړ کې شعوبه فرقي نه یوازې خپل لرغوني ارزښتونه او قدرونه ژوندي وساتل بلکې هغه یې په اسلام ګډ کړل د هغه برخه یې وګرځول د عربو په مقابل کې یې خپله

د تاريخ په رڼا کي ۸۳

ځانگړتيا پاته وساتله لرغوني آريايي دودونه، افسانې او کلتوري ختم نه کړل دغه ټول خصوصيات يې د اسلامي تهذيب برخه وگرځول.

د منځني آسيا خلک (افغانستان او ترکستان) د حنفي مسلک منونکي وو هغوی پر خپله عقیده ډېر ټينگ ولاړ وو هند ته د راتلونکي واکمنو سره چي به کوم ديني عالمان ورسره وو هغو ډېر سخت نظر درلود د اسماعليانو په رنگه هغوی له نرمۍ او مصلحت څخه بېخي کار نه اخيست څنگه چي يې واکمن ملاتړي وو او دوی هم په واک کي گډون درلود ځکه د هغوی روحیه قوي وه همدا وجه وه چي په هند کي هغوی له لومړي سره د هندو مذهب له ارزښتونو او قدرونو مخالف وو هغوی هندوانو ته د کافر او مشرک خطاب کاوه په ډاگه يې ويل چي واجب القتل دي له دې پرته دوی دنورو مسالکو د مسلمانانو په هکله هم ښه نظر نه درلود مثلاً د شيعه گانو او اسماعليانو په هکله.

محمود غزنوي سني عقیده لرونکی مسلمان و، هغه د ملتان د اسماعيلي حکومت سره ډېر جنگونه وکړل او د هغوی سياسي قوت يې ورمات کړ وروسته په پنجاب کي غوري سلطنت پر پښو ودرېد هلته سني عالمانو هڅه وکړه چي د ملتان او سيند څخه د اسماعليانو اغيزي ختمي کړي په نورو سيمو کي د ماتي خوړلو له کبله د گجرات په سيمه کي اسماعليانو پناه اخيستې وه هلته هم مځکه پر تنگه شوه او نورو سيمو ته تيت او پرک شول.

په پارس کي د صفوي واکمن شاه اسماعيل واک ته تر رسېدو وروسته په ټول هيواد کي د هغه ملاتړو د شيعه مسلک تبليغ پيل کړ او د هغه په سرپرستي کي د هيواد اکثريت شيعه گان شول او هند ته د شيعه گانو ورنگ د مغولو په دور کي پيل شو په هغه وخت کي چي همایون له پارسه بيرته راغی. د جهانگير په زمانه کي د نورجهاني کورنۍ په دربار کي ډېر زور پيدا کړ او ورسره سم شيعه اميرانو هم په دربار کي اهميت ترلاسه کړ له دې څخه په دربار کي د سني او شيعه اميرانو په منځ کي تاوتريخوالی زيات شو مگر ځکه چي قدرت د سنيانو په لاس کي و، او د وگړو ډېر کي هم د سني مسلک سره اړه درلوده ځکه د پارس په رنگه دلته په مذهب کي کوم بدلون رانغی

شيعه لږ کيو د سني ډېر کيو د سختيو له کبله د بغاوت روحيات درلودل او تل به يې د هغو خلکو سره ملاتړ کاوه چي د بدلون په راوستلو سره يې د سنيانو قدرت له منځه وړی.

د هند مسلمانان ټولنه له دوو قشرونو څخه جوړه شوې ده يو قشر هغه خلک دي چي له بهر وړغلي هلته مېشت او تلپاته استوگن شوي دي بل قشر هغه سيمه ييز خلک دي چي پخوا يې د هندوانو د بېلا بېلو ټبرونو سره اړه درلوده وروسته مسلمانان شول د داسي خلکو په هکله پوښتنه راپيدا کيږي چي ايا د دوی په مسلمانولو کي مسلمانو واکمنو برخه اخيستي ده او که دغه کار يوازې ديني عالمانو او صوفيانو کړی دی؟

په هند کي د اسلام خپراوي هغه وخت اهميت تر لاسه کړ کله چي مسلمانان واکمنو هلته خپل حکومت جوړ کړ داسي برېښي چي واکمنو له دې سره اېوالتيا درلوده چي سيمه ييز خلک دي مسلمانان شي تر څو د دوی په سياسي واک کي زياتوب راشي مگر په دې لږ کي هغوی نه غوښتل چي د اسلام په خپرولو کي له زوره کار واخلي وپرېدل چي هسي نه د بغاوت په کولو سره موله واک وغورځوي ځکه چي د هندوانو شمېر بيخي ډېر وو.

بلي خوا ته واکمنو دا غوښتل چي په هندوانو کي دي يوازې هغه بلي مسلمانان شي چي په سياسي توگه اغيزي لري دغه راز به د حکومت په ټينگولو کي کار وکړي البته تر څو چي د عامو خلکو اړه وه حکومت او دوی ډېر سره ليري وو.

د معاصرو تاريخونو څخه نه څرگندېږي چي ديني عالمانو دي تبليغي دندې مخته بېولي وي که څه هم کله نا کله به يې پر حکومت فشار اچوله چي پر کفارو دي سختي وکړي هغوی دي دليل او خوار کړي مگر شهادتونه يې چي هغوی په عامو خلکو کي د اسلام په خپرولو کي هڅه کړه ده دي که د دې لامل دا وو چي په هندي ټولنه کي روايتي ډله ييز وېش موجود وو او په کبله د کښته طبقې خلک د مسکنت، پورکۍ، جهالت او بدبختۍ په قضاو ځيرن پيرون او پېتل اوسېدل په ټولنه کي يې د انسان په حيث کوم شان

درلود ځکه مسلمانانو واکمنو هم هغوی په همداسي حالت کي پرې ايښي وو او کومي اړيکي يې ورسره ټينگي نه کړې.

ځيني خلک د صوفيانو په هکله داسي فکر کوي چي هغوی په هند کي د اسلام په خپراوي کي ډېره برخه درلوده دا يوه غټه تېروتنه ده حقيقت داسي نه دی د دې تېروتنې او غولوونکي فرضيې ايجادوونکي د صوفيانو عقيدتمندان دي چي تل د خپلو پيرانو په کارنامو کي له مبالغې څخه کار اخلي که نه وي صوفيانو هم د اسلام په خپرولو کي کومه لېوالتيا نه ده ښودلې مثلاً په هند کي د دهلي د سلاطینو په لومړي دور کي معين الدين چشتي اجميري، قطب الدين بختيار کاکي، نظام الدين اولياء او نور ډېر لوی لوی صوفيان چي په کومو سيمو کي اوسېدل هلته د مسلمانانو شمېر ډېر لږ و، که د پورتنیو صوفيانو د عقيدتمندانو فرضيه سمه او پر ځای وي بيا خو په کار و، چي د اړونده سيمو ټول وگړي مسلمانان وای يا اکثریت مسلمانان وای او نه د تاريخي شواهدو څخه داسي معلومات لاس ته راځي چي د هغوی له رويه دي هغوی هندوانو ته د مسلمانېدو تبليغ کړی وي د مثال په توگه د نظام الدين اولياء په هکله دا يو تاريخي حقيقت دی چي دهغه په لاس يوازي يو سړی مسلمان شو له دې څخه روښانه شوه چي دا يوه ناسمه فرضيه ده چي په هند کي د اسلام په خپرولو کي د صوفيانو د تبليغ ډېر مهم رول و.

په هند کي د اسلام د خپرېدو لاملونه نور دي، خلکو هغه وخت په مسلمانېدو پيل وکړ کله چي په هند کي د مسلمانانو حکومت ټينگ شو نو مسلمانېدونکو غوښتل د يوه ټينگ مسلمان حکومت په شتون کي خپل منصبونه، جاگيرونه او جايدادونه خوندي کړي يا دا چي په مسلمانېدو سره په حکومت کي منصبونه يا حکومتی نوکری ترلاسه کړي د نورو هندوانو له لوري به له ټولني څخه وشړل شول هغو به هم اسلام ته مخ ور گرځاوه او ښه بدل به، د کښته درجې خلک په دې هيله مسلمانان شول چي ښايي په ښارونو کي د هغوی ټولنيز مقام لوړ شي او دوی هم د عزت وړ وبلل شي په ډېر شمېر خلک د اسلام د ښوونو څخه په اغېزمن کېدو سره مسلمانان شول.

داسي دود هم و، چي يوه سياسي بندي مذهب بل کړ يعني له هندو څخه مسلمان شو هغه ته يې بخښنه کوله او له قيده يې آزاداوه مطلب دا چي ډېر لاملونه وه چي سيمه ييز خلک ورو، ورو مسلمانان شول.

د هند تر نيولو وروسته د واکمنو او د هغو د ملاتړ کوونکو رايه د هندوانو په هکله ښه نه وه، د برياليتوب احساس دوی ته دا وخت نه ورکاوه چي د هندوانو د کلتور يا د هغوی د مذهب په هکله کوم پاڅه معلومات لاس ته راوړي پايله يې دا شوه چي هغوی هندو مذهب ته د خپلو ارزښتونو او قدرونو په رڼا کي وکتل او د سرسري جاج اخيستلو وروسته يې د هندوانو په هکله داسي فکر وکړ چي بت پرستي، د رقص و موسيقي سره مينه، په درمسالونو کي د جنسي اړيکو انځورنه، بې حسابيه مذهبي مېلې، تېلې په لکو معبودان، د نارينه د جنسي عضو عبادت، د غوا په شمول نژدې د هر شي عبادت د هندو مذهب هغه خصوصيات دي چي بېخي له اخلاقه لوېدلي دي او تش خرافات او کفریات دي.

مسلمانانو ته دا پوښتنه ور پيدانه شوه چي د هندوانو د مذهب تکامل څنگه وشو او د هندو مذهب رسمونه کله او څنگه پيل شول مسلمانانو چي د هندوانو رسمونو لکه د مېړه تر مرگ وروسته د هغه سره د ماینې ژوندۍ سوځل، د گنگا په چټلو اوبو کي د گناهونو پرېولو په نيت لمبېدل، د غوا بولي څښل او يولې نورو رسمونو ته وکتل نور يې د هندوانو څخه زړه تور شو هغوی د هندوانو د مذهبي کتابونو، د هغوی د معبودانو او مذهبي افسانو په هکله معلومات نه درلودل ځکه يې فکر وکړ چي په هندوانو کي کوم پيغمبر نه دی تېر شوی او خدای د دې قوم اصلاح نه ده کړې ځکه چي نه په ارزي دغه راز مسلمانانو د هندوانو بت پرستي د عربو د جاهليت د زمانې د بت پرستۍ سره پرتله کړ، هغوی په دواړو ټولنو کي يوشان او سره ورته اخلاقي بېلاری وپلټلې وروسته له واکمنو څخه وغوښتل شول چي د هندوانو بتان دي مات کړي د هغوی درمسالونه دي ونړوي ترڅو د هندوانو اخلاقي حالت سم شي لکه په لومړي دور کي چي مسلمانانو په مکه کي د قریشو د مشرکانو اخلاق ور سم کړي وو او د مکې تر نيولو وروسته يې د هغوی بتان ور مات کړي وو.

په منځني آسيا کي د منګولانو تر تاراکونو وروسته په ډېر لوی شمېر سره دیني عالمان هند ته وکوچېدل دغه عالمان د عقیدې له مخي سنيان او په فقهي چارو کي ډېر سخت وو هغوی په هند کي تر مېشتېدو وروسته د هند مسلمان پاچاهان دې ته اړ کړل چي د دې په ایسته دي هندوانو ته د ذميانو په سترګه نه ګوري ولي چي ذميان یوازي اهل کتاب دي هندوان اهل کتاب نه دي دوی دي یا و وژل شي یا دي مسلمانان کړل شي او که نه شي کولای چي مسلمانان یې کړي نو ذلیل او خوار دي یې کړي.

(سید نورالدین مبارک غزنوي وفات ۱۲۳۴م) د پاچاهانو د وجایبو په بیان کي وایي: "که پاچا د کفارو د ډېروالي له کبله نه شي کولای چي ختم یې کړي هغوی دي سپک کړي نه دي یې پرېږدي چي په عزت سره ژوند وکړي".
پاچا "غیاث الدین بلبن" خپل زوی خان شهید ته د نصیحت په کولو سره وویل: "دا د پاچا کار دی چي کفر، شرک، بت پرستي او کفار له منځه یوسي او که نه شي کولای چي له منځه یې یوسي نو دي یې خوار او زار وساتي".

"جلال الدین خلجي" پر دې خبره افسوس کاوه چي د هندوانو هره ورځ ډول په غاړه وي باجه وهي او روان وي د جمنارود پر غاړه خپل مذهبي عبادت ته ځي "جلال الدین خلجي" ویل که زما وس کار کولای ما به دوی ته هیڅ اجازه نه وای ورکړې چي پان یې خوړلای سپین کالي یې اغوستلای یا یې د مسلمانانو په وړاندي په تونده لهجه خبري کولای.

د "علاؤ الدین خلجي" په زمانه کي یوه عالم "شمس الدین ترک" د حدیثو په سوو کتابونه هند ته راوړل او له ملتانه یې پاچا ته داسي ولیکل:
(خبر شوی یم چي د هندوانو بڼځي او کوچنيان د مسلمانانو د دروازو مخ ته فقرونه غواړي، اې د اسلام پاچا! پر تا دي آفرین وي چي ته د محمد صلی الله علیه وسلم د دین داسي ساتنه کوې).

دیني عالمان پر دې خبره سره یو وه چي هندوان باید کمزوري وساتل شي لږ کي د "علاؤ الدین خلجي" د دور نامتو عالم "قاضي مغیث" وویل هندوان به تر هغو د مسلمانانو امر منونکي نه شي تر څو چي هغوی

مسکينان او بپوزله نه شي.

هغه و، چي مسلمانو واکمنو د هندوانو په هکله داسي پاليسي غوره کړې وه چي هغوی تل د غلامۍ احساس وکړي مگر د ذمي والي د ذلت احساس موجود و، او د ذمي لپاره اړينه وه چي هغه دي د تحويلولو لپاره پخپله د ذمي پيسې راوړي، "شيخ احمد سرهندي مجدد الف ثاني" په يوه ليک کي وليکل "له کفارو چي کومه جزیه اخيستل کېږي مرام يې د کفارو رسوايي او ذلت دی".

د سلاطينو په دور کي هندوانو حق نه درلود چي د خپل مذهب تبليغ وکړي هغوی د نړېدلي درمسال د بيرته ترميمولو او د نوي درمسال د جوړولو حق نه درلود د هندوانو پر مېلو يې محصولات لگولي وو مسلمان د هندو ښځي سره واده کولای شوای مگر هندو د مسلماني ښځي سره واده نه شوای کولای.

يوازي مسلمانان وو چي د هند په ټولنه کي يې ځانگړی مقام درلود که نه وي تر دې دمخه چي څه اقوام هند ته راغلي وو ټول د هند په ټولنه کي جذب شوي او حل شوي وو مگر مسلمانانو تر دې اوږدې مودې وکولای شوای خپل وجود بېل وساتي د دې لامل دا دی چي مسلمانانو له منځنۍ آسيا افغانستان او پارس څخه تر ورتگ وروسته هم د خپلو پلارنيو سيمو سره اړيکي و نه شولې او د هغه ځايو له مذهبي غورځنگونو او افکارو څخه اغېزمن کېدل له دې پرته مذهب هغه قوت و، چي هندوان او مسلمانان يې يو له بله ليري ساتل مسلمانانو هم توپير غوښت هغوی وېرېدل چي په هندو اکثريت ورگډ نه شي او خپله ځانگړتيا له لاسه ور نه کړي.

په هند کي مسلمانان ټولنه پر دوو برخو وېشلې وه اوله برخه هغه وه چي د برياليو په حيث هند ته راغلل او د حکومت تر جوړېدو وروسته هم پرله پسې د هغوی د لېږدېدنې لړۍ له افغانستان او منځنۍ آسيا څخه ور پيل شوې وه دغه مسلمانان د اقتصادي وضعي د ښه کولو لپاره هند ته ورمات وو او بله برخه هغه سيمه ييز خلک وو چي د لوړې طبقې د هندوانو د ناسم سلوک او يو لړ نورو لاملونو له کبله مسلمانان شول او د مسلماني ټولني برخه وگرځېدل دغه راز مسلمانان ټولنه له سيمه ييزو او بهرنيو مسلمانانو څخه جوړه شوې وه مگر د ځايي او مهاجر تصور

د وخت په تېرېدو سره تغیر پیدا کاوه ولي چي په لومړني دور کي چي کوم مسلمانان هند ته ورغلل هغوی د اوږدې مودې تر تېرولو وروسته سیمه ییز عادتونه او خوی و بوی غوره کړل او د هندي چاپېریال برخه شول که څه هم د ځایي او بهرني تصور اوس هم پاته و، کله چي "مغولو" پر هند برید وکړ او واک ته ورسېدل د هند زړو واکمنو ډلو هغوی بهرنيان وبلل او د هغوی برید یې بهرني تاراک وباله د دې پر بنسټ د "راجپوتانو" سره ملګري شول د "مغولو" پر ضد یې جنگونه وکړل د "کنواهي" په جګړه کي "میواتیان" او "افغانان" په ګډه د "مغولو" پر ضد و جنگېدل تر دې بریده چي د "هلديګاټ" په جنگ کي "افغانان" د "راجپوتانو" سره ملګري د "مغولي" امپراتور "جلال الدین محمد اکبر" پر خلاف و جنگېدل.

همدې توپیر ته په کتلو سره مغولو د قدرت تر ګټلو وروسته افغانانو او نور سیمه ییزو مسلمانانو ته په حکومت کي برخه ور نه کړه ولي چي هغوی د دهلي پاچاهي د هندوانو څخه نه بلکي د افغانانو څخه د جنگ تر کولو وروسته اخیستې وه هغوی فکر وکړ چي افغانانو له موږ څخه ماته خوړلې ده ځکه وړتیا نه لري چي زموږ سره سیالي وکړي یوازي دغه نه بلکي په هر قدم کي مغولو پر افغانانو بد ویل چي ولي یې ځانونه د عادتونو په اعتبار سره هنديان کړل.

په ټول مغولي دور کي د سیمه ییزو او بهرني مسلمان تصور موجود و، کوم خلک چي له منځنۍ آسیا او افغانستانه هند ته ور تلل هغوی به تل په هند کي پر میشتو مسلمانانو ټوکي کولې چي خپل خوی او بوی یې له لاسه ورکړی دی او هنديان شوي دي نوي ورغلي مسلمانانو ځانونه د کلتور له مخي تر پخوانیو مسلمانانو لوړ احساسول.

کله چي یو څوک له یوې سیمې څخه بلې سیمې ته ولاړ شي د هغه لپاره آسونه وي چي هغه دي ځان په نوې ټولنه کي ور ګډ کړي ولي چي هغه نه شي کولای د نوي ټولني له کلتوري قوتونو سره مقابله وکړي مګر چیري چي هجرت کوونکي په شمېر کي زیات وي په هغه صورت کي هغوی په نوې ټولنه کي هم د خپل کلتور د ټینګولو هڅي کوي د دې پرته که په نوې سیمه کي

اقتصادي وسيلې لږ وي په سيمه ييزو او په بهرنيانو کي ټکر پيل شي سيمه ييز وگړي ورغلي خلک د ځان دښمنان احساسوي او فکر کوي چي نوي ورغلي بهرنيان د قوت په استعمالولو سره د هغوی د محکو، باغونو، ځناورو، ځنگلونو او معدنونو د لاندې کولو خيال لري.

په نوي ورغلي او سيمه ييزو خلکو کي دويم ټکر د تهذيب او کلتور وي نوي ورغلي د خپل ځانه سره د خپل هيواد ټول يادونه وروړي د دوی رواجونه، کلتوري او ټولنيز ارزښتونه مزلونه ورسره کوي کله چي په نوي هيواد کي هغوی پر خپل کلتور عمل کوي او ساتي يې په لومړي سر کي کلتوري ټکر ډېر سخت وي مگر د وخت په تېرېدو سره دواړي ټولني يو د بل کلتوري ارزښتونه ومني او د دواړو ټولنو له گډېدو څخه يو نوی تهذيب راپورته شي لکه په هند کي چي د آريايانو د گډېدو په نتيجه کي يو بېل تهذيب رامنځته شوی و، مگر که په گډون کوونکو ټولنو کي يوې ټولني ځان لوړ احساساوه او د يوازيوالي خواته يې زور واهه او داسي هڅي يې کولې چي هغه ټولي نخښي نښانې له منځه يوسي چي دوې ټولني سره يوځای کوي په داسي صورت کي د ټولنو په منځ کي ټکر د تل لپاره پاته شي او پوره نسلونه د دې ټکر قربانيان شي مگر ټکر او کشمکش له منځه نه ځي په داسي ټولنو کي هنر نه راټوکېږي ټولنيز کنگل والی له منځه ځي د تعصب او تنگ نظری جوش تهذيبي او کلتوري پرمختگ په تپه ودروي.

په هند کي چي کوم هندوان مسلمانان شول هغوی مذهب اليش کړ مگر کلتوري او تهذيبي ارزښتونه يې وا نه ړول، په نتيجه کي په هغوی کي هم د هندوانو رسمونه پاته شول او هم د مسلمانانو رسمونه ور گډ شول څنگه چي سياسي ځواک د بهرنيو مسلمانانو په لاس کي و، او سيمه ييزو مسلمانانو خپل کلتور د اسلام برخه و نه گرځاوه هغوی د بهرنيو مسلمانانو په مقابل کي ځانونه کمتر او کښته احساس کړل بل پلو ته ديني عالمانو هم تل د هغوی پر هندويي رسمونو نيوکي کولې هغوی يې پوره مسلمانان نه بلل او هغوی ته يې په نيمگړي مسلمانانو خطاب کاوه.

ويل کېږي چي د کښته درجې هندوان ځکه مسلمانان شول چي هغوی

غوښتل نوي ټولني ته تر گډېدو وروسته ټولنيز حيثيت او درجه لوړه کړي هغوی تر مسلمانېدو وروسته ځانونه د کښتي درجې خلک نه احساسول غوښتل يې چي د سيمه ييزو رواجونو او دودونو څخه خلاصون ومومي او ځانونه په بهرنيو مسلمانانو ور گډ کړي هغوی پر خپله پخوانۍ ځانگړتيا پښېمانه و، او غوښتل يې چي د بهرنيو مسلمانانو په رنگه نومونه غوره کړي د دې يو ښه مثال هغه هندوان دي چي تر مسلمانېدو وروسته به يې د خپل نامه سره د شيخ توري زيات کړ ډېرو نوي مسلمان شوي قومونو د خپلي ټولنيزي رتبې د لوړولو لپاره د مسلمانانو قومونو نومونه غوره کړل لکه راجپوتان چي ځانونه يې خانان (۱) يا خانزاده گان بلل د کښته ذات هندوانو دومره جرأت نه شوای کولای چي يوه لوړ قوم ته ځان منسوب کړي هغوی ځانونه مسلمان وبلل.

په سindh کي ډېرو قبيلو تر مسلمانېدو وروسته خپل نسب عربو قبيلو ته ورساوه دغه راز يې خپله ټولنيزه رتبه لوړه کړه مثلاً "تهيم" ځانونه "آل تميم" وبلل، "موريه" ځانونه "آل مغیره" وبلل او داسي فکر يې کاوه چي عباسيان، صديقيان، فاروقيان او عثمانيان دي بلوڅانو "محمد بن هارون" ته خپل نسب ورساوه "سمه" قبيلې د "عکرمه بن ابي جهل" کورنۍ ته خپل نسب ورساوه "سومرو" قبيلې دعوه وکړه چي د عباسيانو له پلازميني سامري څخه راغلي دي ځکه سومرو دي.

که يوې خوا ته په ټولنيزه او کلتوري توگه د خپل حيثيت تر بدلولو وروسته د ځايي مسلمانانو ريښې له خپلي خاوري او کلتور څخه وختلې بلي خوا ته بهرني مسلمانانو د هغوی دې بدلون ته هرکلی و نه وایه په سپکه سترگه يې ورته وکتل او په ټولنه کي د هغوی برابري ته قايل نه شول کومو بهرنيو مسلمانانو چي د ځايي مسلمانو ښځو سره ودونه وکړل او د هغوی څخه چي يې کوم اولادونه پيدا شول هغوی ته هم په کښته سترگه وکتل شول د ځايي او د بهرني مسلمانانو له گډون څخه چي کوم نسل پيدا شو هغه په جنوبي هند کي مېشت شو او د عربو نوايطو په نامه ونومول شول دغه خلک

(۱) خان په هند کي پښتانه ته ويل کيږي.

د "راس کماري" په ختیزه سیمه کې اوسېدل دلته ځینو عربو نوایطو د "تامل" بڼځو سره ودونه وکړل له هغه چي کوم گډنسل پیدا شو هغه ته یې "لبي" وویل عربو نوایطو "لبي" تر ځان کښته بلل.

په "کارو منډل" دور ته په عربي کې معبر وایي هلته چي کوم عرب مېشت شول د هغوی د سیمه ییزو مسلمانانو او هندوانو څخه سخته کرکه کېدله.

د "سکندر لودي" پر تخت په کښېنستلو کې تر ټولو لویه ستونزه دا وه چي د هغه مور د ځایي مسلمانانو له کورنۍ څخه وه افغان امیرانو نه خوښوله چي د یوې "زرگري" مور زوی دي پر تخت کښېني، په سیند کې د مظفر خان تر ځان مور د "جاریجه" قبیلې څخه وه ځکه امیرانو نه پرېښود چي پاچاشي او د هغه مخالفت یې وکړ دغه د میرزا باقي تر ځان مور هم د سیند ځایي بڼځه وه هغه یې د ملنډو په طرز په دربار کې سیندۍ هلک باله.

د دهلي د سلاطینو د زمانې مؤرخ "ضیاءالدین برني" چي د پاچاهانو کوم حالات بیان کړي دي له هغوی څخه معلومېږي چي د مسلمانانو په ټولنه کې د حسب و نسب او د لوړي کورنۍ تصور څومره پوخ شوی و، د حسب او نسب پر بنسټ بهرنیو کورنیو د حکومت ټول لوړ منصبونه اشغال کړي وو او هر ډول گټي یې پورته کولې ځکه هغوی غوښتل چي دغه نظام دي پر پښو ولاړ وي هغوی اهلیت او صلاحیت د نسب په مقابل کې له منځه وړه او یوازي یې هغه چاته د مخته تلونوبت ورکاوه چي نسل، نسب او ذات یې لوړ وي د مثال په توگه د "شمس الدین التمش" په دور کې وزیر "نظام الملک جنیدي" د "قنوج" د خواجگۍ لپاره "جمال الدین مرزوق" پاچا ته ور ووست په دې وخت کې په دربار کې یو امیر "خواجه عزیز" ناست و، هغه چي "جمال الدین مرزوق" ته وکتل نویي وویل.

به دست دون مده خامه که گردون را مجال افتد

یه گلی که در کعبه است سازد ننگ استنجا

ژباړه: د کمصل په گوتو کې قلم مه ورکوه، که د کمصل وس ورسېدل
د حجر اسود (توره ډبره) به د استنجالوټه کړي.

پاچا چې معلومات وکړل رښتیا هم کم اصل و، که څه هم وزیر یې سپارښت کړی و، چې ډېر پوه او هوښیار خطاط دی مګر پاچا خوا ورڅخه بده کړه چې د کمصلو د هنر له کبله زما د حکومت رنګ بدېږي تر دې وروسته پاچا امر وکړ چې د هغه په حکومت کې چې څه کمصل خلک لوړو چوکيو ته رسېدلي دي هغه ټول دي پسې واخیستل شي تر تفتیش وروسته پته ولگېده چې ۳۲ کسه کمصل دي دوی ټول یې د حکومت له دندو څخه وشړل.

د "شمس الدین التمش" دغه پالیسي "غیاث الدین بلبن" هم جاري وساتله هغه د "امروهي" د خواجګۍ منصب ځکه "کمال مهیار" ته ور نه کړ چې د هغه پلار هندو غلام پاته شوی و، د "کمال مهیار" په هکله وویل شول چې ډېر باسواده، لایق او هنر لرونکی انسان دی مګر د کمصل ذات سره اړه لري "غیاث الدین بلبن" ویل: زه هیڅکله نه شم کولای چې یو کمصل یا نااهل انسان په هغه حکومت کې راسره ګډ کړم چې خدای ما ته په انعام کې راګړی دی، د نوموړي پاچا په هکله د هغه معاصر مؤرخ "ضیاء الدین برني" په ډېر ویاړ سره د "غیاث الدین بلبن" په هکله لیکي:

(هغه د پاچاهۍ په ټوله دوره کې چې خلوېښت کاله وه د هیڅ رئیس (۱)، بازاری (۲)، مفرد (۳)، کمصل (۴)، ټوکي (۵) او رذیل انسان سره خبره ونه کړه). محمد تغلق چې د خپلو امیرانو د زور د ماتولو لپاره ځایي مسلمانانو ته کوم منصبونه ورکړل د هغوی پر سر د ده سره زښت مخالفت وښودل شو معاصر مؤرخ "ضیاء الدین برني" د هغو خلکو نومونه په خپل کتاب کې راوړي او د داسې احساساتو ښکارندويي کوي چې د هغه زمانې د هند د مسلمانانو ذهني کچه یې ښودله، هغه ولیکل:

(د بد اهل د زوی نجبا مطرب رتبه یې ډېره لوړه کړې ده... دغه راز یې

(۱) - کښی درجي چارواکی.

(۲) - کښی درجي سوداګر لکه بنجاره، دوکاندار.

(۳) - هغه سپاهی چې د هیڅ امیر په مشرۍ کې نه وي او یوازې وي.

(۴) - هغه مسلمان یا هغه هندو چې مسلمان شوی وي.

(۵) - هغه کس چې د کورنۍ...

د "عزيز خمار" د هغه د ورور "فيروز دلاک"، "مکا الشير"، "مسعود خمار"،
 "لدا باغوان" او نورو کمصلو ته لوړ منصبونه ورکړي. "شيخ بابو خلک بچي
 جولا" يې خپل څنگ ته کښېنولی دی "پير بابغوان" ته يې چي د هند تر ټول
 رډيل او سپک انسان دی د دېوان وزارت ور سپارلی دی. د "احمد ايلز"
 غلام "مقبل" ته يې د هجرات وزارت ورکړی دی.

د مغولو په زمانه کي د بهرني او ځايي مسلمان توپير پاته و. دغه توپير له
 اروپا څخه راغلي سيلاني "برنير" هم حس کړ او دې ليکل چي له منځني آسيا
 څخه راغلي خلکو رنگونه سپين دي او ځايي مسلمانان غم رنگه او تور دي
 دغه شي د دواړو تر منځ توپير ساتلی دی سپين پوستي مسلمانان ځانونه تر
 غم رنگو او تور پوستو مسلمانانو لوړ بولي او هغوی ته په سپکه سترگه گوري
 دي ته په کتلو سره اميران او د لوري طبقي خلک کوټنښ کوي چي د کشمير
 پنځو سره وودونه وکړي تر څو اولادونه يې سپين رنگي وي.

قدرت د بهرنيو مسلمانانو په لاس کي و. هغوی د نورو قومونو په هک
 افراطي خپرې کړي وې او د هغوی د خلکو تياوو په پاڅلو سره يې هغوی ته
 د حکومت يو لړ ځانگي ورکړي وې د پيلگي په توگه د منځني آسيا څخه
 د حکومت لوی منصبونه اشغال کړي وو افغانان او ترکان غيښلي او پلار بل
 کېدل لښکر له دوی څخه جوړ شوی و. عربو او عثماني ترکانو ته يې توپخانه
 ور سپارلې وه جېشيان خواجه سرايان وه کشميريان تمک حرام بلل کېدل
 نوي مسلمانېدونکي ته يې هېڅ منصب نه ورکول و. دې ټولو کړنو څخه حرام و
 و. چي بهرني مسلمانان قدرت په لاس کي ولري او نور اقوام ځني مخکي نه شي
 په هند کي د مسلمانانو ټولنه په اشراقو او اجلاکو تر وېشل کېدو ورسره
 ټوټې ټوټې شوې وو اشراق هغه خلک وو چي له بهر وړغلي وو په هند کي د
 حکومتونه جوړ کړي وو په هغو کي يوه ډله د مغولو وه څنگه چي په هند کي
 دوی واک نه رسېدلي وو دوی هم اشراق بلل کېدل وروسته مغول د ميرزا
 نامه سره وېشل شول.

په اشراقو کي يوه ډله د سيدانو هم وه چي هغوی د هند په مسلمانانو کي

تر ټولو زیات د درناوي وړ او سپېڅلي بلل کېدل او د عزت په توګه یې شاه ورته ویل دوی ته کراماتي افسانې منسوبې وې او داسې فکر کېده چې ساداتو ته خدای ډېر ستر قوت ورکړی دی د دوی دعاوي او بښراوي د خدای په دربار کې ژر منل کېږي او پر دوی اور اثر نه کوي دوی تاویزونه، څابستونه او لیکل شوي دعاګانې په خلکو څیښلې واکمنو یې هم درناوی کاوه او په حکومت کې مذهبي منصبونه دوی ته ورکول کېدل که به یوه سید جرم وکړ هغه بځېنل کېده زیاتره واکمنو د هغوی د وژلو څخه ډډه کوله.

دغه درناوي او عزت د ساداتو خیالات وړ لوړ کړه هغوی د ټولنې څخه بېل شول و دونه یې یوازې پخپلو منځو کې سره کول تر څو دوی خپاره او کمزوري نه شي په ښارونو کې د نورو مسلمانو څخه په بېلو محلتونو کې اوسېدل هدیرې یې هم بېلې وې تر څو خلک دروېږونه وړ وې او څوک چې د مرادو لپاره زیارتونو ته ورځي د دوی هدیرې ته ورشي.

ساداتو دوی ګټې کولې هم یې دروېږونه ټولول هم یې درناوی کېده پای یې یې داشو چې د منځنۍ آسیا څخه د ساداتو په نامه بې شمېره کورنۍ هند ته ور ماتي شوې او په هند کې مېشتې شوې مثلاً د "کلورا" د پاچاهۍ په دور کې یوازې د سیند په "پټه" ښار کې د سیدانو دوولس ګټې کورنۍ مېشتې وې له دې څخه پرته د سیدانو کوچنۍ کورنۍ هم هلته ځای پر ځای شوي وې سیدان په حکومتونو کې د قاضي، صدر، مفتي او شیخ الاسلام منصبونو ته رسېدلي وو غټ جايدادونه او جاگیرونه یې درلودل په دوی کې زیاتره پیران وو خلکو دروېږونه او سوغاتونه ورته راوړل زیاتره کښتګرو او بزګرو د خپل فصل څلوېښتمه برخه دوی ته ورکوله.

څنګه چې افغانانو هم په هند کې حکومت کړی دی او د مغولو په آخري دور کې په ډېر لوی شمېر سره هند ته ورغلل هغوی هم خپل نسلي لوړوالی د سیاست او جنگونو له لارې ټینګ کړ دغه راز هغوی هم د نورو بهرنیو مسلمانانو په شان له ځایي مسلمانانو لیرې اوسېدل کومي ټولنیزې او کلتوري توکي یې نه ورسره ساتلي.

د قومونو لوړوالی او کښته والی له پخوا څخه د هند په ټولنه کې موجود و. او په هند کې یې د کف او سیالی تصور رامنځته کړی و، په خاصه توګه یې د واده په لړ کې دې ته ډېر پام کاوه تر څو په راتلونکي نسل کې یې خرابي را نه شي د لوړ او کښته ذاتونو تصور ته مسلمانانو هم هند ته تر ورګر وروسته ارزښت ورکړ د هیچا لپاره شونې نه شوه چې هغه دي خپل ذات پرېږدي د بل ذات خلکو د هغه دغه حرکت نه نامه ځکه په مسلمانانو کې د ذات سره وفاداری ډېر ارزښت ترلاسه کړ.

بهرنیو مسلمانانو د خپلي پېژندنې لپاره د خپل نامه سره د خپلو پلارنیو ښارونو نومونه لیکل لکه: سمرقندي، بخاري، بلخي، غزنوي، غوري، ګردېزي، مدني، قریشي او شېرازي په دغه خلکو کې چې د بخارا څخه کوم خلک راغلي وو هغو ټولو ځانونه سیدان بلل پخپله بخاري توری د سید په معنی ګرځېدلی و، داسې فکر کېده چې د بخارا ټول اوسېدونکي سیدان دي او هلته یې له سیدانو بل هیڅوک ژوند نه کوي څنګه چې بهرني مسلمانانو پوځ او د حکومت غټې چوکۍ اشغال کړي وې ځکه په هغوی کې اړونده خویونه لیدل کېدل لکه بهادري، غښتلتیا، علمیت، سخاوت، زړه سواندي او داسې نور...

ځایي مسلمانان زیاتره دستګر دانان، کښتګر، مزدوران، جولاګان، خیاطان، قصابان، دلاکان او کارګران وو دا هغه کسبونه وو چې دوی تر مسلمانېدو دمخه هم کول او چې مسلمانان شول هم یې دغه کسب جاري وساته د بهرني او ځایي مسلمانانو تر منځ زبردست توپیر موجود و، د خواریکښۍ او زیار کښۍ له کبله هغوی ته په سپکه سترګه کتل کېدل که به بهرني مسلمان مسکین شو هغه د لوږې مرګ خوښاوه مګر پورتنی کسبونه یې نه غوره کول ځکه چې وېرېدل هسي نه په ټولنه کې یې مقام کم شي او په سپکه سترګه ورته وکتل شي.

ځایي وګړي چې مسلمانان شول بهرنیو مسلمانانو هغوی هیڅ هم د قدر وړ و نه بلل او تل یې هغوی وروسته پاته ساتل په ځینو سیمو کې تر دې بریده د تعصبه ډکه رویه کېدله چې د کښته ذاتو مسلمانانو نه شواي کولای په خوراکو او ناسته و، ولاړه کې د اشرافو مسلمانانو پېښې وکړي لکه هندوانه

تاريخ په رڼا کي ۹۷
 بهرمنانو چي پر سوډرانو (۱) رنگارنگ بنديزونه لگولي وو دغه راز بنديزونه پر
 ځايي او کمډاته مسلمانانو لگېدلي وو د "سهارنپور" په سيمه کي وضع دې برید
 ته رسېدلي وه چي د اميرانو او اشرافو له لوري پر کښته مسلمانانو دغه ډول
 بنديزونه وو.

۱- هغوی حق نه درلود چي پلو يا غورمه پخه کړي ځکه چي دغه د لوړي
 طبقې خواړه دي.

۲- هغوی حق نه درلود چي د لوړي طبقې خلکو ته مېلمستيا او ست
 وکړي ولي چي دست کولو حق يوازي د لوړي طبقې خلک لري.

۳- هغوی حق نه درلود چي د خپلو کوچنيانو نومونه يې د لوړي طبقې
 د خلکو د نومونو په شان ايښي وای هغوی يوازي داسي نومونه ايښودلای
 شوای لکه، (تورک، خر، گړندی او داسي نور...).

۴- هغوی ته اجازه نه وه چي د لوړي طبقې خلکو ته دي د "السلام عليكم" په
 ويلو سره سلام ور واچوي هغوی بايد يوازي آداب يا بندگي ووايي.

له دې څخه معلومېدله چي په هند کي هيڅکله په مسلمانانو کي يووالی نه و،
 او تل دوی د ټولنيز توپير په خانو کي وېشلي وو د هندوانو په څېر دوی هم
 وېشلي وه د لوړ او کښته تصور پکښي راسخ و، هغه خلک چي د روښانه
 راتلونکي مهال په هيله مسلمانان شول تر څو په نوې ټولنه کي د هغوی درناوی
 وشي مگر د بهرنيو مسلمانانو له لوري دوی ته لوړ مقام ور نه کړل شو که څه هم
 ډېرو نوي مسلمانانو ځانونه د دوی په شان بهرني مسلمانان کړه نسبونه يې بدل
 کړل بخاريان سيدان، خانان او ترکان شول مگر ټولنيزه رتبه يې بيا هم پورته
 نه شوه او هماغسي دهندوتوب او بت پرستی د زمانې غوندي سپک پاته شول.

هند ته چي کوم خلک ور مات شوي وو په هغوی کي اکثريت د پوځيانو،
 شاعرانو، اديبانو، ليکوالانو، پيرانو، دروېشانو، فقهاوو او ديني عالمانو وو، هغوی

(۱) سوډران يا سوډران دهندوانو د څلورو ټبرونو څخه يو هغه ټبر دی چي تر نورو ټبرونو کښته بلل کېږي د هغوی
 په هکله په هندوانو کي دا عقیده موجوده ده چي سوډران ډېرهما (دهندوانو تر ټولو لوی معبود) د پښو څخه پيدا
 شوي دي. (ژباړن)

د لوړې طبقې سره اړه درلوده هند ته تر ورتلو وروسته د حکومت لوړو منصبونو ته ورسېدل څنگه چې دوی د لوړې طبقې او د واکمني ډلې حکومتي چارواکي وو ځکه دوی په ښارونو کې اوسېدل دغه راز دوی د هند د ښارونو بڼه وړ بدله کړه او په هند کې یې د منځنۍ آسیا کلتور ته زیاته وده ورکړه.

واکمني ډلې د خپلو یو لړ اړتیاوو د پوره کولو لپاره کارخانې جوړولې چې هلته مریانو او مزدورانو کار کاوه او د واکمنو ډلو لپاره یې جامې، لوبښي، زېور او نور ډول ډول سامانونه جوړول د واکمنو ډلو او امیرانو خوی او بوی او عادتونو په ښارونو کې یو لوړ کلتور پیدا کړ چې د کلیو څخه یې توپیر درلود د دې کلتور بنسټ پر هغه پیسو او شتمنیو ولاړ و، چې له کلیو باندې څخه ښارونو ته راغلي وې د کلیو باندې او لیرې پر تو سیمو خلکو خپل زیات تولیدات ښارونو ته لېږل مګر ښارونو د مالچې په بدل کې هغوی ته هیڅ نه ورکول که یې ورکول بېخي لږ یې ورکول د کلیو او لیرې پر تو سیمو خلکو اړتیاوې د بېوزلې او مفلسۍ له کبله ډېرې محدودې وې هغوی په خپلو سیمو کې گزاره کولای شول البته د هغوی تولیداتو د ښارونو په پرمختګ کې ډېر رول لوباوه.

په ښارونو کې پاچاهانو او امیرانو باغونه، کلاګانې، مسجدونه، مقبرې او مینارونه جوړول د هغوی د ساعت تېرې توکي نڅا، شعر، موسیقي او د شرابو محفلونه وو د ښار د اوسېدونکو خواړه او جامې هم د کلیو د اوسېدونکو څخه پېل وو.

په هغه زمانه کې چې لا په هند کې یوازې هندوان اوسېدل هم د کښته ذاتونو خلک په کلیو کې اوسېدل ډېر لږ ښارونو ته ورتلل مګر کله چې مسلمانان هند ته ورغلل هغوی مزدورانو او چوپړ وھونکو ته اړتیا درلوده ځکه هغوی د کښته ذاتونو خلکو ته اجازه ورکړه چې ښارونو ته دې راشي دغه راز د ښارونو وګړي ډېر شول او په ښارونو کې د مزدورانو نېستي له منځه ولاړه.

په ښارونو کې بهرنیو مسلمانو واکمنو د ځایي کلتور څخه بېخي پېل کلتور ته وده ورکړه په کلیو کې یا هندوان اوسېدل یا ځایي مسلمانان چې له هندوانو څخه مسلمانان شوي وو دغه راز خلک د یوه کهول په بڼه اوسېدل هغوی زاړه

رسمونه او ارزښتونه پاته ساتلي وو او په ډېرو رسمونو او رواجونو کې په دوی او هندوانو کې کوم خاص توپیر نه و، د ځایي مسلمانانو دې خصوصیت بهرني مسلمانان له دوی څخه لیرې کړل ځایي مسلمانانو د خپلې خاورې سره اړیکې درلودې هغوی د خپل کهاله د رواجونو سره تړلي وو او په فکري لحاظ د هغوی اړیکې د هند د ارزښتونو سره نښتي وې کله چې مسلمانان شول د هندوانو سره یې کلتوري اړیکې وشلېدې د خپلو زړو ارزښتونو څخه بېل شول او د یوې داسې اوضاع سره مخ شول چې په جسمي لحاظ سره په هند کې اوسېدل مګر په روحي لحاظ سره د بهرنیو مسلمانانو په څېر هغوی خپل مرکز له هنده دباندې وپلته.

سره له دې چې ځایي مسلمانانو غوښتل په ټولنه کې مساوي مقام لاس ته راوړي مګر پاته راغلل بهرنیو مسلمانانو د هغوی ټولنیزه رتبه ور لورنه نه کړه بلې خواته په مسلمانېدو سره هغوی د خپل تېرمهال څخه هم پرې شوي وو له دې کبله هغوی د کمتری په احساس اخته شول او ټول ذهني او هنري وړتیاوې یې په مغزو کې وچي شوې همدا لامل دی چې په پوره اسلامي دوره کې هیڅ ځایي مسلمان، نوموتلی شاعر، ادیب، دیني عالم، فقیه، جنرال، سپه سالار، وزیر او منصبدار نه شو او نه کوم بل لوړ منصب ته ځایي مسلمان وټولېد چې ورسېږي.

په داسې اوضاع کې د مسلمانانو په ټولنه کې دوه ډوله اغیزې پیدا شوې یو دا چې دوی د هند د خاورې سره هیڅ مینه نه درلوده او هند ته یې د کفر او شرک د خاورې په سترګه کتل ولي چې د هغه خاورې ډېر کې هندوان وو مسلمانانو فکر کاوه چې د هند په مشرکانه او کفري چاپېریال کې د خپل مذهب د ساتنې لپاره باید په ډېر پام سره ګامونه واخلي ځکه هغوی د هند د خاورې څخه بېل او نابنده شول او اړیکې یې له پیله د هنده سره ونه نښلولې ځایي د دې یې د خواخوږۍ مرکز له هنده دباندې په خپلو پلارنیو سیمو کې کاوه له دې څخه یو رومانوي او افسانوي خوش فمهي پیدا شوه د هند یوه دیني عالم په خپله وصیت نامه کې ولیکل:

۱۰۰ د هند مسلمانان

(موږ اجنبيان يو زموږ پلار او نيکه هند ته د اجنيانو په توګه راغلي وو
زموږ لپاره عربي ژبه او عربي نسب دواړه د وياړ لامل دي تر څو چې موږ وس
کار وکړي موږ بايد د عربستان خوی او بوی له لاسه ور نه کړو ځکه چې
عربستان د نبي صلي الله عليه وسلم د زوکړي ځای دی او بايد د عجمو له
رسمونو او د هندوانو له عادتونو څخه ځانونه ليري وساتو).

نوموړی ديني عالم په خپله وصيت نامه کي بهرني مسلمانانو ته د وينا په
کولو سره وايي چې عجمي رسمونه او د هندوانو عادتونه دواړه بد دي بايد
ليري ورڅخه و اوسو تر دې وروسته هم داسي انګېرل کېدله چې د هند خاوره
د مسلمانانو تلپاته هیواد نه دی دلته دوی يوازي استوګن شوي دي.

کله چې اړتيا وليدل شوه چې بايد په بنگالي ژبه مذهبي کتابونه وژباړل
شي تر څو د بنگال مسلمانانو ته ورسېږي په دې مسئله کي ډېرو ديني عالمانو
نټه وکړه چې د هندوانو په "ديوناګري" ليکدود د ديني کتابونو په ليکلو سره
دوی نه غواړي چې ګناه کاران شي دا د ديني کتابونو ډېره لويه بې ادبي ده ولي
چې د هندوانو ژبه ناپاکه او ناولې ده.

د "حاجي محمد" په نامه يوه مذهبي عالم نه غوښتل چې د هندوانو په
ليکدود کتاب وليکي هغه وليکل که څه هم نه غواړم مګر خلکو ته د پوهې
د رسولو کوښښ کوم که څوک زما هندی ليکدود و ويني نو مخ دي نه ورڅخه
ګرځوي کرکه دي نه راڅخه کوي، يوه بل ديني عالم "عبدالنبي" وويل:
"په زړه کي وېرېږم چې خدای راڅخه خوابدی نه شي چې ما د مسلمانانو
مذهبي کتابونه په بنگالي ژبه وليکل؟"

له داسي افکارو څخه په مسلمانانو کي بې اتفاقي پيدا شوه که څه هم مذهب
دوی سره نژدې کول مګر په دوی کي ټولنيز توپير دومره پياوړی و، چې دوی
هيڅکله سره نژدې نه شول د دوو بېلو بېلو افکارو په درلودلو سره د مسلماني
ټولني د وګړو اړيکي د هند د خاورې سره ټينګي نه شوې وطن او ټولنه سره پل
شول او د وطن سره تړلی د خونديتوب احساس له منځه ولاړ د دوی د کلتور
ريښې په مخکې کي ښځي نه وې هغوی د اجنبيت په احساس سره د ټولنې سره

د تاريخ بهرناکي ۱۰۱
 مينه نه درلوده دهغوی په وړاندي تر ټولو لوی مرام دا و، چي په اقتصادي لحاظ سره ځانونه پياوړي کړي او وس و توان يې کار وکړي چي بل هيواد ته هجرت وکړي او هند پرېږدي.

په دغه دور کي ډېر مذهبي غورځنگونه راپورته شول هغوی غوښتل چي مسلمانان دي د هندوانو سره هيڅ ډول اړيکي نه ساتي هغوی فکر کاوه چي د هندوانو سره اړيکي مسلمانان کمواکي کوي غورځنگونو کوښښونه وکړل چي مذهب په خپله رکه (خالصه) بڼه وساتل شي په هند کي هر ځلي مذهبي غورځنگونه پورته شوي دي يو هم ټولنيز، اقتصادي يا سياسي غورځنگ نه دی پورته شوی چي وروسته پاته طبقو ته مرسته ورسوي او هغوی په راپورته کړي له دې څخه معلومېږي چي د هند مسلمانان د هند له خاوري څخه بېل شوي وو او په هغوی کي د ټولنيز او اقتصادي بهبود هيڅ تصور موجود نه و.

لکه څنگه چي د هند د مسلمانانو واکمنو ډلو په افغانستان او منځني آسيا پر درلوده ځکه هغوی په فکري لحاظ سره د هند کلتور غير اسلامي باله او په کښته احساسولو سره يې و نه مانه او تل يې هلي ځلي کولې چي خپل بهرنی کلتور ژوندی وساتي د دې لپاره هغوی داسي کتابونه لوستل چي د دوی د پلارني ټاټوبي کيسې او افسانې پکښي راغلي وې لکه، ليلا و مجنون او شيرين و فرهاد چي له کوچنيوالي څخه يې د ماشومانو په ذهنو کي ور اچولې د دې پرته حافظ، رومي، سعدي، جامي او فردوسي هغه شاعران وو چي کتابونه يې هندي مسلمانانو لوستل او زړونه يې په خوشالول.

مشهور ديني عالم "مولانا عبید الله سندی" يو ځای داسي ليکي:
 (کله چي يو هندي مسلمان بل مسلمان هيواد ته ولاړ شي هلته د خپل هندي توب څخه کرکه حس کړي او دهغه په ذهن کي دا خبره راسخه شي چي هندي توب د اسلام دوه بېل توکي دي کله چي يو هندي ځان مسلمان بولي هندي توب له دې څخه ايستل مهم بولي د دې سبب معلومول ډېر ستونزمن دی ځکه چي د هندي مسلمانان د نورو مسلمانو هيوادونو ديني عالمانو او د امامانو لخوا د دې توب د بېلوونو څخه اسلام زده کوي له دې څخه دا نتيجه راوړي

۱۰۲ دهند سلمانان

چي د هغوی په ذهنونو کي په شعوري او غیر شعوري توګه دا خبره روښانه کېږي چي د اسلام او د هغه د ښوونو ټول مرکزونه له هنده بهر دي).

د پورتنیو افکارو په درلودلو سره د هند مسلمانانو واکمنو ډلو خپلي اړیکي له هند بهر په خپل پلارني ټاټوبي کي ساتلي وې او د ځایي مسلمانانو سره یې هیڅ ډول اړیکي نه درلودې او کله چي د حکومت د بدلولو اړتیا ولیدل شوه هغوی یوه بهرني هیواد ته سترګي ور واړولې همدا وجه وه کله چي افغان امیران د ابراهیم لودي څخه ناخوښه شول هغوی ظهیرالدین بابر ته پر هند د یرغل کولو بلنه ورکړه تر څو هغه د حکومت په بدلولو کي د دوی سره مرسته وکړي او تخت دوی ته په لاس ورکړي.

د دوی خیال خام و، ډېر کم داسي شوي دي چي یو بهرنی ځواک قدرت لاس ته راوړي او هغه یې بل چا ته ور وسپاري ځکه کله چي بابر د هند افغان پاچا ابراهیم لودي ته ماته ورکړه او حکومت یې ونيو نو یې منځنۍ آسیا ته دبیر ته تلو خیال پرېښود.

د دې دویم مثال د "احمد شاه بابا" دی چي هغه ته هم پر هند د یرغل کولو بلنه ورکړل شوه تر څو د مرهټیانو زور ور اوبه کړي دغه راز د مېسور واکمن ټپو سلطان هم د انګرېزانو پر ضد د ترکیې د خلیفه څخه د مرستې خواست وکړ او د ۱۸۵۷م تر بغاوت وروسته مسلمانانو هیله درلوده چي د پارس پاچا به د دوی سره مرسته وکړي وروسته په افغانستان کي د نادر شاه په دوره کي هم د منند د مسلمانانو په نمایندګي ډېر دیني عالمان افغانستان ته په دې نیت ولاړل چي د افغانستان پاچا به د دوی سره له هنده د انګرېزانو په شړلو کي مرسته ورسره وکړي مګر افغانستان خپلي سیاسي، اقتصادي او ټولنيزي ستونزي درلودې ځکه یې سر په ونه ګرځاوه.

له پورتنیو حوالو څخه برېښي چي دهند مسلمانانو واکمنو ډلو پر ځان باور نه درلود ځایي مسلمانانو ته یې د کښته طبقې د مسلمانانو خطاب کړی و، له هغوی څخه یې هر ډول اړیکي شلولي وې که دوی پر ځای د دې چي بهرنیو ځواکونو ته بلنه ورکړي په خپلو کي سره یو موټي شوي وای مرهټیان

د تاريخ په رڼا كې ۱۰۳
او سيكان يې د ځان ملگري كړي وای او د انگرېزي استعمار سره يې مقابله
كړې وای نه يوازې به يې انگرېز د هند له خاورې شړلې وای بلكې د هند په
مسلماننه ټولنه كې به هر ډول ډله ييز توپير هم له منځه تللی وای دغه راز به
د هند مسلمانانو ستري صدمې نه ليدلای او پر څو څو څو به نه وېشل كېدلای.

ماخذ:

برصغير ميں مسلمان معاشرے کا المیہ

ليکوال ډاکټر مبارک علي

چاپ ۲۰۰۵م لاهور

فکشن هاوس، لاهور

(مسلمان معاشره)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library